

ØF-notat 11/2014

Folkehelse og levekår i Oppland

Resultater for kommunene i Lillehammer-regionen

av

Vegard Johansen

Kari Batt-Rawden

Østlandsforskning er et forskningsinstitutt som ble etablert i 1984. Instituttet har siden 2011 vært organisert som et aksjeselskap med Hedmark fylkeskommune, Oppland fylkeskommune, Høgskolen i Lillehammer, Sparebanken Hedmark og Stiftelsen Østlandsforskning som eiere. Østlandsforskning er lokalisert på Lillehammer, men har også et kontor på Hamar.

Instituttet driver anvendt, tverrfaglig forskning og utvikling. Østlandsforskning er orientert mot en bred og sammensatt gruppe brukere. Den faglige virksomheten er konsentrert om to områder:

- Næringsliv og regional utvikling
- Velferd, organisasjon og kommunalforskning

Østlandsforskning viktigste oppdragsgivere er departementer, fylkeskommuner, kommuner, statlige etater, råd og utvalg, Norges forskningsråd, næringslivet og bransjeorganisasjoner.

ØF-notat 11/2014

Folkehelse og levekår i Oppland

Resultater for kommunene i Lillehammer-regionen

av

Vegard Johansen
Kari Batt-Rawden

Tittel: Folkehelse og levekår i Oppland. Resultater for kommunene i Lillehammer-regionen

Forfatter: Vegard Johansen og Kari Batt-Rawden

ØF-notat nr.: 11/2014

ISSN nr.: 0808-4653

Prosjektnummer: 1187

Prosjektnavn: Folkehelse- og levekårsundersøkelse i Oppland

Oppdragsgiver: Oppland fylkeskommune

Prosjektleder: Kari Batt-Rawden

Referat: På vegne av Oppland fylkeskommune har Østlandsforskning gjennomført en spørreundersøkelse om folkehelse og levekår i Oppland. Bakgrunnen for undersøkelsen er at Oppland fylkeskommune ønsker å få mer kunnskap om hvordan det er å leve og bo i Oppland. Livskvalitet, trivsel, tilhørighet, inkludering, sosiale og miljømessige forhold, livsstil, levestandard, boforhold, arbeids- og utdanningsmuligheter, natur-, kultur og fritidsmuligheter er viktige faktorer for folkehelsen, og alle disse temaene er tatt opp i undersøkelsen. I underkant av 22000 opplendinger ble invitert til å bidra i undersøkelsen, og 8000 (36 prosent) besvarte et omfattende spørreskjema (200 variabler). Undersøkelsen ble gjennomført i 23 av 26 kommuner i Oppland. Dette notatet består av presentasjoner og sammenligninger av resultatene for kommunene i Lillehammer-regionen.

Emneord: Oppland fylke, kommuner, folkehelse, levekår, spørreundersøkelse, befolkningssammensetning, oppvekstforhold, levekårsforhold, miljø, helserelatert atferd, helsetilstand

Dato: September 2014

Antall sider: 188

Pris: Kr 300,-

Utgiver: Østlandsforskning
Postboks 223
2601 Lillehammer

Telefon 61 26 57 00
Telefaks 61 25 41 65
epost: post@ostforsk.no
<http://www.ostforsk.no>

Publikasjonen er vernet etter åndsverkloven. Eksemplarframstilling utover til privatbruk, er bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtalt med Kopinor (www.kopinor.no). Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatnings- og straffeansvar.

FORORD

Dette notatet presenterer resultater for den største folkehelse- og levekårsundersøkelsen som er gjort i Oppland fylke. 23 kommuner har deltatt. Av alle opplendinger over 16 år i disse kommunene ble det trukket et representativt utvalg på rundt 22000 personer som ble invitert til å bidra. Nesten 8000 av de spurte valgte å delta, det vil si en responsrate på 36 prosent. I dette notatet presenteres resultatene for kommunene i Lillehammer-regionen.

Folkehelse- og levekårsundersøkelsen er gjort i perioden juni 2013 til september 2014.

- Design og utvikling spørreskjema: juni – desember
- Datainnsamling: januar – mars
- Analyse og rapportskriving: april – september

Undersøkelsen er gjennomført på vegne av Oppland fylkeskommune. Vi takker prosjektgruppen ved Oppland fylkeskommune for samarbeidet.

Undersøkelsen er gjennomført i samarbeid med kontaktpersoner i alle deltakende kommuner, samt lokale lag og foreninger som delte ut spørreskjema og svarkonvolutter i sine kommuner. Vi takker alle som har bidratt i datainnsamlingen for samarbeidet.

Lillehammer, september 2014

Trude Hella Eide

forskningsleder

Kari Batt-Rawden

prosjektleder

Innhold

Sammendrag	13
Short summary of the project	17
1 Innledning	19
1.1 Innholdet i rapporten og notatene	21
1.2 Kort om kommunenes rolle	22
1.3 Notatets oppbygging	22
2 Metode	25
3 Hovedfunn og diskusjon	27
3.1 Befolkningssammensetning	27
3.1.1 Utvalgte funn	27
3.1.2 Eksempler på data fra «Kommunehelsa statistikkbank»	27
3.1.3 Levealder	28
3.1.4 Bakgrunnsvariabler i folkehelse- og levekårsundersøkelsen	28
3.2 Oppvekst- og levekårsforhold	29
3.2.1 Utvalgte funn	30
3.2.2 Eksempler på data fra «Kommunehelsa statistikkbank»	30
3.2.3 Helhetlig vurdering av kommunen mht. trivsel	31
3.2.4 Inntekt, forbruk, goder og betalingsproblemer	32
3.2.5 Fordeling av goder blant barnefamilier	34
3.2.6 Vurdering av inntektsulikhet	35
3.2.7 Utdanningsnivå	36
3.2.8 Hovedaktivitet	37
3.2.9 Arbeidsforhold	39
3.2.10 Boforhold – nåværende bolig og viktig ved eventuelt boligbytte	42
3.2.11 Funksjonsnedsettelse og manglende tilrettelegging	44
3.3 Miljø	45
3.3.1 Utvalgte funn	46
3.3.2 Data fra «Kommunehelsa statistikkbank»	46
3.3.3 Kvaliteter ved kommunen	47
3.3.4 Fysisk miljø – vurdering av nærområdet	49
3.3.5 Fysisk miljø – støyplager om natten	50
3.3.6 Sosialt miljø – møteplasser	51
3.3.7 Sosialt miljø – ulike aktiviteter	52
3.3.8 Sosialt miljø – organisasjonsvirksomhet	53
3.3.9 Sosialt miljø – sosial støtte	54
3.3.10 Sosialt miljø – opplevelse av nærområdet	56
3.3.11 Sosialt miljø – opplevd kriminalitet	58
3.4 Skader og ulykker	59
3.5 Helserelatert atferd	63
3.5.1 Utvalgte funn	63
3.5.2 Data fra «Kommunehelsa statistikkbank»	64
3.5.3 Bruk av tobakk og rusmidler	64
3.5.4 KMI (BMI) og trivselsvekt	66
3.5.5 Kosthold	68
3.5.6 Kosthold – måltider	70
3.5.7 Fysisk aktivitet	71
3.5.8 Tidsbruk på ulike medier	74

3.6	Helsetilstand	75
3.6.1	Utvalgte funn	75
3.6.2	Data fra «Kommunehelsa statistikkbank»	76
3.6.3	Vurdering av helse og tannhelse generelt.....	76
3.6.4	Well-being (velvære)	79
3.6.5	Helseproblemer over lengre tid	79
3.6.6	Søvnproblemer	80
4	Referanseliste	83
Vedlegg 1. Metode	87	
Valg av datainnsamlingsteknikk	87	
Valg av områder og trekking av respondenter	88	
Utvikling av materiell	90	
Datainnsamlingen.....	91	
Svarprosent	94	
Representativitet og veiing	96	
Presentasjon av resultater.....	99	
Vedlegg 2. Materiell	103	
Vedlegg 2.1: Spørreskjema.....	103	
Vedlegg 2.2: Informasjonsskriv respondenter.....	113	
Vedlegg 2.3 Informasjonsskriv arbeidsoppgaver kontaktpersoner i kommunene	115	
Vedlegg 2.4 Sjekkliste for utdeling/innhenting	116	
Vedlegg 2.5 Mappe for spørreskjema og svarkonvolutt.....	117	
Vedlegg 2.6: Tilbakemelding fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste.....	118	
Vedlegg 3. Oversikt over antallet som har svart på de enkelte spørsmål	119	
Vedlegg 4. Befolkningssammensetning	127	
Data fra «Kommunehelsa statistikkbank»	127	
Bakgrunnsvariabler i folkehelse- og levekårsundersøkelsen	128	
Vedlegg 5. Oppvekst- og levekårsforhold	131	
Data fra «Kommunehelsa statistikkbank»	131	
Helhetlig vurdering av kommunen.....	131	
Inntekt, forbruk, goder og betalingsproblemer	132	
(Mangel på) goder blant barnefamilier	134	
Vurdering av inntektsulikhet	136	
Utdanningsnivå.....	136	
Hovedaktivitet	137	
Arbeidsforhold	138	
Boforhold – nåværende bolig og viktig ved boligbytte.....	139	
Funksjonsnedsettelse og manglende tilrettelegging	141	
Vedlegg 6. Miljø	143	
Data fra «Kommunehelsa statistikkbank»	143	

Kvaliteter ved kommunen	143
Fysisk miljø – vurdering av nærområdet	155
Fysisk miljø – støyplager om natten.....	156
Sosialt miljø – møteplasser	157
Sosialt miljø – ulike aktiviteter	159
Sosialt miljø – organisasjonsvirksomhet	161
Sosialt miljø – sosial støtte	162
Sosialt miljø – opplevelse av nærområdet	163
Sosialt miljø – opplevd kriminalitet	165
Vedlegg 7. Helserelatert atferd.....	167
Data fra «Kommunehelsa statistikkbank»	167
Bruk av tobakk og rusmidler	167
KMI (BMI) og trivselsvekt	168
Kosthold.....	169
Kosthold – måltider.....	173
Fysisk aktivitet	175
Tidsbruk på ulike medier	176
Vedlegg 8. Helsetilstand	179
Data fra «Kommunehelsa statistikkbank»	179
Vurdering av helse og tannhelse generelt.....	181
Well-being (velvære)	181
Helseproblemer over lengre tid	184
Søvnproblemer	186

Tabeller

Tabell 1. Fordeling for firedelt alder (etter vekting for alder).	28
Tabell 2. Botid i kommunene ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	29
Tabell 3. Hvor godt trives du med å bo og leve i din kommune? Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	32
Tabell 4. Samlet mål på økonomien (fem indikatorer). Andelen som har økonomi til å betale løpende utgifter, en ukes ferie utenfor hjemmet i året, PC og internett-tilgang i husstanden, eie en bil, og betale for undersøkelse og behandling hos tannlege. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	33
Tabell 5. Samlet mål på barnefamiliers økonomi (fem indikatorer). Andelen som har økonomi til at barn/ungdom i husstanden har sitt eget rom, kan ta med venner hjem, får delta i og selv ha bursdagsfeiring, kan delta på fritidsaktiviteter, og utstyr til å delta fritidsaktiviteter? Fordelt ut fra kjønn, utdanning, inntekt og type forsørger.	35
Tabell 6. Opplever du/ditt hushold at det er store inntektsforskjeller i ditt nærområde? Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning, og inntekt.	36
Tabell 7. Gjennomstrømning i videregående opplæring, andel fullført innen 5 år (2008-2013) fordelt ut fra fylke.	37
Tabell 8. Trivsel med nåværende hovedaktivitet. Fordelt ut fra kjønn, alder, inntekt og type hovedaktivitet.	38
Tabell 9. Fysisk aktivitet gjennom arbeidet. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	40
Tabell 10. Vurdering av om man har den arbeidssituasjon man ønsker i forhold til stillingsstørrelse. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning, inntekt og stillingsstørrelse.	41
Tabell 11. Type bolig i dag og ønsker for framtida.	43
Tabell 12. Andeler som rapporterer en eller flere problemer med bakgrunn i funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging.	45
Tabell 13. Andeler som rapporterer en eller flere problemer med bakgrunn i funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging. Fordelt ut fra fingeruppert alder.	45
Tabell 14. som svarer bekreftende («ja») på følgende påstander: Når du tenker på ditt bosted og nærområde, har du:	49
Tabell 15. Andeler som rapporterer en eller flere plager med støy tidlig og/eller sent (veitrafikk, tog, industrianlegg/næringsvirksomhet, servering/utesteder og nabostøy). Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning, og inntekt.	50
Tabell 16. Andeler som rapporterer at de ikke besøker (eller veldig sjeldent besøker) de seks nevnte møteplassene (museum og kunstutstilling, konsert, teater og kino, kirke og bedehus, idrettsarrangement, bibliotek og kafe, ungdomsklubb og/eller andre sosiale møteplasser). Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	52
Tabell 17. Andeler som rapporterer at de ikke deltar (eller veldig sjeldent deltar) de fem nevnte aktivitetene (musikk, sang, teater, menighetsarbeid, friluftsliv, dans, trening/idrett). Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	53
Tabell 18. Aktiv i foreninger, politisk arbeid og/eller natur-/friluftsliv-/miljøorganisasjon siste seks måneder. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	54
Tabell 19. Andeler som rapporterer at de ofte opplever ensomhet og/eller savner å ha noen som de kan snakke fortrolig med og/eller ikke har venner som kan gi hjelp når de trenger det.	55
Tabell 20. Vurdering av det sosiale miljøet i nabolaget/grenda ut fra kjønn, alder, inntekt, botid og familietype (ikke gjort kjøringer).	57
Tabell 21. Andeler som har opplevd å bli diskriminert og/eller overfall/vold og/eller innbrudd/hærverk i nabolaget/grenda. Fordelt ut fra kjønn, alder, inntekt og botid.	58
Tabell 22. Andeler som røyker (av og til eller daglig), snuser (av og til eller daglig) og drikker 8 alkoholenheter eller mer. Fordelt ut fra kjønn, alder, inntekt og utdanning.	65
Tabell 23. KMI. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	67
Tabell 24. Har du din trivselsvekt. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	68
Tabell 25. Daglig inntak av utvalgte «sunne» matvarer og drikke. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning, inntekt.	69

Tabell 26. Inntak av utvalgte «usunne» matvarer og drikke 2 eller flere ganger i uka. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning, inntekt.	70
Tabell 27. Andeler som oppfyller anbefalingen om å spise fire eller flere måltider om dagen (og gjør dette 5-7 dager i uka). Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	71
Tabell 28. Ukentlig gjennomsnitt for lett fysisk aktivitet (ikke svett/andpusten). Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	72
Tabell 29. Ukentlig gjennomsnitt for hard fysisk aktivitet (svett/andpusten). Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning, inntekt.	73
Tabell 30. Andeler som er fornøyd og misfornøyd med fysisk aktivitetsnivå i hverdagen. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	74
Tabell 31. Andeler som bruker en time eller mer hver dag på TV-titting, lesing av avis, ukeblad eller bok, sosiale medier og nettsurfing. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	75
Tabell 32. Hvordan vurderer helsen din sånn i alminnelighet? Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	77
Tabell 33. Hvordan vurderer du din tannhelse. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	78
Tabell 34. Sammensatt mål på subjektivt velvære – sju variabler (0 = svært lavt velvære og 21 = svært høyt velvære). Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	79
Tabell 35. Andeler som opplever en eller flere alvorlig begrensninger siste 6 måneder (er bevegelseshemmet, nedsatt syn, nedsatt hørsel, hemmet pga. kroppslig sykdom, skade eller lidelse, og hemmet pga. psykisk sykdom, skade eller lidelse). Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	80
Tabell 36. Andeler som opplever en eller flere søvnproblemer. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.	81
Tabell 37. Områder og postnummer valgt ut av kommunene	89
Tabell 38. Tilsendt materiell og utdelt materiell (bruttoutvalg).	93
Tabell 39. Bruttoutvalg, nettoutvalg og svarprosent.....	95
Tabell 40. Kjønnsfordelingen i populasjonen og i nettoutvalget.....	97
Tabell 41. Tredelt aldersfordeling i populasjonen og i nettoutvalget.....	98
Tabell 42. Antall gyldige svar og ubesvarte for hvert spørsmål (hull i datamatriksen). Antallet viser til uvektede tall.....	119
Tabell 43. Befolkningsvekst for perioden 2010-2012.....	127
Tabell 44. Barn (0-17 år), eldre (80+ år), innvandrere og aleneboende i 2013, prosent	127
Tabell 45. Antall i yrkesaktiv alder (16-66 år) og antall eldre (67+) og forholdstallet.	127
Tabell 46. Kjønn (etter vektning for kjønn).	128
Tabell 47. Hvor er du født.....	128
Tabell 48. Sivilstatus.	128
Tabell 49. Antall medlemmer i husstanden	128
Tabell 50. Antall barn i husstanden	129
Tabell 51. Andeler som lever i familier/hushold med barn ut fra alder på barna	129
Tabell 52. Tredeling av botid i kommunen.	129
Tabell 53. Utdanning, barn i lavinntektshushold (prosent) og inntektsulikhet.....	131
Tabell 54. Unge arbeidsledige, uføretrygdde og barn av eneforsørgere, prosent.....	131
Tabell 55. Hvor godt trives du med å bo og leve i din kommune?	132
Tabell 56. Bor du i den kommunen du ønsker å bo i?	132
Tabell 57. Tredeling av bruttoinntekt.....	132
Tabell 58. Har du/dere økonomi til å betale løpende utgifter?	133
Tabell 59. Har du/dere økonomi til å betale for en ukes ferie utenfor hjemmet i året?	133
Tabell 60. Har du/dere økonomi til å ha PC og internett-tilgang i husstanden?	133
Tabell 61. Har du/dere økonomi til å eie en bil?.....	133
Tabell 62. Har du/dere økonomi til å betale for undersøkelse og behandling hos tannlege?... 134	
Tabell 63. Samlet mål på økonomien (fem indikatorer). Andelen som har økonomi til å betale løpende utgifter, en ukes ferie utenfor hjemmet i året, PC og internett-tilgang i husstanden, eie en bil, og betale for undersøkelse og behandling hos tannlege. ...	134
Tabell 64. Har du/dere økonomi til at barn/ungdom i husstanden har sitt eget rom?	134
Tabell 65. Har du/dere økonomi til at barn/ungdom i husstanden kan ta med venner hjem? ..	135

Tabell 66. Har du/dere økonomi til at barn/ungdom får delta i og selv ha bursdagsfeiring?.....	135
Tabell 67. Har du/dere økonomi til at barn/ungdom kan delta på fritidsaktiviteter?.....	135
Tabell 68. Har du/dere økonomi til at barn/ungdom har utstyr til å delta fritidsaktiviteter?	135
Tabell 69. Samlet mål på barnefamiliers økonomi (fem indikatorer). Andelen som har økonomi til at barn/ungdom i husstanden har sitt eget rom, kan ta med venner hjem, får delta i og selv ha bursdagsfeiring, kan delta på fritidsaktiviteter, og utstyr til å delta fritidsaktiviteter.....	136
Tabell 70. Opplever du/ditt hushold at det er store inntektsforskjeller i ditt nærområde?	136
Tabell 71. Høyeste fullførte utdanningsnivå.	136
Tabell 72. Påbegynt utdanning (dvs. ikke fullført).	137
Tabell 73. Nåværende hovedaktivitet.....	137
Tabell 74. Trivsel med nåværende hovedaktivitet.....	137
Tabell 75. Antall år i arbeid.....	138
Tabell 76. Andel personer som har flere arbeidsforhold.	138
Tabell 77. Fysisk aktivitet gjennom arbeidet.	138
Tabell 78. Andel personer som arbeider heltid og deltid.....	139
Tabell 79. Vurdering av om man har den arbeidssituasjon man ønsker i forhold til stillingsstørrelse.....	139
Tabell 80. Hvilken type bolig har man i dag og hvilke kvaliteter er man opptatt av dersom man ønsker å bytte bolig? Prosent som svarer bekreftende.....	140
Tabell 81. Hvilken type bolig har man i dag og hvilke kvaliteter er man opptatt av dersom man ønsker å bytte bolig? Prosent som svarer bekreftende.....	140
Tabell 82. Hvilken type bolig har man i dag og hvilke kvaliteter er man opptatt av dersom man ønsker å bytte bolig? Prosent som svarer bekreftende.....	140
Tabell 83. Hvilken type bolig har man i dag og hvilke kvaliteter er man opptatt av dersom man ønsker å bytte bolig? Prosent som svarer bekreftende.....	141
Tabell 84. Hvilken type bolig har man i dag og hvilke kvaliteter er man opptatt av dersom man ønsker å bytte bolig? Prosent som svarer bekreftende.....	141
Tabell 85. Andeler som rapporterer ulike problemer med bakgrunn i funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging. Bevegelse.	141
Tabell 86. Andeler som rapporterer ulike tilgjengelighetsproblemer med bakgrunn i funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging. Tilgjengelighet.	142
Tabell 87. Andeler som rapporterer ulike problemer med bakgrunn i funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging.	142
Tabell 88. Andeler som rapporterer en eller flere problemer med bakgrunn i funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging.....	142
Tabell 89. Tilfredsstillende drikkevannskvalitet og antall personskader.	143
Tabell 90. Gode muligheter for lek og utfoldelse.....	143
Tabell 91. Bebyggelsen og type strøk.....	144
Tabell 92. Godt klima, god utsikt, bra med sol og lignende	144
Tabell 93. Lite støy, ingen forurensning eller andre fysiske ulemper.....	144
Tabell 94. Godt sosialt miljø på stedet.	144
Tabell 95. Godt oppvekstmiljø for barn.	145
Tabell 96. Lett å bli akseptert som den jeg/vi er.....	145
Tabell 97. Slippe innsyn, innblanding og sosial kontroll fra naboer	145
Tabell 98. God kontakt med folk i nabolaget.	145
Tabell 99. Lett å finne venner.....	146
Tabell 100. Trygghet i nærmiljøet, slik som ikke trafikkfarlig, lite kriminalitet, barnevennlig.....	146
Tabell 101. Familietilknytning.	146
Tabell 102. Mulighet for relevant arbeid for deg.....	146
Tabell 103. Mulighet for relevant arbeid for partner.	147
Tabell 104. Relevante utdanningsmuligheter for deg.	147
Tabell 105. Relevante utdanningsmuligheter for partner.	147
Tabell 106. Relevante utdanningsmuligheter for barn og unge.	147
Tabell 107. Variert og godt tilbud av butikker og forretninger.	148
Tabell 108. God tilgang til offentlige tjenester (barnehage, skole, helse).	148
Tabell 109. Bra kulturtilbud – som kino, revy, kafeer og lignende	148

Tabell 110. Bra tilgang til natur og gode muligheter for friluftsliv.	148
Tabell 111. Gode mulighet for å dyrke hobbyer eller fritidsinteresser.....	149
Tabell 112. Kort reise til arbeid/utdanningssted.	149
Tabell 113. Kort avstand til familie og venner.	149
Tabell 114. Bolig/eiendom har tilhørt familien eller slekten.....	149
Tabell 115. Aktiviteter og erfaringer har skapt en spesiell tilknytning til stedet.....	150
Tabell 116. Liker denne type steder (tettstedpreget, landlig).....	150
Tabell 117. Liker den naturtypen som omgir stedet.	150
Tabell 118. Har sterk identitet knyttet til stedet/regionen.	150
Tabell 119. Mulighet til å påvirke beslutninger i kommunen.	151
Tabell 120. Boligpris.....	151
Tabell 121. Godt barnehagetilbud og/eller skoletilbud.	151
Tabell 122. Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Prinsipal komponentanalyse og Cronbachs alfa.	153
Tabell 123. Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning, inntekt, familietype og sivilstatus. 1 = Uviktig og 5 = Svært viktig.....	154
Tabell 124. som svarer bekreftende («ja») på følgende påstander: Når du tenker på ditt bosted og nærområde, har du:.....	155
Tabell 125. Plaget med veitrafikk.	156
Tabell 126. Plaget med tog.	156
Tabell 127. Plaget med industrianlegg/næringsvirksomhet.	156
Tabell 128. Plaget med servering/utesteder.	156
Tabell 129. Plaget med nabostøy.....	157
Tabell 130. Andeler som rapporterer en eller flere plager med støy tidlig og/eller sent (veitrafikk, tog, industrianlegg/næringsvirksomhet, servering/utesteder og nabostøy).	157
Tabell 131. Hyppighet av besøk på museum og kunstutstilling siste seks måneder.....	157
Tabell 132. Hyppighet av besøk på konsert, teater, kino siste seks måneder.....	157
Tabell 133. Hyppighet av besøk i kirke og bedehus siste seks måneder.	158
Tabell 134. Hyppighet av besøk på idrettsarrangement siste seks måneder.	158
Tabell 135. Hyppighet av besøk på bibliotek siste seks måneder.	158
Tabell 136. Hyppighet av besøk på kafe, ungdomsklubb og/eller andre sosiale møteplasser, siste seks måneder.	158
Tabell 137. Andeler som rapporterer at de ikke besøker (eller veldig sjeldent besøker) de seks nevnte møteplassene (museum og kunstutstilling, konsert, teater og kino, kirke og bedehus, idrettsarrangement, bibliotek og, kafe, ungdomsklubb og/eller andre sosiale møteplasser).	159
Tabell 138. Aktiv i menighetsarbeid siste seks måneder.	159
Tabell 139. Aktiv med musikk, sang og teater siste seks måneder.	159
Tabell 140. Aktiv med friluftsliv siste seks måneder.....	160
Tabell 141. Har danset siste seks måneder.....	160
Tabell 142. Aktiv med trening/idrett siste seks måneder.	160
Tabell 143. Andeler som rapporterer at de ikke deltar (eller veldig sjeldent deltar) de fem nevnte aktivitetene (musikk, sang, teater, menighetsarbeid, friluftsliv, dans, trening/idrett).	160
Tabell 144. Aktivitet i ulike typer foreninger (foreningsvirksomhet) siste seks måneder.	161
Tabell 145. Aktiv med politisk arbeid siste seks måneder.	161
Tabell 146. Aktiv i natur-/friluftsliv-/miljøorganisasjon siste seks måneder.	161
Tabell 147. Aktiv i foreninger, politisk arbeid og/eller natur-/friluftsliv-/miljøorganisasjon siste seks måneder.	161
Tabell 148. Andel som opplever ensomhet.....	162
Tabell 149. Å ha noen som er nær og som man kan snakke fortrolig med.	162
Tabell 150. Venner som kan gi hjelp når man trenger det.	162
Tabell 151. Andeler som rapporterer at de ofte opplever ensomhet og/eller savner å ha noen som de kan snakke fortrolig med og/eller ikke har venner som kan gi hjelp når de trenger det.	162
Tabell 152. Jeg føler et sterkt fellesskap med de som bor i mitt nabolag/grend.....	163

Tabell 153. Hvis jeg flytter, vil jeg lengte tilbake til mitt nabolag/grend.....	163
Tabell 154. Når noe skal gjøres, er det lett å få folk med i mitt nabolag/grend.....	163
Tabell 155. Det er ikke godt samhold i mitt nabolag/grend.....	164
Tabell 156. Folk trives godt i mitt nabolag/grend.	164
Tabell 157. Det er alltid noen som tar initiativ til å løse nødvendige oppgaver i mitt nabolag/grend.....	164
Tabell 158. Jeg føler meg trygg i nærmiljøet i mitt nabolag/grend (gode muligheter for lek og fri utfoldelse).	164
Tabell 159. Cronbachs alfa for syv påstander om det sosiale miljøet i nabolaget/grenda.....	165
Tabell 160. Vurdering av det sosiale miljøet i nabolaget/grenda.	165
Tabell 161. Har du personlige i løpet av siste år opplevd noe av det følgende i nabolaget/grenda, som svarer bekreftende («ja»)	165
Tabell 162. Andeler som har opplevd å bli diskriminert og/eller overfall/vold og/eller innbrudd/hærverk i nabolaget/grenda.	166
Tabell 163. Andel kvinner som røyker og overvekt.	167
Tabell 164. Røyking.	167
Tabell 165. Snusing.....	168
Tabell 166. Alkoholenheter pr uke (gjennomsnitt siste tre måneder).....	168
Tabell 167. KMI (BMI).	168
Tabell 168. Trivselsvekt.....	168
Tabell 169. Fukt og bær (ikke juice eller fruktsaft).	169
Tabell 170. Grønnsaker eller salat (ikke poteter eller grønnsaksjuice).....	169
Tabell 171. Fisk og sjømat.	169
Tabell 172. Vann, farris og lignende.	170
Tabell 173. Fukt-/ grønnsaksjuice.	170
Tabell 174. Brus/saft med sukker.	170
Tabell 175. Brus/saft kunstig søtet.	171
Tabell 176. Søtsaker/kaker.	171
Tabell 177. Snacks.	171
Tabell 178. Hurtigmat.	171
Tabell 179. Hvor ofte inntas følgende typer mat og drikke. Prinsipal komponentanalyse og Cronbachs alfa.	172
Tabell 180. «Usunn mat/drikke» og «frukt og grønt», gjennomsnitt (1 = veldig ofte og 6 = veldig sjelden).	172
Tabell 181. Frokost.....	173
Tabell 182. Lunsj.	173
Tabell 183. Middag.....	173
Tabell 184. Kveldsmat.	174
Tabell 185. Småmåltid / Mellommåltid.	174
Tabell 186. Antall måltider – andeler som oppfyller anbefalingen om å spise fire eller flere måltider om dagen (og gjør dette 5-7 dager i uka).....	174
Tabell 187. Hvordan vurderer du ditt eget kosthold?	175
Tabell 188. Ukentlig gjennomsnitt for lett fysisk aktivitet (ikke svett/andpusten).	175
Tabell 189. Ukentlig gjennomsnitt for hard fysisk aktivitet (svett/andpusten).	175
Tabell 190. Andeler som er fornøyd og misfornøyd med fysisk aktivitetsnivå i hverdagen.	176
Tabell 191. Tidsbruk på ulike medier. Gjennomsnitt.	176
Tabell 192. Tid brukt på å se TV en «vanlig dag» (gjennomsnittsdag).....	176
Tabell 193. Tid brukt på å høre på radio/musikk en «vanlig dag» (gjennomsnittsdag).	176
Tabell 194. Tid brukt på å lese (avis, ukeblad, bøker) en «vanlig dag» (gjennomsnittsdag)....	177
Tabell 195. Tid brukt på å spille dataspill/TV-spill en «vanlig dag» (gjennomsnittsdag).....	177
Tabell 196. Tid brukt på sosiale medier en «vanlig dag» (gjennomsnittsdag).....	177
Tabell 197. Tid brukt på å surfe på nettet en «vanlig dag» (gjennomsnittsdag).	177
Tabell 198. Levealder blant menn og kvinner, 1998-2012.....	179
Tabell 199. Vaksinasjonsdekning (gjennomsnitt 2008-2012) og dødelighet for lungekreft og KOLS,	179
Tabell 200. Nye tilfeller av kreft per 100000 innbyggere, 2002-2011.	180

Tabell 201. Sykdomsgrupper i primærhelsetjenesten; psykiske symptomer og lidelser, hjerte- og karsykdom, og muskel og skjelett, per 1000 innbyggere, gjennomsnitt 2010-2012.	180
Tabell 202. Sykdomsgrupper målt ved legemiddelbrukere per 1000 innbyggere (0-74år); psykiske lidelser, type 2-diabetes, KOLS og astma, og kolesterolsenkende legemidler, gjennomsnitt 2010-2012.	180
Tabell 203. Sykdomsgrupper målt ved behandlinger ved sykehus per 1000 innbyggere; hoftebrudd og hjerte- og karsykdom, gjennomsnitt 2010-2012.	180
Tabell 204. Hvordan vurderer du helsen din sånn i alminnelighet?	181
Tabell 205. Hvordan vurderer du din tannhelse?	181
Tabell 206. Har din fysiske helse eller følelsesmessige problemer begrenset deg i din vanlige sosiale omgang med familie eller venner i løpet av de fire siste uker?	181
Tabell 207. Jeg er fornøyd med hvordan jeg har det for tiden.	182
Tabell 208. Livet mitt går bra.	182
Tabell 209. Livet mitt er akkurat slik det skal være.	182
Tabell 210. Jeg kunne tenke meg å forandre mange ting i livet mitt.	182
Tabell 211. Jeg skulle ønske livet var annerledes.	183
Tabell 212. Jeg har et godt liv	183
Tabell 213. Jeg trives med hva som skjer i livet mitt.	183
Tabell 214. Jeg har det jeg ønsker meg i livet.	183
Tabell 215. Jeg har det bedre enn de fleste andre på min alder.	183
Tabell 216. Cronbachs alfa for påstander om velvære.	184
Tabell 217. Gjennomsnitt for subjektivt velvære (0 = svært lite velvære og 21 = svært høyt velvære).	184
Tabell 218. Er bevegelseshemmet (Begrensninger til daglige aktiviteter grunnet sykdom eller helseproblemer i lengre tid, dvs. siste 6 måneder eller lengre).	185
Tabell 219. Nedsatt syn (Begrensninger til daglige aktiviteter grunnet sykdom eller helseproblemer i lengre tid, dvs. siste 6 måneder eller lengre).	185
Tabell 220. Nedsatt hørsel (begrensninger til daglige aktiviteter grunnet sykdom eller helseproblemer i lengre tid, dvs. siste 6 måneder eller lengre).	185
Tabell 221. Hemmet pga. kroppslig sykdom, skade eller lidelse (Begrensninger til daglige aktiviteter grunnet sykdom eller helseproblemer i lengre tid, dvs. siste 6 måneder eller lengre).	185
Tabell 222. Hemmet pga. psykisk sykdom, skade eller lidelse (Begrensninger til daglige aktiviteter grunnet sykdom eller helseproblemer i lengre tid, dvs. siste 6 måneder eller lengre).	186
Tabell 223. Andeler som opplever en eller flere alvorlig begrensninger siste 6 måneder (er bevegelseshemmet, nedsatt syn, nedsatt hørsel, hemmet pga. kroppslig sykdom, skade eller lidelse, og hemmet pga. psykisk sykdom, skade eller lidelse).	186
Tabell 224. Har vanskelig for å sovne om kvelden.	186
Tabell 225. Våkner gjentatte ganger om natta.	186
Tabell 226. Våkner for tidlig og får ikke sove igjen.	187
Tabell 227. Kjenner deg søvnig om dagen.	187
Tabell 228. Våkner med hodepine.	187
Tabell 229. Andeler som opplever et eller flere søvnproblemer flere ganger i uka (våkner med hodepine, kjenner deg søvnig om dagen, våkner for tidlig og får ikke sove igjen, våkner gjentatte ganger om natta, og har vanskelig for å sovne om kvelden).	187

Figurer

Figur 1. Skadde og drepte i vegtrafikkulykker 2008-2013, pr 1000 innbyggere.	60
Figur 2. Skadde og drepte i vegtrafikkulykker 2008-2013, pr 100 km veglengde.	60
Figur 3. Nøkkeltall for kommunene - vegtrafikkulykker med personskade 2008-2013.	61
Figur 4. Antall spurte og andelen med arbeidsulykke fordelt på fylke.	62

SAMMENDRAG

Østlandsforskning har i 2013 og 2014 gjennomført den største folkehelse- og levekårsundersøkelsen noensinne i Oppland fylke. Bakgrunnen for undersøkelsen er at Oppland fylkeskommune ønsker å få mer kunnskap om hvordan det er å leve og bo i Oppland. Av alle opplendinger over 16 år ble det trukket et representativt utvalg på 22000 personer som ble invitert til å bidra i en spørreundersøkelse. 8000 av de spurte valgte å delta, det vil si en responsrate på 36 prosent. Dette notatet består av presentasjoner av resultatene for kommunene i Lillehammer-regionen.

Den nye folkehelseloven stiller krav til løpende til kommunene og fylket om å ha oversikt over *helsetilstanden og påvirkningsfaktorer*. Med *helsetilstand* menes befolkningens helse målt ved ulike indikatorer, for eksempel risikofaktorer (eks. fysisk inaktivitet og overvekt), forebyggbare sykdommer (psykiske lidelser, kroniske smerter og belastningssykdommer), samt «well-being» (positive forhold som trivsel, ressurser, mestring og livskvalitet).

Positive og negative *påvirkningsfaktorer* består av kjente forhold som virker inn på helsen til befolkningen og grupper i området. Påvirkningsfaktorer omfatter både helsefremmende og forebyggende faktorer, og risikofaktorer. Påvirkningsfaktorene representerer en stor bredde, og er ofte knyttet til samfunnsforhold, levekår og miljø.

Presentasjonen av funn i levekårsundersøkelsen tar utgangspunkt i krav til oversiktsarbeidet i henhold til ny folkehelselov med forskrift (2012) og veilederen «God oversikt – en forutsetning for god folkehelse. En veileder til arbeidet med oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer» (Helsedirektoratet, 2013). Det er i alt skrevet en rapport og seks notater der det er gjort analyser på tre nivåer: fylkesnivå, regionalt nivå og kommunenivå.

§ 1 sier at formålet med «Forskrift om oversikt over folkehelsen» er å «legge til rette for systematisk og kunnskapsbasert folkehelsearbeid. Forskriften skal bidra til samordning og standardisering av arbeid med oversikt over helsetilstanden i befolkningen og de positive og negative faktorer som kan virke inn på denne.»

§ 3 forteller om «Krav til oversiktens innhold». «Oversikten skal omfatte opplysninger om og vurderinger av: a) befolkningssammensetning, b) oppvekst- og levekårsforhold, c) fysisk, biologisk, kjemisk og sosialt miljø, d) skader og ulykker, e) helserelatert atferd og

f) helsetilstand. Med oppvekst- og levekårsforhold menes for eksempel økonomiske vilkår, bo- og arbeidsforhold og utdanningsforhold. Med helserelatert atferd menes for eksempel fysisk aktivitet, ernæring, bruk av tobakk og rusmidler. Oversikten skal inneholde faglige vurderinger av årsaksforhold og konsekvenser og identifisere ressurser og folkehelseutfordringer lokalt og regionalt. Kommunen og fylkeskommunen skal være særlig oppmerksomme på trekk ved utviklingen som kan skape eller opprettholde sosiale eller helsemessige problemer eller sosiale helseforskjeller. I kommuner der det er grunn til å anta at det foreligger spesielle folkehelseutfordringer som for den samiske befolkning, skal disse vurderes.

§ 5 gir «Krav om oversiktsdokument hvert fjerde år». Her heter det at: «Kommuner og fylkeskommuner skal utarbeide et samlet oversiktsdokument hvert fjerde år som skal ligge til grunn for det langsiktige folkehelsearbeidet. Oversiktsdokumentet skal foreligge ved oppstart av arbeidet med planstrategi etter plan- og bygningsloven §§ 7-1 og 10-1. Oversiktsdokumentet skal ikke inneholde opplysninger som kan knyttes til enkeltpersoner, jf. personopplysningsloven § 2 nr. 1. Kommunen skal samarbeide og utveksle informasjon med fylkeskommunen i arbeidet med oversiktsdokumentet. Fylkeskommunen skal understøtte kommunene, samarbeide og utveksle informasjon med kommunene i arbeidet. Dettene sitt oversiktsdokument.

Notatet tar for seg de seks temaene som følger av § 3. Her følger en kort oppsummering av det vi opplever som viktige funn for Lillehammer-regionen.

Befolkningssammensetning: Lillehammer-regionen har opplevd noe høyere befolkningsvekst enn Oppland (særlig Lillehammer). Veksten er ikke like sterk som i landet for øvrig. Andelen eldre med store omsorgsbehov i Lillehammer-regionen er høyere enn i landet generelt (hhv. over 5 prosent og over 4 prosent), og andelen innvandrere i Lillehammer-regionen er lavere sammenlignet med andelen i landet sett under ett (hhv. under 10 prosent og 14 prosent). I Lillehammer-regionen har 15 prosent bodd i kommunen i inntil ni år, og dette er en høyere andel med kort botid enn i andre regioner i Oppland.

Oppvekst- og levekårsforhold: Et positivt funn er at de som bor i Lillehammer-regionen synes å trives bedre i sin kommune enn landet sett under ett. I regionen trives 92 prosent av befolkningen godt i sin kommune mot 77 prosent i landet. Husholdningenes økonomiske situasjon er omtrent som ellers i landet, og 96 prosent av barnefamilier synes å ha en relativt romslig økonomi i forhold til barna. I forhold til boligplanlegging er det verdt å merke seg at leiligheter er særlig etterspurte i regionen: 11 prosent av de spurte har leilighet i dag, mens 27 prosent ønsker leilighet. 69 prosent har enebolig i dag, mens 50 prosent ønsker enebolig. 43 prosent av de som er 67 år og eldre ønsker bolig med servicetilbud. 14 prosent av de spurte i regionen tenker på å flytte, og viktige flyttemotiver er mulighet for relevant arbeid for en selv, familietilknytning og boligpris. 11 prosent av de spurte har en eller flere utfordringer knyttet til bevegelse (eks. nærmiljø) eller

tilgjengelighet (eks. offentlige bygg) på grunn av funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging, og det er særlig de som er 70 år og eldre som har slike utfordringer.

Miljø: I Lillehammer-regionen og i Oppland er det sosiale og det fysiske miljøet viktig for at man velger å bo i kommunen. De fleste er da også ganske godt fornøyde med det sosiale miljøet i nabolaget/grenda si. De eldste og de med lang botid gir best vurdering av det sosiale miljøet i nabolaget/grenda. Av listen på 32 variabler tilknyttet bomiljøet er de viktigste bomotivene: Trygghet i nærmiljøet», «Godt oppvekstmiljø for barn», «Godt klima, god utsikt, bra med sol o.l.», «Bra tilgang til natur og gode muligheter for friluftsliv», og «Lite støy, ingen forurensning eller andre fysiske ulemper». Kjønn, alder, utdanning, inntekt, antall barn og sivilstatus spiller inn på hvor viktig de spurte synes de ulike bomotivene er. 84 prosent av befolkningen rapporterer godt tilrettelagte idretts- og aktivitetstilbud, 65 prosent svarer at det er bra tilgang til trygge og opplyste stier/gang- og sykkelveier som er tilgjengelig for alle, og 55 prosent av de spurte i Lillehammer-regionen er fornøyde med kollektivtransporten. For alle disse områdene er andelen høyere enn ellers i Oppland fylke. 78 prosent deltar i ulike utvalgte aktiviteter, 78 prosent besøker/deltar på møteplasser i området, 40 prosent er aktive i organisasjonsvirksomhet og 90 prosent savner ikke sosial støtte. De som i størst grad savner sosial støtte, og er minst aktive i aktiviteter, møteplasser, organisasjoner er personer med lav utdanning og lav inntekt.

Skader og ulykker: På dette området er det ikke samlet inn egne data, men vi viser eksempler på eksisterende data. Et positivt funn er at antallet vegtrafikkulykker med personskade i Oppland er gått ned fra 288 i 2008 til 168 i 2013. 3 prosent av de spurte i Oppland har opplevd arbeidsulykke siste 12 måneder, og denne andelen er den samme som man finner på landsbasis.

Helserelatert atferd: Her er det mange positive funn. I regionen rapporterer 52 prosent om lett fysisk aktivitet tre timer eller mer hver uke, mens 25 prosent rapporterer om hard fysisk aktivitet tre timer eller mer hver uke. Dette er på nivå med de spurte i Oppland fylke og bedre enn i Nord-Trøndelag. I Lillehammer-regionen er det en veldig lav andel som rapporterer røyking (13 prosent) sammenlignet med tall på landsbasis (26 prosent). Få rapporterer også snusing (10 prosent) sammenlignet med tall på landsbasis (14 prosent). Personer med grunnskole/realskole som høyeste utdanning røyker mest, unge menn er overrepresentert med snusbruk; og menn med høy bruttoinntekt er overrepresentert med høyt alkoholforbruk. Videre finner vi at de aller fleste i regionen spiser frokost (87 prosent), lunsj (75 prosent) og middag (89 prosent), og 49 prosent i regionen følger anbefalingen om fire måltider daglig, 5-7 dager i uka. Bare 23 prosent sukkerholdig drikker brus/saft to eller flere dager i uka, og andelen som drikker brus/saft daglig er lavere enn på nasjonalt nivå. 61 prosent spiser frukt og bær daglig, 57 prosent spiser grønnsaker og salat daglig, og 84 prosent drikker vann eller Farris daglig. Kvinner, de eldre (50+) og de med høy utdanning spiser og drikker sunnest. I regionen er andelen med overvekt (KMI >25) 48 prosent, og klart lavere enn i Oppland ellers, og på nivå med tall på landsbasis. Vi finner høyest

andeler med overvektige blant menn, i aldersgruppen 50-66 år, og med videregående opplæring som høyeste utdanning. I regionen rapporterer 76 prosent at de ser TV i en time eller mer hver dag. Det er særlig de eldste, menn og lavt utdannede ser mye TV. I regionen rapporterer 16 prosent at de surfer på nettet i en time eller mer daglig. Her er det menn, de unge (inntil 34 år), og de med videregående opplæring og lav bruttoinntekt som særlig er aktive.

Helsetilstand: Et positivt funn er at 79 prosent i regionen oppgir at tannhelsen er god eller meget god, og dette er noe høyere enn tall på landsbasis. Kvinner, de som er inntil 66 år, de med videregående eller høyere utdanning, og de med høybruttoinntekt oppfatter oftest tannhelsen som god/meget god. De spurte oppgir også ganske høy grad av subjektivt velvære, og det er de eldste (67 år og eldre) og de med høyest bruttoinntekt som har høyest skåre. 76 prosent i regionen angir at helsen er god eller meget god, og dette er som nasjonale tall. De som oftest vurderer helsen som god er de yngre (16-49 år), de med høy utdanning og de med høy inntekt. Andelen med helseproblemer over tid er noe høyere enn i Nord-Trøndelag. Til sist merker vi oss at 35 prosent av respondentene rapporterer om ett eller flere søvnproblemer flere ganger i uka.

SHORT SUMMARY OF THE PROJECT

The Eastern Norway Research Institute has completed a large survey of public health and living conditions in Oppland County. The study was done on behalf of Oppland County Council, and they wanted to learn more about what it is like to live in Oppland. Of all people in the county above 16 years, a randomized sample of 22,000 individuals was invited to participate in the survey. 8000 of the respondents chose to participate, that is, a response rate of 36 percent. This memo consists of the presentation of the results of the municipalities in the Valdres region.

The new Public Health Act requires ongoing monitoring of the health status and of health predictors. The health status refers to the population's health as measured by various indicators, such as risk factors (e.g. air pollution, physical inactivity and obesity) disorders that could be prevented (mental illness, chronic pain and stress disorders) and "well-being" (e.g. resources, coping and quality of life).

Positive and negative predictors consist of known factors that influence the health of populations and groups in the area. Such predictors include both health promotion, preventive factors and risk factors. Predictors are often linked to social conditions, living conditions and the environment.

The presentation of the findings from our study of living conditions and public health is based on the new Public Health Regulations (2012) and the guide "«God oversikt – en forutsetning for god folkehelse. En veileder til arbeidet med oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer» (Directorate of Health, 2013). In total, we have written one research report and six memos. The analysis is done on three levels: county level, regional level and local level (municipality).

1 INNLEDNING

Østlandsforskning har i 2013 og 2014 gjennomført den største folkehelse- og levекårsundersøkelsen noensinne i Oppland fylke. Bakgrunnen for undersøkelsen er at Oppland fylkeskommune ønsker å få mer kunnskap om hvordan det er å leve og bo i Oppland. Av alle opplendinger over 16 år ble det trukket et representativt utvalg på 22000 personer som ble invitert til å bidra i en spørreundersøkelse. 8000 av de spurte valgte å delta (svarprosent på 36 prosent). Dette notatet består av presentasjoner og sammenligninger av funnene for kommunene i Lillehammer-regionen.

I tråd med regional plan for folkehelse 2012-2016 og ny folkehelselov bestemte Oppland fylkeskommune våren 2013 at det skulle utarbeides en oversikt over befolkningens helse i Oppland. Den nye folkehelseloven stiller krav til løpende å ha oversikt over helsetilstanden og påvirkningsfaktorer, samt utarbeide et kunnskapsgrunnlag for regional og kommunal planstrategi. Levекårsundersøkelsen skal være en del av grunnlaget for utarbeidelse av regional planstrategi i neste valgperiode. Den vil også være en del av grunnlaget for kommunene ved utarbeidelse av kommunal planstrategi. Hensikten er en mer målrettet og treffsikker planlegging basert på et oppdatert faktagrunnlag.

Med *helsetilstand* menes befolkningens helse målt ved ulike indikatorer, for eksempel risikofaktorer (eks. fysisk inaktivitet og overvekt), forebyggbare sykdommer (psykiske lidelser, kroniske smerter og belastningssykdommer), samt velvære (positive forhold som trivsel, ressurser, mestring og livskvalitet). Helsetilstand er et resultat av sammensatte årsaker, fra samfunnsforhold og levекår til individuelle risikofaktorer.

Positive og negative *påvirkningsfaktorer* består av kjente forhold som virker inn på helsen til befolkningen og grupper i området. Påvirkningsfaktorer omfatter både helsefremmende og forebyggende faktorer, og risikofaktorer. Påvirkningsfaktorene representerer en stor bredde, og er ofte knyttet til samfunnsforhold, levекår og miljø.

Presentasjonen av funn i levекårsundersøkelsen tar utgangspunkt i krav til oversiktsarbeidet i henhold til ny folkehelselov med forskrift (2012) og veilederen «God oversikt – en forutsetning for god folkehelse. En veileder til arbeidet med oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer» (Helsedirektoratet, 2013). Det er i alt skrevet en rapport og seks notater der det er gjort analyser på tre nivåer.

Først en rapport som dokumenterer levekår og helsetilstanden i Oppland fylke. Her gjennomgås status for helsetilstanden, fordelingen av denne og sentrale påvirkningsfaktorer for levekår og helse i befolkningen i Oppland. Herunder vises det også til sentrale utfordringer i Oppland når det gjelder status og utvikling knyttet til befolkningens helse- og levekår.

Dernest er det skrevet seks region-notater som viser status for befolkningens helse og påvirkningsfaktorer på regionalt og kommunalt nivå. I notatene oppsummeres det som vi anser som viktige positive og negative funn i materialet sett i sammenheng med den siste utvikling i helse og sykdom utfra Folkehelse rapporten 2014, Folkehelseinstituttet (se kapittel 3). Notatene peker på sammenhenger i datamaterialet som kan gi nøkkeltall for kommunene og dokumentere sentrale utfordringer, og vi har skrevet korte sammendrag av viktige funn i materialet. Her er det selvsagt rom for tolkning, og det som vi diskuterer som positive eller negative nøkkeltall og utfordringer, er ikke nødvendigvis det samme som kommunen og fylkeskommunen ville valgt ut. Men i notatene presenteres resultater for den enkelte kommune for alle spørsmål som er stilt. Slik sett skulle regionnotatene og fylkesrapporten og det anonymiserte datamaterialet gi kommunene og fylkeskommunen gode muligheter for å kunne bruke undersøkelsen som støtte til det lokale folkehelsearbeidet i kommunene.

Det er viktig å se denne folkehelse – og levekårsundersøkelsen i sammenheng med Lov om folkehelsearbeid (folkehelseloven av 24. juni 2011 nr. 29) som trådte i kraft 1. januar 2012. I merknader til § 1 Formål beskrives det at kommuner og fylkeskommuner skal gjennom sin oversikt over folkehelsen definere sine ressurser og utfordringer.

Loven regulerer det langsiktige og systematiske folkehelsearbeidet og skal gi kommuner og fylkeskommuner et verktøy for å møte fremtidens helseutfordringer. Loven forplikter sentrale helsemyndigheter til å støtte fylkeskommuner og kommuner i deres folkehelsearbeid og bistå med informasjon, råd og veiledning. Folkehelseloven er en del av oppfølgingen av Samhandlingsreformen. En viktig målsetting med reformen er at man skal forebygge der det er mulig.

Folkehelseloven skal bidra til en samfunnsutvikling som fremmer folkehelse og utjevner sosiale helseforskjeller (§ 1). "Samfunnsutvikling som fremmer folkehelse" tydeliggjør at målet med loven er, gjennom en bred samfunnsmessig tilnærming, å gjøre noe med alle de ulike påvirkningsfaktorene i samfunnet som kan ha innvirkning på folkehelsen. Folkehelsearbeid handler om å skape gode oppvekstvilkår for barn og unge, forebygge sykdom og skader, og utvikle et samfunn som legger til rette for sunne levevaner, beskytter mot helsetrusler og fremmer fellesskap, trygghet, inkludering og deltakelse (§ 3). Arbeidet retter seg mot befolkningen eller deler av befolkningen og ikke mot enkeltindivider med identifisert risiko.

I paragraf § 4 beskrives kommunens ansvar for folkehelsearbeid. Kommunen skal fremme befolkningens helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold og bidra til å forebygge psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse, bidra til utjevning av sosiale helseforskjeller og bidra til å beskytte befolkningen mot faktorer som kan ha negativ innvirkning på helsen. Kommunen skal fremme folkehelse innen de oppgaver og med de virkemidler kommunen er tillagt, herunder ved lokal utvikling og planlegging, forvaltning og tjenesteyting. Kommunen skal medvirke til at helsemessige hensyn blir ivaretatt av andre myndigheter og virksomheter. Medvirkning skal skje blant annet gjennom råd, uttalelser, samarbeid og deltagelse i planlegging. Kommunen skal legge til rette for samarbeid med frivillig sektor.

I paragraf § 5 som omhandler oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer i kommunen og kommunen ha nødvendig oversikt over helsetilstanden i befolkningen og de positive og negative faktorer som kan virke inn på denne. Oversikten skal blant annet baseres på:

- a) opplysninger som statlige helsemyndigheter og fylkeskommunen gjør tilgjengelig etter §§ 20 og 25,
- b) kunnskap fra de kommunale helse- og omsorgstjenestene, jf. helse- og omsorgstjenesteloven § 3-3 og
- c) kunnskap om faktorer og utviklingstrekk i miljø og lokalsamfunn som kan ha innvirkning på befolkningens helse.

Oversikten skal være skriftlig og identifisere folkehelseutfordringene i kommunen, herunder vurdere konsekvenser og årsaksforhold. Kommunen skal særlig være oppmerksom på trekk ved utviklingen som kan skape eller opprettholde sosiale eller helsemessige problemer eller sosiale helseforskjeller.

1.1 Innholdet i rapporten og notatene

I alt utarbeides en fylkesrapport og seks notater som samlet inneholder:

1. Analyser der vi har forsøkt å vise sammenhenger som kan gi nøkkeltall for kommunene, samt dokumentere sentrale lokale og regionale utfordringer når det gjelder befolkningens helsetilstand og påvirkningsfaktorer og geografisk fordeling av sosiale helseforskjeller.
2. Analyse basert på levekårsundersøkelsen som viser status for helsetilstanden, fordelingen av denne og sentrale påvirkningsfaktorer for helse i befolkningen i Oppland på regionalt og kommunalt nivå.

3. Analysen av påvirkningsfaktorer tar utgangspunkt i eksisterende data (registerdata), men skal også gi supplerende data på påvirkningsfaktorer som ikke har kunnskap om gjennom eksisterende registerdata
4. I analysene skal man sammenligne resultatene for levekårsundersøkelsen i Oppland med landsgjennomsnittet (der nasjonale data finnes).

1.2 Kort om kommunenes rolle

Den nye Folkehelseloven av 1.1.2012 har gitt kommunene ansvar for å skaffe svar på to spørsmål. *Hvordan er helsetilstanden hos innbyggerne i kommunen? Hva bør kommunen gjøre for å forbedre helsetilstanden?* Både kommuner og fylker trenger god oversikt over helsetilstand, påvirkningsfaktorer, folkehelseutfordringer og ressurser, slik at de kan planlegge og gjennomføre effektive tiltak. Kommunenes frie inntekter er samtidig styrket for å gi kommunene forutsetninger for å oppfylle folkehelseloven, og man har tro på at kunnskap og god oversikt bidrar til et mer treffsikkert folkehelsearbeid.

Høsten 2011 ble det gjennomført en kartlegging av kommuners og fylkeskommuners folkehelsearbeid. Mellom annet viste den at en stor andel av kommunene ikke hadde utarbeidet oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer, samt at kommunene uttrykte behov for mer kunnskap på området. Som et svar på dette utviklet Helsedirektoratet en veileder som vektla prosesser i hvordan man kan skaffe seg god oversikt og forklaring til lovverket. Denne veilederen heter «God oversikt – en forutsetning for god folkehelse. En veileder til arbeidet med oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer» (Helsedirektoratet, 2013).

I tillegg har Folkehelseinstituttet utviklet «folkehelseprofiler» for alle norske kommuner. De skal hjelpe lokale myndigheter til å skaffe seg en oversikt over folkehelseilstanden i kommunen. Folkehelseprofilene er en unik rapport for hver enkelt kommune. Temaene er valgt ut fra kjente folkehelseutfordringer, og innholdet omfatter aktuell statistikk som er tilgjengelig på kommunenivå. Profilene skal være et bidrag på veien til kommunale planer for bedre folkehelse, og de finnes her:

<http://www.fhi.no/helsestatistikk/folkehelseprofiler/finn-profil>

1.3 Notatets oppbygging

I kapittel 2 tar vi for oss metodiske forhold. I kapittel 3 oppsummeres nøkkeltall og analyse ut fra tematikk. Forskrift om oversikt over folkehelsen presiserer i § 3 at kommunens og fylkeskommunens oversikt skal omfatte opplysninger om og vurderinger av:

- Befolkningssammensetning
- Oppvekst- og levekårsforhold

- Fysisk, biologisk, kjemisk og sosialt miljø
- Skader og ulykker
- Helserelatert atferd
- Helsetilstand

Vi har valgt å følge denne inndelingen i presentasjonen av funn fra levekårsundersøkelsen. Vi har samlet inn egne data om alle områder unntatt «Skader og ulykker».

I hver del av kapittel 3 vil vi starte med å presentere noen utvalgte funn. Deretter går vi gjennom forståelsen av de ulike områdene som er gitt av Helsedirektoratet (2013) og hva slags type statistikk som Folkehelseinstituttet har valgt å presentere på kommunale folkehelseprofiler for det nevnte området. Til sist gis analyser av variabler fra spørreundersøkelsen vår i Oppland ut fra kjønn, alder og sosioøkonomisk status, og analysene er gjort på regionnivå. I folkehelse rapporten 2014 vises det til at mennesker fra høyere sosiale lag lever lenger og har bedre helse enn personer fra lavere sosiale lag. Dette er et folkehelseproblem, men også et rettferdighetsproblem. I forskningen benyttes ofte utdanning og inntekt som mål for sosioøkonomisk status.

I vedlegg 4-8 har vi presentert resultatene for den enkelte kommune. Her gjengis fordelingene for alle spørsmålene i spørreundersøkelsen for den enkelte kommune, og vi gjengir også data fra «Kommunehelsa statistikkbank» for den enkelte kommune. I vedlegg 4-8 har vi også gjengitt analysene for å kunne skape sammensatte mål (dvs. når vi slår sammen flere variabler), da dette kanskje er for de som har en særlig interesse for metode.

2 METODE

«Folkehelse- og levekårsundersøkelsen i Oppland» skal gi kunnskap om opplendingenes opplevelse av eget liv, samt kartlegge fordelingen av levekår og helse i befolkningen generelt og levekårene slik de oppleves for ulike grupper av mennesker. Data som hentes inn skal være relevante for analyser av helse i befolkningen i Oppland på fylkesnivå, på regionalt nivå og kommunalt nivå. Disse kriteriene for oppdraget med folkehelse og levekårsundersøkelsen la sterke føringer på forskningsdesignet.

De som var aktuelle for deltakelse i folkehelse- og levekårsundersøkelsen i Oppland var personer som var 16 år og eldre. Det er ca. 150,000 personer i denne aldersgruppen i Oppland, og dette høye antallet innebærer at vi ikke kan invitere alle til å delta. Da vi skulle innhente tall som kunne brukes på kommunalt nivå betydde dette at utvalgsstørrelsene i alle deltakende kommuner i undersøkelsen måtte være på et akseptabelt nivå. Dette tilsa stratifiserte utvalg der andelen deltakere fra små kommuner blir høyere enn det som populasjonen angir. I forhold til tall på fylkesnivå løser vi problemet ved overrepresentasjon i små kommuner ved å vekte data i forhold til befolkningsstørrelse.

Vi skal gjengi noen hovedpunkter når det gjelder metode.

- Data ble samlet inn gjennom hjemmebesøk i husstander med overlevering og innhenting av spørreskjema
- Datainnsamlingen involverte et samarbeid mellom Østlandsforskning, kommunene og lokale frivillige foreninger
- Spørreskjemaet var omfattende med rundt 200 variabler
- 21723 personer fra 23 kommuner ble invitert til å delta i undersøkelsen og 7907 besvarte undersøkelsen
- Svarprosenten for fylket var 36 prosent. Fire kommuner hadde svarprosent fra 48-64 prosent, fire kommuner hadde svarprosent fra 20-22 prosent, og i femten kommuner lå svarprosenten mellom 30-40 prosent
- Data er veid for kjønn, alder og kommunestørrelse, slik at vi er sikret representativitet for disse dimensjonene
- Det er tidligere gjort levekårsstudier i Lesja og Dovre (Johansen & Rønning 2009) og Dovre (Johansen (2013) der noen av resultatene er sammenlignbare

I vedlegg 1 «Metode» har vi beskrevet en rekke viktige metodiske betraktninger. Her gjennomgås valg av datainnsamlingsteknikk, valg av områder og trekking av respondenter, utviklingen av materiell, selve datainnsamlingen, diskusjon og gjennomgang av svarprosent, diskusjon av representativitet og prosessen med veiing, samt hvordan vi har tenkt når vi presenterer resultater.

I vedlegg 2 «Materiell» har vi lagt ved følgende dokumenter:

- Spørreskjema
- Informasjonsskriv respondenter
- Informasjonsskriv arbeidsoppgaver kontaktpersoner i kommunene
- Sjekkliste for utdeling/innhenting
- Mappe for spørreskjema og svarkonvolutt
- Tilbakemelding fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste

Som vedlegg 3 har vi gitt «Oversikt over antallet som har svart på de enkelte spørsmål» i undersøkelsen.

3 HOVEDFUNN OG DISKUSJON

I kapittel 3 oppsummeres nøkkeltall og analyse ut fra tematikk. Funnene følger denne tematiske inndelingen: befolkningssammensetning, oppvekst- og levekårsforhold, fysisk, biologisk, kjemisk og sosialt miljø, skader og ulykker, helserelatert atferd, og helsetilstand.

3.1 Befolkningssammensetning

I veilederen til Helsedirektoratet (2013, s. 20) heter det:

Med befolkningssammensetning menes grunnlagsdata om befolkningen som kan omfatte antall innbyggere, alders- og kjønnsfordeling, sivilstatus, etnisitet, flyttmønster osv. Denne type informasjon er viktig i vurderingen av øvrig informasjon, men kan også være vesentlig i seg selv som del av utfordringsbildet for folkehelsen i kommunen/fylket. Ikke minst vil utviklingen i befolkningssammensetningen kunne påvirke strategiske veivalg, som inkluderer folkehelse.

3.1.1 Utvalgte funn

- Lillehammer-regionen har opplevd noe høyere befolkningsvekst enn Oppland (særlig Lillehammer). Veksten er ikke like sterk som i landet for øvrig.
- Andelen eldre med store omsorgsbehov i Lillehammer-regionen er høyere enn i landet sett under ett (hhv. over 5 prosent og over 4 prosent)
- Andelen innvandrere i Lillehammer-regionen er lavere sammenlignet med andelen i landet for øvrig (hhv. under 10 prosent og 14 prosent)
- I Lillehammer-regionen har 15 prosent bodd i kommunen i inntil ni år, og dette er en høyere andel med kort botid enn i andre regioner i Oppland.

3.1.2 Eksempler på data fra «Kommunehelsa statistikkbank»

I folkehelseprofilene til Folkehelseinstituttet finner vi fem variabler om befolkningssammensetninga. Disse er befolkningsvekst, befolkning under 18 år, befolkning over 80 år (framskrevet), personer som bor alene og innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre. Fordelinger for den enkelte kommune finnes i vedlegg 4, og datakilden er Kommunehelsa statistikkbank: <http://khs.fhi.no/webview/>

3.1.3 Levealder

I Norge kan vi beregne forventet levealder med brukbar presisjon tilbake til midten 1800-tallet. Forventet levealder i 1846 var omlag 50 år for kvinner og et par år lavere for menn. I 2013 hadde forventet levealder steget til 84 år for kvinner og 80 år for menn. Det er regionale forskjeller i dødelighet og forventet levealder. Levealderen er høyest på Vestlandet og lavest i Finnmark, Østfold og Hedmark. I 2009 var forskjellen mellom ytterpolene Sogn og Fjordane og Finnmark 3 år. Fylkesforskjellene har vært ganske bestandige over tid, men det er en svak tendens til mindre forskjeller der fylkene som starter ut med lavest levealder har sterkere vekst og dermed delvis tar igjen fylkene med høyest levealder. Oslo har hatt markant vekst i forventet levealder, mens for eksempel Hedmark bare har hatt svak økning. De geografiske forskjellene er enda mer slående på lavere geografisk nivå. Spriket mellom høyeste og laveste levealder i norske kommuner er om lag 5 år for både menn og kvinner.

Det har lenge vært et betydelig politisk fokus på at det er store sosiale forskjeller i dødelighet i Norge, der personer med høyere inntekt, utdanning og posisjon i arbeidslivet gjennomgående har lavest dødelighet. Levealderen steg først i gruppen med høyere utdanning og til slutt i gruppen med grunnskoleutdanning. Det er omtrent 10 års etterslep i stigningen i levealder mellom de ulike utdanningsgruppene (Folkehelse rapporten 2014).

Når vi ser på levealder blant menn og kvinner for perioden 1998-2012, så er levealderen på landsbasis 78 for menn og 82 for kvinner. I Oppland fylke er levealderen tilnærmet lik, med 77 år for menn og 82 år for kvinner. I de tre kommunene i regionen er levealderen tilnærmet lik landsbasis og Oppland.

3.1.4 Bakgrunnsvariabler i folkehelse- og levekårsundersøkelsen

I folkehelse- og levekårsundersøkelsen har man en rekke bakgrunnsvariabler som forteller om befolkningssammensetningen i kommunene. Etter vekting er fordelingen for kjønn 50/50, rundt 75 prosent lever i parforhold, og den typiske husstandsstørrelsen er to personer. Fordelinger for alle variabler for den enkelte kommune finnes i vedlegg 4. I tabell 1 gjengis aldersfordelingen etter vekting. Her merker vi oss at Lillehammer har en høyere andel unge voksne enn det er i Oppland ellers.

Tabell 1. Fordeling for firedelt alder (etter vekting for alder).

	16-34 år	35-49 år	50-66 år	67 år og eldre
Lillehammer	26,9	24,5	29,3	19,3
Gausdal	21,1	28,6	28,6	21,8
Øyer	24,3	27,1	28,5	20,1
Oppland fylke	22,9	27,3	30,4	19,4

Tabell 2. Botid i kommunene ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	Kort botid (inntil 9 år)	Lang botid (10-49 år)	Veldig lang botid (50 år eller mer)	Sum
Region	14,7	65,2	20,1	100
Kjønn*				
Kvinne	17,1	66,0	17,0	100
Mann	12,2	64,1	23,7	100
Alder*				
16-34 år	24,6	75,4		100
35-49 år	17,4	82,6		100
50-66 år	6,6	59,9	33,5	100
67 år og eldre	3,7	42,4	53,9	100
Utdanningsnivå*				
Grunnskole/realskole	5,1	53,0	41,8	100
Videregående	14,8	69,3	15,9	100
Bachelorgrad el. høyere	21,4	72,4	6,1	100
Inntektsnivå*				
Lav (Inntil 199000)	13,8	56,1	30,0	100
Middels (200000-499000)	15,9	63,5	78,1	100
Høy (500000 eller mer)	30,0	20,6	9,6	100

p<0.01 = * (betyr signifikante forskjeller)

Tabell 2 tar for seg botid, og det virker som de spurte er stedbundet. Dette kan ha mange positive forklaringer (se neste del om oppvekst og levekårsforhold), men det kan også ha noen negative aspekter. I regionen er det signifikante forskjeller på botid ut fra kjønn, alder, inntekt og utdanningsnivå. Utdanningsnivå er særlig interessant, da de med bachelorgrad klart oftere har kort botid sammenlignet med personer som bare har grunnskole/realskole. Vi merker også at en høyere andel kvinner har kort botid sammenlignet med menn.

3.2 Oppvekst- og levekårsforhold

Oppvekst og levekår er viktige premisser for helse og livskvalitet. I veilederen til Helsedirektoratet (2013, s. 21) står det at med oppvekst- og levekårsforhold menes for eksempel:

«økonomiske vilkår, bo- og arbeidsforhold, og utdanningsforhold. Økonomiske forhold kan omfatte andel med lavinntekt og inntektsforskjeller. Arbeid omfatter bl.a. tilknytning til arbeidslivet, sykefravær og uføretrygding. Utdanningsforhold omfatter f.eks. andel med høyere utdanning og frafall fra videregående skole. Levekår defineres i et samspill mellom individuelle

faktorer og ressurser og de muligheter en har til å realisere disse på arenaer som skole, arbeid osv.»

3.2.1 Utvalgte funn

- Det virker som de som bor i Lillehammer-regionen trives bedre i sin kommune enn landet sett under ett. I Lillehammer-regionen trives hele 92 prosent godt i sin kommune mot 77 prosent i landet. Kjønn, alder, utdanningsnivå og inntektsnivå har betydning for hvor godt man trives i kommunen.
- 14 prosent av de spurte i Lillehammer-regionen og i Oppland tenker på å flytte. De viktigste flyttemotivene i Lillehammer-regionen er mulighet for relevant arbeid, familietilknytning og boligpris.
- Husholdningenes økonomiske situasjon i Lillehammer-regionen er omtrent som ellers i landet
- 96 prosent av barnefamilier i regionen har en relativt romslig økonomi i forhold til barna. De som opplever å ha det best er de med høy utdanning og høy inntekt.
- I Oppland er det en lavere andel med høyere utdanning enn i landet ellers.
- 85 prosent er fornøyde med sin hovedaktivitet, og det er de som arbeider, og de som er pensjonister som er mest fornøyde. Høy utdanning og høy inntekt teller også positivt.
- En høyere andel i Lillehammer-regionen og i Oppland har middels eller tungt fysisk arbeid sammenlignet med tall på nasjonalt nivå.
- Flere ønsker leilighet, mens færre ønsker enebolig: 69 prosent har enebolig i dag, mens 50 prosent ønsker enebolig; og 11 prosent har leilighet i dag, mens 27 prosent ønsker leilighet.
- 43 prosent av de som er 67 år og eldre ønsker bolig med servicetilbud
- 11 prosent av de spurte i regionen har en eller flere utfordringer knyttet til bevegelse (eks. nærmiljø) eller tilgjengelighet (eks. offentlige bygg) på grunn av funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging, og det er særlig de som er 70 år og eldre som har slike utfordringer.

3.2.2 Eksempler på data fra «Kommunehelsa statistikkbank»

I folkehelseprofilene til Folkehelseinstituttet finner vi seks variabler. Disse er andelen personer i alderen 30-39 år med videregående skole eller høyere utdanning, andel barn som bor i husholdninger med inntekt lavere enn 60 prosent av nasjonal medianinntekt (lavinntekt), inntektsulikhet beskrevet ved P90/P10 (dvs. inntekten til den som har den 90 prosent høyeste inntekten i befolkningen sammenlignet med den som har den 10 prosent laveste inntekten), andel registrerte arbeidsledige i aldersgruppen 15 - 29 år, andel uføretrygdde i prosent av befolkningen i ulike laderskategorier, og andel barn av enslige forsørgere (som enslig forsørger regnes personer som mottar utvidet barnetrygd).

Forordninger for den enkelte kommune finnes i vedlegg 5, og datakilden er Kommunehelsa statistikkbank: <http://khs.fhi.no/webview/>

3.2.3 Helhetlig vurdering av kommunen mht. trivsel

Vi begynner med å se på de spurtes tilfredshet med å bo og leve i sin kommune. Resultatene tyder på at opplendingene generelt og de som bor i Lillehammer-regionen trives bedre i sin kommune enn landet sett under ett. I Lillehammer-regionen trives 92 prosent godt i sin kommune mot 77 prosent i landet. Undersøkelsen gir oss ikke mulighet til å dykke bak tallene og forklare hvorfor de spurte trives så godt, men et funn er at få bor mot sin vilje i kommunene i Oppland eller i Lillehammer-regionen og det kan jo være en grunn til at trivselen er så høy (se også tabeller i vedlegg 5). Ellers er det å ha venner, familie og en jobb du trives i viktig for trivselen der man bor. Også i vår undersøkelse tyder funnene på at de aller fleste synes slike forhold er viktige for bosted, og de aller fleste av de spurte som bor i Lillehammer-regionen og i andre regioner i Oppland har et slikt nettverk. I del 3.3 skal vi komme tilbake til hva folk rapporterer at er viktig for at de velger å bo i kommunen samt hvordan de oppfatter nabolaget/grenda der de bor.

Det generelle funnet for regionen er altså at trivselen er høy, men noen grupper trives bedre enn andre. Kjønn, alder, utdanningsnivå og inntektsnivå har betydning for hvor godt man trives i kommunen.

- Kvinner trives noe bedre enn menn
- Alle aldersgrupper trives godt i kommunen, men jo eldre man blir desto bedre trives man.
- Personer med høy inntekt skårer noe høyere på trivsel enn de med middels og lav bruttoinntekt.

Tabell 3. Hvor godt trives du med å bo og leve i din kommune? Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	Svært dårlig	Dårlig	Verken godt eller dårlig	Godt	Svært godt	Sum
Region	1,9	1,2	4,8	40,6	51,5	100
Kjønn*						
Kvinne	1,5	0,6	4,1	37,4	56,4	100
Mann	2,2	1,9	5,7	44,0	46,2	100
Alder*						
16-34 år	2,4	2,4	8,1	40,1	46,9	100
35-49 år	1,5	1,0	2,5	46,1	49,0	100
50-66 år	1,9	1,1	4,7	35,8	56,5	100
67 år og eldre	1,6	0,3	3,5	40,2	54,4	100
Utdanningsnivå						
Grunnskole/realskole	1,2	0,7	5,4	42,1	50,6	100
Videregående	2,1	1,4	5,0	40,0	51,6	100
Bachelorgrad el. høyere	2,3	1,5	3,3	41,1	51,7	100
Inntektsnivå*						
Lav (Inntil 199000)		3,1	7,4	49,2	40,3	100
Middels (200000-499000)	2,6	0,9	4,6	38,7	53,3	100
Høy (500000 eller mer)	1,5	0,7	2,7	40,0	55,0	100

p<0.01 = *

13 prosent av de spurte i Lillehammer-regionen tenker på å flytte. 2 prosent av de som vil flytte mistrives i kommunen de bor i, mens 11 prosent av de som tenker på å flytte trives i den nåværende kommunen. Vi har spurt de som tenker på å flytte hva som er de viktigste årsakene til at de ønsker å flytte. I Lillehammer-regionen er det mulighet for relevant arbeid for deg, relevante utdanningsmuligheter for deg, familietilknytning, kort avstand til familie og venner, og boligpris som nevnes oftest. I Oppland fylke er det de samme motivene som nevnes oftest.

3.2.4 Inntekt, forbruk, goder og betalingsproblemer

Nesten ti prosent av befolkningen i Norge lever i husholdninger med vedvarende lav inntekt. Blant kvinner på 65 år og over, havner nesten 15 prosent under lavinntektsgrensen. Lav inntekt er en risikofaktor for fysiske og psykiske helseproblemer. Det er økende helseforskjeller i Norge, selv om de fleste grupper i samfunnet har fått bedre helse i løpet av de siste 30 årene. Men helsegevinsten har vært størst for dem som allerede hadde den beste helsen - de med lang utdanning, god inntekt og som levde i parforhold. Derfor har forskjellene i helse økt, særlig de siste ti årene (Folkehelse rapporten 2014).

Studien vår inkluderer en rekke indikatorer på subjektive vurderinger av husholdningenes økonomiske situasjon og materielle situasjon. I folkehelse- og levekårsundersøkelsen i Oppland så vi både på bruttoinntekt betalingsproblemer, mangel på goder på grunn av dårlig økonomi, og forbruk.

For å få et helhetlig bilde av økonomien til respondentene har vi konstruert et samlet mål på økonomien. I dette samlede målet har vi slått sammen variablene som gjelder: å betale løpende utgifter, en ukes ferie utenfor hjemmet i året, PC og internett-tilgang i husstanden, eie en bil, og betale for undersøkelse og behandling hos tannlege.

Tabell 4. Samlet mål på økonomien (fem indikatorer). Andelen som har økonomi til å betale løpende utgifter, en ukes ferie utenfor hjemmet i året, PC og internett-tilgang i husstanden, eie en bil, og betale for undersøkelse og behandling hos tannlege. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	Nei, klarer tre eller færre	Nei, klarer fire av fem	Ja, klarer alle fem	Sum
Region	12,8	4,6	82,6	100
Kjønn				
Kvinne	13,1	4,7	82,3	100
Mann	12,0	4,5	83,5	100
Alder*				
16-34 år	18,0	4,8	77,2	100
35-49 år	9,7	2,5	87,8	100
50-66 år	6,3	3,2	90,5	100
67 år og eldre	20,3	8,5	71,1	100
Utdanningsnivå*				
Grunnskole/realskole	21,6	5,4	72,9	100
Videregående	14,6	7,0	78,4	100
Bachelorgrad el. Høyere	3,5	1,5	95,0	100
Inntektsnivå*				
Lav (Inntil 199000)	35,2	14,0	50,8	100
Middels (200000-499000)	10,3	4,2	85,4	100
Høy (500000 eller mer)	2,2		97,8	100

p<0.01 = *

De fleste (83 prosent) oppgir å klare alle fem indikatorene, men noen klarer bare fire av fem (5 prosent) og andre igjen klarer bare tre av fem (13 prosent). I regionen er det signifikante forskjeller i vurderingen av husstandens økonomi ut fra alder, inntekt og utdanningsnivå. Ikke overraskende kan vi altså se klare sammenhenger mellom opplevelse av økonomisk situasjon og sosioøkonomisk status (målt ved utdanning og rapportert bruttoinntekt).

- Andelen som opplever å klare alle fem indikatorer på husstandens økonomi er klart lavere blant de eldste (67+) og de yngste (16-34 år)
- Andelen som opplever å ha god økonomi stiger også med utdanning og inntekt, og blant de med høy bruttoinntekt er det bare tre prosent som ikke opplever å klare alle fem indikatorer.

3.2.5 Fordeling av goder blant barnefamilier

Spørsmål om lavinntekt ble gjerne vinklet som et fordelingsproblem i etterkrigstiden, og omtalt med begreper som ulikhet og lavinntekt. I kjølvannet av den økonomiske nedgangstiden rundt 1990, vokste det fram en diskusjon om sosial ulikhet hvor også fattigdomsbegrepet ble tatt i bruk. Fattigdom ble et sentralt tema under stortingsvalget i 2001, og regjeringene Stoltenberg I og II hadde som uttalt mål å avskaffe fattigdommen i Norge. Det er tverrpolitisk enighet om at fattigdom først og fremst skal bekjempes ved å få flest mulig i arbeid, men i et bredere perspektiv ser man på forebygging av fattigdom og sosial ulikhet i forhold til barnehager og skole, innvandring og ikke minst helse. Barn og ungdommer i lavinntektsfamilier opplever sin helse som dårligere enn hva barn og ungdommer flest gjør, og disse forskjellene er enda større når vi spør foreldrene (Sandbæk og West Pedersen, 2010).

I folkehelse- og levekårsundersøkelsen i Oppland var det et spesielt fokus på økonomien til familier med barn. Her så vi på fem indikatorer om hva barnefamilier opplever at de har økonomi til når det gjelder barna. I resultatene her gjengis kun svarene for personer som oppga at det bodde ett eller flere barn i alderen 0-19 år i husstanden. Fordelinger for alle variabler for den enkelte kommune finnes i vedlegg 5.

For å få et helhetlig bilde av økonomien til respondentene har vi konstruert et samlet mål på hva barnefamilier opplever at de har økonomi til når det gjelder barna. I dette samlede målet har vi slått sammen variablene som gjelder: at barna kan ha sitt eget rom, kan ta med venner hjem, får delta i og selv ha bursdagsfeiring, kan delta på fritidsaktiviteter, og utstyr til å delta på fritidsaktiviteter.

96 prosent av de spurte med barn i husstanden klarer alle fem indikatorene. I regionen er det signifikante forskjeller på barnefamiliers vurdering for inntekt og utdanning.

- De med høyere utdanning klarer oftest alle fem indikatorene, mens de med videregående opplæring klarer det noe sjeldnere
- De med lav bruttoinntekt opplever klart å ha dårligere økonomi når det gjelder barna enn de med middels og høy inntekt

Tabell 5. Samlet mål på barnefamiliers økonomi (fem indikatorer). Andelen som har økonomi til at barn/ungdom i husstanden har sitt eget rom, kan ta med venner hjem, får delta i og selv ha bursdagsfeiring, kan delta på fritidsaktiviteter, og utstyr til å delta fritidsaktiviteter? Fordelt ut fra kjønn, utdanning, inntekt og type forsørger.

	Nei, klarer fire eller færre	Ja, klarer alle fem	Sum
Region	4,1	95,9	100
Kjønn			
Kvinne	5,3	94,7	100
Mann	2,4	97,6	100
Alder			
16-34 år	1,2	98,8	100
35-49 år	5,1	94,9	100
50-66 år	4,5	95,5	100
67 år og eldre	3,8	96,2	100
Utdanningsnivå*			
Grunnskole/realskole	9,7	90,3	100
Videregående	5,0	95,0	100
Bachelorgrad el. høyere	2,0	98,0	100
Inntektsnivå*			
Lav (Inntil 199000)	12,2	87,8	100
Middels (200000-499000)	4,6	95,4	100
Høy (500000 eller mer)		100	100
Forsørger			
Parforhold	3,6	96,4	100
Enslig	6,7	93,3	100

p<0.01 = *

3.2.6 Vurdering av inntektsulikhet

Data fra Statistisk sentralbyrå gir oss gjennomsnittlig bruttoinntekt for menn og kvinner i norske fylker fra 2011. I gjennomsnitt tjener menn og kvinner i Akershus, Oslo og Rogaland mest, mens Oppland er blant fylkene med lavest bruttoinntekt (over Nord-Trøndelag, Hedmark og Finnmark). Inntektsforskjellene mellom menn og kvinner er minst i Finnmark, hvor gjennomsnittet for menn er relativt lavt mens gjennomsnittet for kvinner er relativt høyt. Inntektsforskjellen er størst i Rogaland. Inntektsforskjellen mellom menn og kvinner i Oppland er blant de minste sammenlignet med andre fylker. .

Data fra Statistisk sentralbyrå gir oss gjennomsnittlig bruttoinntekt for menn og kvinner i norske fylker fra 2011. I gjennomsnitt tjener menn og kvinner i Akershus, Oslo og Rogaland mest. Inntektsforskjellene mellom menn og kvinner er minst i Finnmark, hvor

gjennomsnittet for menn er relativt lavt mens gjennomsnittet for kvinner er relativt høyt. Inntektsforskjellen er størst i Rogaland.

I undersøkelsen i Oppland ba vi de spurte om å gi en vurdering av eventuell likhet eller ulikhet når det gjaldt inntekt i deres nærområde. I regionen er det signifikante forskjeller på vurdering av inntektsforskjeller for alder, utdanning og inntekt.

- De eldste oppgir oftere enn andre aldersgrupper at de ikke vet. Blant de som har en mening oppgir de i aldersgruppen 35-49 år oftest at det er store inntektsforskjeller.
- De med høyere utdanning oppgir sjeldnere at de er usikre. Blant de med en mening oppgir de med grunnskole/realskole oftere store inntektsforskjeller.
- De med høy inntekt er sjeldnere usikre. Blant de med en mening oppgir de med lav bruttoinntekt oftere store inntektsforskjeller enn de med middels og høy inntekt.

Tabell 6. Opplever du/ditt hushold at det er store inntektsforskjeller i ditt nærområde? Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning, og inntekt.

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Region	21,7	39,4	38,8	100
Kjønn				
Kvinne	22,2	37,8	40,0	100
Mann	20,8	40,9	38,3	100
Alder*				
16-34 år	19,6	39,5	40,8	100
35-49 år	28,6	38,2	33,2	100
50-66 år	15,7	47,0	37,3	100
67 år og eldre	20,7	31,1	48,2	100
Utdanningsnivå*				
Grunnskole/realskole	25,0	34,1	40,9	100
Videregående	20,4	37,7	41,9	100
Bachelorgrad el. høyere	21,4	45,6	33,1	100
Inntektsnivå*				
Lav (Inntil 199000)	29,3	28,9	41,9	100
Middels (200000-499000)	20,9	39,9	39,2	100
Høy (500000 eller mer)	20,0	46,6	33,4	100

p<0.01 = *

3.2.7 Utdanningsnivå

Utdanningsnivå er en sentral variabel for hvor man er på den sosioøkonomiske stigen. I resultatpresentasjonen vår har vi foretatt en tredeling ut fra fullført utdanningsnivå (se

tabell i vedlegg 5). I både Lillehammer-regionen og i Oppland er det en lavere andel med høyere utdanning enn i landet ellers. Det kan imidlertid bemerkes at utvalget vårt er noe skjevt med en høyere andel med høyere utdanning og en lavere andel med videregående opplæring enn slik situasjonen faktisk er.

Gjennomstrømningen i videregående opplæring er en sentral utdanningsindikator. I Oppland har 70 prosent fullført videregående opplæring innen fem år, og det er som landsgjennomsnittet. Det beste resultatet oppnår Sogn og Fjordane med 77 prosent som fullførte innen fem år. Svakest resultat finner vi i de tre nordnorske fylkene, med Finnmark på bunn med 56 prosent som fullførte innen fem år.

Tabell 7. Gjennomstrømning i videregående opplæring, andel fullført innen 5 år (2008-2013) fordelt ut fra fylke.

	Fullført
Alle	71
Østfold	66
Akershus	76
Oslo	74
Hedmark	68
Oppland	70
Buskerud	72
Vestfold	70
Telemark	71
Aust-Agder	71
Vest-Agder	73
Rogaland	73
Hordaland	71
Sogn og Fjordane	77
Møre og Romsdal	73
Sør-Trøndelag	70
Nord-Trøndelag	71
Nordland	63
Troms	64
Finnmark	56

3.2.8 Hovedaktivitet

Å arbeide har en egenverdi for å opprettholde god psykisk helse. Arbeid gir glede, selvfølelse, mening og tilhørighet, og i dagens samfunn er identiteten vår i større grad enn før knyttet opp mot det arbeidet vi gjør. Det gir evne til å forsørge seg selv og andre - og

slik en følelse av kontroll over eget liv (Folkehelse rapporten 2014). I vedlegg 5 ligger tabellene om hovedaktivitet på kommunenivå.

Hvem er uføretrygdet, og hvem er under arbeidsavklaring i regionen? De mellom 50-66 år er klart overrepresentert blant de uføretrygdene. Overrepresentert er også de med grunnskole/realskole. Kvinner er overrepresentert blant de uføretrygdene sammenlignet med menn. Andelen på arbeidsavklaring er jevnt fordelt mellom aldersgruppene, mens det er en veldig lav andel med høyere utdanning. Det er en noe høyere andel kvinner enn menn. Vi har ikke diskutert hvem som er på sosialhjelp da det er så veldig få i utvalget.

Tabell 8. Trivsel med nåværende hovedaktivitet. Fordelt ut fra kjønn, alder, inntekt og type hovedaktivitet.

	Svært fornøyd	Fornøyd	Verken fornøyd eller misfornøyd	Misfornøyd	Svært misfornøyd	Sum
Region	35,0	50,8	9,8	2,9	1,4	100
Kjønn						
Kvinne	33,3	54,5	7,8	3,0	1,4	100
Mann	36,4	47,7	11,4	2,9	1,6	100
Alder*						
16-34 år	32,6	48,7	14,6	1,5	2,6	100
35-49 år	36,0	51,1	8,3	3,8	0,8	100
50-66 år	37,1	50,0	8,2	3,3	1,3	100
67 år +	35,2	57,9	6,1	0,4	0,4	100
Inntektsnivå*						
Lav	17,0	53,6	20,0	6,4	3,0	100
Middels	33,3	53,7	8,4	3,1	1,6	100
Høy	49,5	42,6	6,9	0,7	0,2	00
Utdanningsnivå*						
Grunnskole/realskole	31,0	51,3	12,7	2,9	2,1	100
Videregående	34,7	51,6	7,5	4,2	2,1	100
Bachelorgrad +	37,8	49,4	10,6	1,8	0,3	100
Aktivitet*						
Arbeid	37,5	51,5	9,6	1,3	0,2	100
Pensjonist	35,5	54,4	8,4	1,7		100
Annet	17,6	39,0	14,5	16,4	12,6	100

p<0.01 = *

Vi spurte videre om hovedaktivitet og trivsel i hovedaktivitet. De fleste (86 prosent) er fornøyd eller svært fornøyd med deres hovedaktivitet. Men vi ser at det er signifikante

forskjeller på vurdering av trivsel med nåværende hovedaktivitet for alder, inntekt, utdanning, og fra type hovedaktivitet man har.

- De eldste (67+) har den høyeste andelen som er fornøyde
- De med høyere utdanning og høy inntekt er mest fornøyd
- Pensjonister og de som er i arbeid er klart oftest fornøyd sammenlignet med personer med annen hovedaktivitet

3.2.9 Arbeidsforhold

En del av spørreskjemaet rettet seg mot de som var i arbeid. Her spurte vi om antall arbeidsforhold, fysisk aktivitet gjennom arbeidet, stillingsstørrelse, trivsel med stillingsstørrelse, samt antall år i arbeid. Se vedlegg 5.

Det er stor ulikhet i hvor fysisk aktive de spurte er i jobben. Både i Lillehammer-regionen (22 prosent) og i Oppland er det høyere andeler som rapporterer middels/tungt fysisk arbeid enn ellers i landet.

Tabell 9. Fysisk aktivitet gjennom arbeidet. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	Ikke fysisk	Lett fysisk	Middels fysisk	Tung fysisk	Vet ikke	Sum
Region	49,4	25,1	17,7	4,8	3,1	100
Kjønn*						
Kvinne	47,3	28,3	21,0	0,2	3,2	100
Mann	51,6	21,3	14,3	9,7	3,0	100
Alder*						
16-34 år	44,8	23,5	26,3	2,8	2,5	100
35-49 år	53,9	25,3	12,8	4,7	3,3	100
50-66 år	47,6	27,2	17,6	5,1	2,5	100
67 år og eldre	40,0	14,3	17,1	22,9	5,7	100
Utdanningsnivå*						
Grunnskole/realskole	29,2	24,8	24,3	14,4	7,4	100
Videregående	41,6	25,8	24,4	5,3	2,8	100
Bachelorgrad	63,6	24,9	9,2	0,6	1,7	100
Inntektsnivå*						
Lav	23,1	39,4	24,0	9,6	3,8	100
Middels	38,2	28,5	23,3	6,2	3,8	100
Høy	75,6	15,9	6,4	0,8	1,3	100
Lett fysisk aktivitet i fritid*						
0-2 timer pr uke	35,3	46,8	11,7	4,3	1,9	100
3+ timer pr uke	34,8	54,2	8,2	1,7	1,0	100
Hard fysisk aktivitet i fritid						
0-2 timer pr uke	47,5	26,8	17,7	4,3	3,7	100
3+ timer pr uke	54,8	20,6	17,8	5,6	1,2	100

p<0.01 = *

I regionen er det signifikante forskjeller på fysisk aktivitet gjennom arbeidet ut fra kjønn, alder, bruttoinntekt og utdanningsnivå.

- Menn rapporterer oftere tungt fysisk arbeid enn kvinner
- De eldste (67+ år) rapporterer oftest om tung fysisk aktivitet gjennom arbeid
- De med grunnskole/realskole rapporterer oftest middels/tung fysisk aktivitet gjennom arbeidet enn de med høyere utdanning.
- De med høy bruttoinntekt rapporterer sjeldnere om middels/tung fysisk aktivitet gjennom arbeidet
- Til sist ser vi at det ikke er sammenheng mellom fysisk aktivitet i arbeidet og hard fysisk aktivitet på fritiden, men det er noe sammenheng mellom fysisk aktivitet i

arbeidet og lett fysisk aktivitet på fritiden. De som er lett fysisk aktive gjennom arbeidet rapporterer oftere at de er lett fysiske aktive i tre eller flere timer pr uke.

Tabell 10. Vurdering av om man har den arbeidssituasjon man ønsker i forhold til stillingsstørrelse. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning, inntekt og stillingsstørrelse.

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Region	87,5	8,4	4,0	100
Kjønn				
Kvinne	87,1	10,1	2,8	100
Mann	87,6	6,9	5,5	100
Alder*				
16-34 år	84,8	11,9	3,2	100
35-49 år	87,6	7,9	4,5	100
50-66 år	89,3	7,3	3,4	100
67 år og eldre	93,5		6,5	100
Utdanningsnivå				
Grunnskole/realskole	86,9	6,6	6,6	100
Videregående	84,4	10,4	5,2	100
Bachelorgrad	90,1	7,8	2,1	100
Inntektsnivå*				
Lav (Inntil 199000)	66,3	16,3	17,4	100
Middels (200000-499000)	87,3	9,8	2,9	100
Høy (500000 eller mer)	92,1	5,1	2,8	100
Stillingsstørrelse*				
Heltid	90,1	6,7	3,2	100
Høy stillingsprosent (60+)	85,1	13,0	1,9	100
Lav stillingsprosent (-59)	75,4	11,9	12,7	100

p<0.01 = *

Et annet viktig tema er om de spurte har den arbeidssituasjon man ønsker i forhold til stillingsstørrelse. Som man ser av tabellen er det de med heltid eller høy stillingsprosent som klart oftest rapporterer at de har den arbeidssituasjonen de ønsker sammenlignet med de som har lav stillingsprosent (59 prosent eller mindre). Det er også signifikante forskjeller på vurdering av om man har den arbeidssituasjon man ønsker ut fra alder og bruttoinntekt.

- De med lav bruttoinntekt rapporterer sjeldnere at de har den arbeidssituasjonen de ønsker i forhold til stillingsstørrelse sammenlignet med de med middels og høy bruttoinntekt
- Desto eldre man blir desto mer fornøyd blir man også med arbeidssituasjonen i forhold til stillingsstørrelse

3.2.10 Boforhold – nåværende bolig og viktig ved eventuelt boligbytte

I denne delen ser vi på spørsmålsbatterier om hvilken bolig man har per dags dato og hvilken bolig man ønsker seg ved et boligbytte. Respondentene fikk to spørsmål som lød: «Hvilken type bolig har du i dag?» og «Hvilke kvaliteter er du opptatt av dersom du ønsker å bytte bolig?». For hvert av spørsmålene fikk de ti alternativer. Det som er mest interessant for boligplanleggingen er eventuell diskrepans i dagens situasjon og hvilke ønsker man har for fremtidig bolig. Tallene for de enkelte kommuner er lagt i vedlegg 5.

Viktige funn for de spurte i regionen er følgende:

- 69 prosent har enebolig i dag, men bare 50 prosent ønsker enebolig
- 11 prosent har leilighet i dag, men 27 prosent ønsker leilighet. De som ønsker leilighet er gjerne 50 år eller eldre og enslige.
- 5 prosent ønsker å bo i bofellesskap.
- 3 prosent har i dag bolig med servicetilbud, men hele 17 prosent ønsker dette.
- 30 prosent rapporterer å ha bolig beliggende sentrumsnær til lokalt tjenestetilbud og sosiale møteplasser, mens 43 prosent ønsker dette

Det å eie sin egen bolig har høy verdi, og mer enn ni av ti ønsker dette. De som ønsker å leie bolig er gjerne 16-34 år, de har grunnskole/realskole, lav inntekt og er enslige.

Tabell 11. Type bolig i dag og ønsker for framtida. Hele regionen.

	I dag		
	Ikke enebolig	Har enebolig	Alle
Ønsker ikke enebolig	19,2	31,1	50,3
Ønsker enebolig	12,2	37,4	49,7
Alle	31,5	68,5	100
	I dag		
	Ikke rekkehus	Har rekkehus	Alle
Ønsker ikke rekkehus	82,9	7,9	90,8
Ønsker rekkehus	6,5	2,7	9,2
Sum	89,3	10,7	100
	I dag		
	Ikke leilighet	Har leilighet	Alle
Ønsker ikke leilighet	66,4	6,8	73,1
Ønsker leilighet	22,9	4,0	26,9
Sum	89,3	10,7	100
	I dag		
	Ikke bofellesskap	Har bofellesskap	Alle
Ønsker ikke bofellesskap	94,3	1,1	95,4
Ønsker bofellesskap	3,9	0,7	4,6
Alle	98,2	1,8	100
	I dag		
	Ikke servicetilbud	Har servicetilbud	Alle
Ønsker ikke servicetilbud	81,1	1,9	83,1
Ønsker servicetilbud	15,8	1,1	16,9
Alle	96,9	3,1	100
	I dag		
	Ikke sentrumsnær	Har sentrumsnær	Alle
Ønsker ikke sentrumsnær	48,8	8,5	57,3
Ønsker sentrumsnær	21,6	21,2	42,7
Alle	70,4	29,6	100
	I dag		
	Ikke natur	Har natur	Alle
Ønsker ikke natur	35,6	17,8	53,4
Ønsker natur	12,5	34,1	46,6
Alle	48,1	51,9	100

I boligundersøkelsen i Hamar hadde man med et spørsmål om hvilke boligtyper som savnes. Her kom det frem at 16 prosent savner studentleiligheter, 12 prosent savner boligtomter, 11 prosent savner eneboliger, 10 prosent savner bofellesskap, 9 prosent savner leiligheter og 7 prosent savner rekkehus. 56 prosent savner ingen boligtyper (TNS Gallup 2014).

Det er også gjort en boligundersøkelse blant 1200 seniorer (50-80 år) i utvalgte kommuner i Hedmark (Elverum, Hamar, Kongsvinger og Alvdal/Folldal/Os). Svarprosent var 23 prosent. I denne undersøkelsen går det frem at 54 prosent av de spurte kan tenke seg å bo i blokk, terrasseblokk eller annet boligbygg med 3 etasjer eller mer, mens bare 11 prosent ønsket frittliggende enebolig. Videre at 27 prosent kan tenke seg bofellesskap, at 51 prosent synes det er viktig med servicetilbud, at 48 prosent synes det er ganske viktig med nærhet til natur/grøntområde, og at 29 prosent kan tenke seg å flytte til sentrumsnær bolig i framtida (Sentio 2013).

I vår undersøkelse er det spurt på en annen måte, men man kan likevel se på tendensen i de to undersøkelsene. Resultatene for Lillehammer-regionen blant de som er 50 år og eldre er følgende (der det er ulike andeler skiller vi mellom unge og gamle seniorer)

- 39 prosent av de fra 50-66 år ønsker frittliggende enebolig og 26 prosent av de som er 67 år og eldre ønsker frittliggende enebolig
- 35 prosent ønsker leilighet
- 12 prosent ønsker bofellesskap
- 18 prosent av de fra 50-66 år ønsker servicetilbud og 43 prosent av de som er 67 år og eldre ønsker servicetilbud
- 53 prosent av de fra 50-66 år ønsker sentrumsnær beliggenhet og 45 prosent av de som er 67 år og eldre ønsker sentrumsnær beliggenhet

3.2.11 Funksjonsnedsettelse og manglende tilrettelegging

Vi hadde et spørsmålsbatteri som handlet om problemer knyttet til funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging: «Har du på grunn av funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging problemer med». Her kunne respondentene krysse av for ni ulike alternativer. Tallene for de enkelte kommuner er lagt i vedlegg 5.

For å få et helhetlig bilde av problemer knyttet til funksjonsnedsettelse og manglende tilrettelegging, så konstruerte vi ulike sammensatte mål.

- Bevegelse: å bevege deg i og rundt egen bolig, bevege deg i ditt nærmiljø, å komme deg til natur- og friluftsområde i din kommune
- Tilgjengelighet: offentlige bygg i din kommune, kultur- og idrettstilbud, butikker og servicetilbud i din kommune, offentlig transport i din kommune

- Info /Annet: å lese informasjon fra offentlig tjeneste i din kommune, annet
- Samlet: Bevegelse, tilgjengelighet, informasjon, annet

Resultatene viser at 8 prosent i regionen har problemer i forhold til bevegelse og 5 prosent har problemer i forhold til tilgjengelighet, og samlet har 11 prosent en eller flere utfordringer. Det er særlig de som er 70 år og eldre som har utfordringer når det gjelder bevegelse og tilgjengelighet.

Tabell 12. Andeler som rapporterer en eller flere problemer med bakgrunn i funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging.

	Bevegelse	Tilgjengelighet	Bevegelse + Tilgjengelighet	Informasjon / Annet	Samlet
Regionen	8,0	5,0	9,8	3,2	11,0
Oppland fylke	7,4	5,9	9,3	3,0	10,3

Bevegelse: å bevege deg i og rundt egen bolig, bevege deg i ditt nærmiljø, å komme deg til natur- og friluftsområde i din kommune

Tilgjengelighet: offentlige bygg i din kommune, kultur- og idrettstilbud, butikker og servicetilbud i din kommune, offentlig transport i din kommune

Info /Annet: å lese informasjon fra offentlig tjeneste i din kommune, annet

Samlet: Bevegelse, tilgjengelighet, informasjon, annet

Tabell 13. Andeler som rapporterer en eller flere problemer med bakgrunn i funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging. Fordelt ut fra fingerpuppert alder.

	Bevegelse*	Tilgjengelighet*	Bevegelse + Tilgjengelighet*	Samlet*
16-29 år	4,7	0,4	5,2	9,7
30-39 år	5,9	1,7	7,6	8,0
40-49 år	5,2	1,7	5,2	5,2
50-59 år	4,4	5,8	6,9	6,9
60-69 år	9,5	7,7	12,7	14,5
70 år og eldre	19,0	15,0	23,6	24,0

p<0.01 = *

Bevegelse: å bevege deg i og rundt egen bolig, bevege deg i ditt nærmiljø, å komme deg til natur- og friluftsområde i din kommune

Tilgjengelighet: offentlige bygg i din kommune, kultur- og idrettstilbud, butikker og servicetilbud i din kommune, offentlig transport i din kommune

Info /Annet: å lese informasjon fra offentlig tjeneste i din kommune, annet

Samlet: Bevegelse, tilgjengelighet, informasjon, annet

3.3 Miljø

En rekke miljøforhold har effekt på helsetilstanden. I veilederen til Helsedirektoratet (2013, s. 22) står det følgende om miljøforhold som har betydning for helse:

Eksempler er drikkevannskvalitet, luftkvalitet, grad av støy, sykkelvegnett og kvaliteter ved nærmiljøet som tilgang til friområder, friluftsområder osv. Oversikt over infeksjonsepidemiologiske forhold i kommunen etter smittevernloven §§ 7-1 og 7-2 bør samordnes med oversikt etter folkehelseloven og forskrift om oversikt over folkehelsen og komme inn under biologiske faktorer. Sosialt miljø kan omfatte organisasjonsdeltakelse, valgdeltakelse, kulturtilbud, sosiale møteplasser osv. Med begrepene fysisk, biologisk, kjemisk og sosialt miljø refereres det til kap. 3 i folkehelseloven.

3.3.1 Utvalgte funn

- I Lillehammer-regionen som ellers i Oppland er de viktigste komponentene for at man velger å bo i sin kommune følgende: fysisk miljø med fokus på natur/friluftsliv; fysisk miljø med fokus på klima, støy, bebyggelse, innsyn; og sosiale miljø. Enkeltvariablene som skiller seg ut som viktigst er: «Trygghet i nærmiljøet», «Godt oppvekstmiljø for barn», «Godt klima, god utsikt, bra med sol o.l.», «Bra tilgang til natur og gode muligheter for friluftsliv», og «Lite støy, ingen forurensning eller andre fysiske ulemper».
- Kjønn, alder, utdanning, inntekt, antall barn og sivilstatus spiller inn på hvor viktig de spurte synes de ulike bomotivene er.
- 84 prosent rapporterer godt tilrettelagte idretts- og aktivitetstilbud, 65 prosent svarer at det er bra tilgang til trygge og opplyste stier/gang- og sykkelveier som er tilgjengelig for alle, og 55 prosent av de spurte i Lillehammer-regionen er fornøyde med kollektivtransporten. For alle disse områdene er andelene høyere enn ellers i Oppland fylke.
- Andelene med støyplager virker å være betraktelig lavere i både Lillehammer-regionen og i Oppland sammenlignet med landet som helhet.
- 78 prosent rapporterer at de besøker/deltar på møteplasser i området, og 78 prosent deltar også i ulike aktiviteter. De som er minst involvert er de med lav utdanning og lav inntekt.
- 40 prosent er aktive i organisasjonsvirksomhet, og dette er på nivå med Oppland og Nord-Trøndelag. De med lav utdanning og lav inntekt er minst aktive, og menn er oftere aktive i organisasjonsvirksomhet enn kvinner.
- 10 prosent savner sosial støtte, og dette gjelder særlig de med lav utdanning og lav inntekt.
- De fleste er ganske godt fornøyde med det sosiale miljøet i nabolaget/grenda si, og de eldste og de med lang botid er gir best vurdering av nabolaget/grenda.

3.3.2 Data fra «Kommunehelsa statistikkbank»

I dataene i statistikkbanken finner vi to variabler som måler miljøforhold. Den ene er drikkevannskvaliteten med henhold til E. coli, og den andre er personskader behandlet i sykehus (målt i antall pasienter innlagt (dag- og døgnopphold) for personskader etter ulykker i somatiske sykehus per 1000 innbyggere per år, standardisert for alder og kjønn).

Tabeller for de enkelte kommunene er i vedlegg 6, og datakilden er Kommunehelsestatistikkbank: <http://khs.fhi.no/webview/>

3.3.3 Kvaliteter ved kommunen

Bomotiver er et tema som har fått ganske stor plass i folkehelse- og levekårsundersøkelsen i Oppland. I denne delen ser vi på resultatene for spørsmålet: «Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune?» Respondentene ble presentert for 32 alternativer. Spørsmålssettet var basert på Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) og Statistisk sentralbyrå sin flyttemotivundersøkelse (Fodnesbergene 2008; Sørli 2009). Tabeller for kommuner finnes i vedlegg 6.

På nasjonalt nivå står nødvendighetsfaktorer som arbeid og bolig for omtrent en tredel av respondentenes motiver. Sted- og miljø- og familiemotiver trer frem når arbeid og bolig er avklart, og de står for halvparten av motivene. Utdanning og helse er mindre viktig. Sørli (2009) finner at arbeidsmotivene står sterkere i distriktene enn i sentrale strøk, mens sted- og miljømotiver står noe svakere. Det er og slik at tilgang til goder som butikker og forretninger, privat og offentlig tjenestetilbud, kulturtilbud og kafeer, og friluftsmuligheter vektlegges svakere som bomotiv i periferien enn mer sentrale steder. I Lillehammer-regionen som ellers i Oppland er enkeltvariablene som skiller seg ut som viktigst disse: «Bra tilgang til natur og gode muligheter for friluftsliv», «Trygghet i nærmiljøet, slik som ikke trafikkfarlig, lite kriminalitet, barnevennlig», «Godt oppvekstmiljø for barn», og «Godt klima, god utsikt, bra med sol o.l.». Da det er hele 32 bomotiver i datasettet har vi gruppert bomotivene i sju komponenter/faktorer.

- «K1 Arbeid/utdanning» (5 items): Relevante utdanningsmuligheter for partner, Relevante utdanningsmuligheter for deg, Mulighet for relevant arbeid for partner, Mulighet for relevant arbeid for deg, Kort reise til arbeid/utdanningssted
- «K2 Barns oppvekstmiljø» (4 items): Godt oppvekstmiljø for barn, Godt barnehage- og skoletilbud, Gode muligheter for lek og utfoldelse, Relevant utdanningsmuligheter for barn/unge
- «K3 Sosialt miljø» (4 items): God kontakt med folk i nabolaget, Lett å finne venner, Lett å bli akseptert som den jeg/vi er, Godt sosialt miljø på stedet
- «K4 Familietilknytning og/eller stedstilknytning» (5 items): Bolig/eiendom har tilhørt familien eller slekten, Har sterk identitet knyttet til stedet/regionen, Familietilknytning, Aktiviteter og erfaringer har skapt en spesiell tilknytning til stedet, Kort avstand til familie og venner
- «K5 Fysisk miljø^m klima, støy, bebyggelse, innsyn» (4 items): Godt klima, god utsikt, bra med sol og lignende, Bebyggelsen og type strøk, Lite støy, ingen

forurensning eller andre fysiske ulemper, Slippe innsyn, innblanding og sosial kontroll fra naboer

- «K6 Tilgjengelighet til ulike typer goder» (4 items): Variert og godt tilbud av butikker og forretninger, Bra kulturtilbud – som kino, revy, kafeer og lignende, God tilgang til offentlige tjenester (barnehage, skole, helse), boligpris
- «K7 Fysisk miljø ^m natur og friluftsliv» (3 items): Liker den naturtypen som omgir stedet, Bra tilgang til natur og gode muligheter for friluftsliv, Gode muligheter for å dyrke hobbyer eller fritidsinteresser

Grupperingen er basert på teori og på empiri, slik at vi er mest mulig presise når vi skiller ut faktorene. De viktigste komponentene for at man velger å bo i sin kommune i Lillehammer-regionen er følgende: fysisk miljø med fokus på natur/friluftsliv; fysisk miljø med fokus på klima, støy, bebyggelse, innsyn; og sosialt miljø. I regionen er det signifikante forskjeller ($p < 0.01$) på hva som er viktige kvaliteter ved kommunen ut fra kjønn, alder, utdanning, inntekt, antall barn og sivilstatus.

Kjønn har særlig betydning for følgende komponenter:

- «Tilgjengelighet til ulike typer goder» er viktigere for kvinner enn menn.

Alder har særlig betydning for følgende komponenter:

- «Arbeid/utdanning» er viktigere for de yngre (16-49 år) enn de eldste (67 år og eldre)
- «Barns oppvekstmiljø» er viktigere for de yngre (16-49 år) enn de eldste (67+ år)
- «Tilgjengelighet til ulike typer goder» er viktigere for yngre enn de eldste (67+ år)

Utdanningsnivå har særlig betydning for følgende komponenter:

- «Arbeid/utdanning» er mindre viktig for de med grunnskole enn de med videregående skole og høyere utdanning.
- «Barns oppvekstmiljø» er mindre viktig for de med grunnskole enn de med videregående skole og høyere utdanning
- «Fysisk miljø med fokus på natur og friluftsliv» er minst viktig for de med grunnskole/realskole.

Inntektsnivå har særlig betydning for følgende komponenter:

- «Arbeid/utdanning» er minst viktig for de med lav bruttoinntekt
- «Barns oppvekstmiljø» er minst viktig for de med lav bruttoinntekt
- «Familietylknytning og/eller stedstilknytning» er minst viktig for de med høy bruttoinntekt

- «Fysisk miljø med fokus på natur og friluftsliv» er viktigst for de med høy bruttoinntekt

Antall barn har særlig betydning for følgende komponenter:

- «Arbeid/utdanning» er viktigere for de med barn enn de uten barn
- «Barns oppvekstmiljø» er viktigere for de med barn enn de uten barn.

Sivilstatus har særlig betydning for følgende komponenter:

- «Arbeid/utdanning» er minst viktig for de enslige etter forhold (enslig etter forhold viser til separert, skilt, enke eller enkemann)
- «Barns oppvekstmiljø» er viktigere for de i parforhold enn de enslige
- «Sosialt miljø» er minst viktig for enslige/annet
- «Fysisk miljø» er minst viktig for enslige/annet

3.3.4 Fysisk miljø – vurdering av nærområdet

Vi ba også respondentene rapportere om hva de syntes om ulike tilbud og tjenester i deres bosted og nærområde. I regionen svarer 89 prosent at det er bra tilgang til merket sti og løypenett sommer og vinter, mens 84 prosent rapporterer godt tilrettelagte idretts- og aktivitetstilbud (og dette er høyere enn i Oppland ellers). 59 prosent rapporterer om mulighet for å treffe naboer og andre mennesker på offentlige møteplasser, ungdomsklubb, kafeer, frivillighetssentral m.m., mens 65 prosent svarer at det er bra tilgang til trygge og opplyste stier/gang- og sykkelveier som er tilgjengelig for alle (dette er også høyere enn ellers i Oppland). 55 prosent av de spurte i Lillehammer-regionen er fornøyd med kollektivtransporten, og det er også høyere enn ellers i Oppland fylke. Det er variasjoner mellom kommunene i Lillehammer-regionen (se tabell i vedlegg 6).

Tabell 14. som svarer bekreftende («ja») på følgende påstander: Når du tenker på ditt bosted og nærområde, har du:

	Kollektiv-transport	Offentlige møteplass	Idretts- og aktivitetstilbud	Merkede stier/løyper	Opplyste stier/veier
Regionen	55,0	58,7	84,1	89,2	65,1
Lillehammer	68,9	66,2	85,5	90,2	72,1
Gausdal	18,7	41,1	82,6	89,1	46,7
Øyer	23,6	39,2	77,8	83,5	50,2
Oppland fylke	38,0	56,7	77,5	87,6	51,6
Hele landet	Ikke funnet				

3.3.5 Fysisk miljø – støyplager om natten

Støy defineres gjerne som uønsket lyd eller lyd som kan være helseskadelig. Lyd eller støy fra samferdsel, industri og annen næringsvirksomhet i bomiljøområder når ikke opp i nivåer som er skadelige for hørselen, men kan gi forstyrrelser og oppleves som plagsomt. Det er store forskjeller i hvordan personer opplever støy, og støy kan virke som en uspesifikk stressfaktor både på dagtid og natten. Søvnforstyrrelser anses for å være blant de alvorligste virkningene av støy i bomiljø (Folkehelseinstituttet 2013). I vår spørsmål så vi på om man er plaget med støy på natten/tidlig på morgenen; støy fra veitrafikk, tog, industrianlegg/næringsvirksomhet, servering/utesteder og naboer. Formuleringen var slik: «Hvor forstyrret har du vært av støy om natten (innsovningsproblemer og oppvåkning) fra kildene nedenfor de siste 12 måneder?» Tallene for kommunene finnes i vedlegg 6.

På nasjonalt nivå er det anslått at 3-6 prosent er sterkt støyplaget. Andelene med støyplager i Lillehammer-regionen og i Oppland er bare 2 prosent.

Tabell 15. Andeler som rapporterer en eller flere plager med støy tidlig og/eller sent (veitrafikk, tog, industrianlegg/næringsvirksomhet, servering/utesteder og nabostøy). Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning, og inntekt.

	Ingen støyplager	En eller flere støyplager	Sum
Region	79,9	20,1	100
Kjønn			
Kvinne	80,9	19,1	100
Mann	78,9	21,1	100
Alder*			
16-34 år	71,2	28,8	100
35-49 år	79,9	20,1	100
50-66 år	83,6	16,4	100
67 år og eldre	86,5	13,5	100
Utdanningsnivå			
Grunnskole/realskole	79,6	20,4	100
Videregående	77,0	23,0	100
Bachelorgrad +	81,9	18,1	100
Inntektsnivå*			
Lav (Inntil 199000)	73,2	26,8	100
Middels (200-499)	77,5	22,5	100
Høy (500000+)	88,1	11,9	100

p<0.01 = *

I tabellen ser vi på hvor mange som opplever å være plaget samlet sett, og da fra litt plaget til ekstremt plaget. I alt rapporterer 20 prosent å være litt eller mye plaget med støy, og det

er som nivået ellers i Oppland. De yngste (16-34 år) og de med lav inntekt opplever oftere støyplager enn de med høy bruttoinntekt.

3.3.6 Sosialt miljø – møteplasser

God sosial støtte innebærer at en får kjærighet og omsorg, blir aktet og verdsatt, og at en tilhører et sosialt nettverk og et fellesskap med gjensidige forpliktelser. Det motsatte av god sosial støtte er ensomhet. Når det gjelder sosiale faktorer, spiller både strukturelle og kontekstuelle (relasjonelle) forhold en rolle. Av strukturelle forhold kan nevnes: alder, kjønn, familiestørrelse og sosioøkonomisk status. Når det gjelder kontekstuelle forhold, spiller nærmiljø og lokalsamfunn en rolle. Sosialt desintegreerte lokalsamfunn bidrar til at sosiale nettverk går i stykker, at sosial støtte reduseres og at psykiske plager øker i befolkningen. Manglende sosial støtte øker faren for både fysiske og psykiske lidelser. Det viser omfattende forskning. Effekten kan sees på statistikk for både sykелighet og dødelighet og er til stede selv når en kontrollerer for andre risikofaktorer som røyking, mangel på mosjon, høyt kolesterol og høyt blodtrykk. Sosial støtte påvirker risikoen for både hjerte- og kar sykdommer, infeksjonssykdommer og depresjon. (Folkehelse rapporten, 2014).

Vi hadde også en del spørsmål som omhandlet hvilke møteplasser som brukes. Her hadde vi begrenset oss til noen utvalgte steder. Disse stedene overlappet i stor grad med HUNT3-undersøkelsen med rundt 40000 respondenter i Nord-Trøndelag. Spørsmålsformuleringen var: «Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder vært på ...». Sammenlignet med nordtrønderne så er noe lavere andeler av opplendinger og personer i Lillehammer-regionen månedlig på konsert, teater, kino, i kirka og på biblioteket. Tallene for kommunene i Lillehammer-regionen, Oppland og Nord-Trøndelag finnes i vedlegg 6.

78 prosent i regionen rapporterer at de besøker/deltar på en eller flere av de seks nevnte møteplassene. I regionen er det signifikante forskjeller på kjønn, alder, utdanning og inntekt når det gjelder å besøke/delta i seks nevnte møteplasser (museum og kunstutstilling, konsert, teater og kino, kirke og bedehus, idrettsarrangement, bibliotek og, kafe, ungdomsklubb og/eller andre sosiale møteplasser).

- Kvinner rapporterer oftere at de besøker disse møteplassene enn menn
- De med bachelorgrad rapporterer oftere at de besøker møteplassene enn de med videregående, som igjen rapporterer oftere at de besøker møteplassene enn de med grunnskole/realskole (klart minst)
- De med høy bruttoinntekt rapporterer oftere at de besøker møteplassene enn de med middels bruttoinntekt, som igjen rapporterer oftere at de besøker møteplassene enn de med lav bruttoinntekt.

Tabell 16. Andeler som rapporterer at de ikke besøker (eller veldig sjeldent besøker) de seks nevnte møteplassene (museum og kunstutstilling, konsert, teater og kino, kirke og bedehus, idrettsarrangement, bibliotek og, kafe, ungdomsklubb og/eller andre sosiale møteplasser). Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	Besøker/Deltar	Besøker ikke/svært sjelden	Sum
Region	77,8	22,2	100
Kjønn*			
Kvinne	83,3	16,7	100
Mann	71,5	28,5	100
Alder			
16-34 år	77,2	22,8	100
35-49 år	83,3	16,7	100
50-66 år	75,4	24,6	100
67 år og eldre	73,4	26,6	100
Utdanningsnivå*			
Grunnskole/realskole	60,6	39,4	100,0
Videregående	80,3	19,7	100,0
Bachelorgrad +	88,4	11,6	100,0
Inntektsnivå*			
Lav (Inntil 199000)	66,7	33,3	100
Middels (200-499)	78,1	21,9	100
Høy (500000+)	86,6	13,4	100

p<0.01 = *

3.3.7 Sosialt miljø – ulike aktiviteter

Dernest så vi på hvilke aktiviteter som blir drevet. Her har vi tatt med de samme områdene som det ble spurt om i HUNT3-studien i Nord-Trøndelag. Spørsmålsformuleringen var:

«Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder selv drevet med...»

Sammenlignet med nordtrønderne er noe høyere andeler av opplendinger og personer i Lillehammer-regionen aktive med friluftsliv og trening/idrett flere ganger i uka, mens noe lavere andeler av opplendinger og personer i Lillehammer-regionen er aktive med musikk, sang, teater. Tallene for kommunene i Lillehammer-regionen, Oppland og Nord-Trøndelag finnes i vedlegg 6.

78 prosent av befolkningen i regionen rapporterer at de deltar i en eller flere av de fem nevnte aktivitetene (musikk, sang, teater, menighetsarbeid, friluftsliv, dans, trening/idrett). I regionen er det signifikante forskjeller ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt på det å delta i aktiviteter.

- De eldste (67+) rapporterer sjeldnere at de deltar i aktivitetene enn de yngre aldersgruppene

- De med grunnskole rapporterer sjeldnere at de deltar i aktivitetene enn de med videregående og høyere utdanning
- De med høy bruttoinntekt rapporterer oftere at de deltar i aktiviteter enn de med middels bruttoinntekt, som igjen oftere deltar i aktiviteter enn de med lav bruttoinntekt.

Tabell 17. Andeler som rapporterer at de ikke deltar (eller veldig sjeldent deltar) de fem nevnte aktivitetene (musikk, sang, teater, menighetsarbeid, friluftsliv, dans, trening/idrett). Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	Deltar i aktiviteter	Deltar ikke i aktiviteter	Sum
Region	78,0	22,0	100
Kjønn			
Kvinne	80,2	19,8	100
Mann	75,4	24,6	100
Alder*			
16-34 år	79,1	20,9	100
35-49 år	83,3	16,7	100
50-66 år	78,2	21,8	100
67 år og eldre	67,5	32,5	100
Utdanningsnivå*			
Grunnskole/realskole	63,1	36,9	100
Videregående	80,4	19,6	100
Bachelorgrad +	86,1	13,9	100
Inntektsnivå*			
Lav (Inntil 199000)	70,4	29,6	100
Middels (200-499)	77,0	23,0	100
Høy (500000+)	86,4	13,6	100

p<0.01 = *

3.3.8 Sosialt miljø – organisasjonsvirksomhet

Vi så også på organisert virksomhet, slik som deltakelse i foreninger, politisk arbeid og ulike typer naturorganisasjoner. Også her kan vi sammenligne med svar fra HUNT 3 i Nord-Trøndelag. Spørsmålsformuleringen var: «Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder selv drevet med ...» Resultatene for Lillehammer-regionen er i all hovedsak sammenlignbar med Nord-Trøndelag og Oppland fylke. Tallene for kommunene i Lillehammer-regionen, Oppland og Nord-Trøndelag finnes i vedlegg 6.

40 prosent i regionen rapporterer at de er aktive i en eller flere av de fem nevnte foreningene/organisasjonene. I regionen er det signifikante forskjeller på kjønn, utdanning og inntekt når det gjelder det å være aktiv i organisasjonsvirksomhet:

- Menn er oftere aktive i organisasjonsvirksomhet enn kvinner
- De eldste (67+ år) er minst aktive
- De med grunnskole er mindre aktive i organisasjonsvirksomhet enn de med videregående og med høyere utdanning
- De med høy bruttoinntekt er oftere aktive i organisasjonsvirksomhet enn de med middels, bruttoinntekt, som igjen oftere deltar i organisasjonsvirksomhet enn de med lav bruttoinntekt.

Tabell 18. Aktiv i foreninger, politisk arbeid og/eller natur-/friluftsliv-/miljøorganisasjon siste seks måneder. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	Har ikke vært aktiv	Har vært aktiv	Sum
Region	59,7	40,3	100
Kjønn*			
Kvinne	62,5	37,5	100
Mann	56,1	43,9	100
Alder*			
16-34 år	66,8	33,2	100
35-49 år	55,9	44,1	100
50-66 år	60,4	39,6	100
67 år og eldre	50,2	49,8	100
Utdanningsnivå*			
Grunnskole/realskole	67,5	32,5	100
Videregående	59,9	40,1	100
Bachelorgrad +	54,2	45,8	100
Inntektsnivå*			
Lav (Inntil 199000)	70,4	29,6	100
Middels (200-499)	61,7	38,3	100
Høy (500000+)	48,8	51,2	100

p<0.01 = *

3.3.9 Sosialt miljø – sosial støtte

Vi hadde også en del spørsmål som tok for seg sosial kontakt, eller mangel på dette. Her ba vi respondentene rapportere om de opplever ensomhet, opplever å ha noen de kan snakke fortrolig med, og har venner som kan gi hjelp når de trenger det. Resultatene for Lillehammer-regionen er omtrent som Oppland fylke og Nord-Trøndelag (vet ikke-kategorien gjør det noe vanskelig å sammenligne). Tallene for kommunene i Lillehammer-regionen, Oppland og Nord-Trøndelag finnes i vedlegg 6.

10 prosent rapporterer at de ofte opplever ensomhet og/eller savner å ha noen som de kan snakke fortrolig med og/eller ikke har venner som kan gi hjelp når de trenger det. Her er det en sterk sosial gradient, og dette kan handle mye om deltakelse i arbeidslivet.

- Personer med grunnskole/realskole savner klart oftere sosial støtte enn de med videregående og høyere utdanning
- De med lav bruttoinntekt savner oftere sosial støtte enn de med middels og høy bruttoinntekt

Tabell 19. Andeler som rapporterer at de ofte opplever ensomhet og/eller savner å ha noen som de kan snakke fortrolig med og/eller ikke har venner som kan gi hjelp når de trenger det.

	Savner ikke sosial støtte	Savner sosial støtte	Sum
Region	90,0	10,0	100
Kjønn			
Kvinne	88,7	11,3	100
Mann	91,1	8,9	100
Alder*			
16-34 år	89,2	10,8	100
35-49 år	90,5	9,5	100
50-66 år	92,5	7,5	100
67 år og eldre	87,9	12,1	100
Utdanningsnivå*			
Grunnskole/realskole	85,2	14,8	100
Videregående	91,7	8,3	100
Bachelorgrad +	93,4	6,6	100
Inntektsnivå*			
Lav (Inntil 199000)	85,8	14,2	100
Middels (200-499)	89,2	10,8	100
Høy (500000+)	94,6	5,4	100
Kjæledyr			
Ikke kjæledyr	89,4	10,6	100
Katt og/eller hund	90,9	9,1	100
Andre kjæledyr	91,4	8,6	100

p<0.01 = *

Som man ser av tabellen er det også gjort en spesialkjøring om betydning av kjæledyr. Det er ikke belegg for å si at kjæledyr har betydning for opplevelse av ensomhet eller savn av sosial støtte i Lillehammer-regionen.

3.3.10 Sosialt miljø – opplevelse av nærområdet

Det å oppleve tilhørighet, trivsel og engasjement i nabolaget/grenda er viktig for mange sin trivsel. Vi satte frem sju påstander som skulle kunne beskrive «det sosiale miljøet i nabolaget/grenda», og de kan utgjøre et sammensatt mål som samlet gir en god beskrivelse av «det sosiale miljøet i nabolaget/grenda».¹

Det er færre som føler et sterkt fellesskap med de som bor i nabolaget i Lillehammer-regionen og i Oppland enn i Nord-Trøndelag. Men jevnt over er de spurte ganske godt fornøyde med det sosiale miljøet i nabolaget/grenda. Tallene for kommunene i Lillehammer-regionen finnes i vedlegg 6.

¹ Påstandene var: «Jeg føler et sterkt fellesskap med de som bor her», «Hvis jeg flytter, vil jeg lengte tilbake», «Når noe skal gjøres, er det lett å få folk med her», «Det er ikke godt samhold her», «Folk trives godt her», «Det er alltid noen som tar initiativ til å løse nødvendige oppgaver her», «Keg føler meg trygg i nærmiljøet mitt».

Tabell 20. Vurdering av det sosiale miljøet i nabolaget/grenda ut fra kjønn, alder, inntekt, botid og familietype

	Gjennomsnittsverdi (1 = dårlig vurdering til 5 = god vurdering)
Region	3,76
Kjønn	
Kvinne	3,75
Mann	3,77
Alder*	
16-34 år	3,61
35-49 år	3,77
50-66 år	3,82
67 år og eldre	3,88
Utdanning	
Grunnskole/realskole	3,80
Videregående	3,69
Bachelorgrad +	3,80
Inntektsnivå	
Lav (Inntil 199000)	3,54
Middels (200-499)	3,77
Høy (500000+)	3,84
Botid*	
Inntil 9 år	3,50
10-49 år	3,78
50 år eller mer	3,89
Antall barn	
Ingen barn	3,73
Ett barn	3,68
To barn	3,83
Tre eller flere barn	3,80

p<0.01 = *

I regionen er det signifikante forskjeller på vurdering av det sosiale miljøet i nabolaget/grenda ut fra alder og botid.

- Desto lengre man har bodd i kommunen, desto bedre vurdering gir man av det sosiale miljøet i nabolaget/grenda.
- Desto eldre man er, desto bedre vurdering gir man av det sosiale miljøet i nabolaget/grenda.

3.3.11 Sosialt miljø – opplevd kriminalitet

En del personer opplever negative og/eller kriminelle episoder i nabolaget/grenda. Vi ba respondentene svare om de personlig hadde opplevd slike episoder i nabolaget/grenda i løpet av siste år. Det vi så på var om noen var blitt diskriminert eller trakassert på grunn av sin bakgrunn, hudfarge, seksuelle legning eller religion eller andre forhold, hadde vært offer for overfall eller vold, og /eller vært offer for innbrudd eller hærværk? Tallene for kommunene i Lillehammer-regionen finnes i vedlegg 6.

I ungdomsundersøkelsen til HUNT3 har man spurt om vold, og her er det 5 prosent som rapporterer å ha blitt utsatt for vold siste år. På landsbasis er det 12 prosent av de fra 16-79 år som rapporterer å ha blitt utsatt for vold, trussel om vold, tyveri eller skadeverk siste 12 måneder. 4 prosent rapporterer å ha blitt utsatt for vold eller trussel om vold, og 8 prosent rapporterer å ha blitt utsatt for tyveri eller skadeverk (SSB 2014).

I Lillehammer-regionen har bare 5 prosent opplevd diskriminering/vold/hærværk. Det er de yngste og de med videregående opplæring som har opplevd mest kriminalitet i nabolaget/grenda.

Tabell 21. Andeler som har opplevd å bli diskriminert og/eller overfall/vold og/eller innbrudd/hærværk i nabolaget/grenda. Fordelt ut fra kjønn, alder, inntekt og botid.

	Ikke opplevd kriminalitet	Har opplevd kriminalitet	Sum
Region	94,9	5,1	100
Kjønn			
Kvinne	95,0	5,0	100
Mann	94,8	5,2	100
Alder*			
16-34 år	90,8	9,2	100
35-49 år	96,8	3,2	100
50-66 år	96,6	3,4	100
67 år og eldre	94,3	5,7	100
Utdanning*			
Grunnskole/realskole	96,4	3,6	100
Videregående	92,0	8,0	100
Bachelorgrad +	97,5	2,5	100
Inntektsnivå			
Lav (Inntil 199000)	95,7	4,3	100
Middels (200-499)	93,8	6,2	100
Høy (500000+)	96,6	3,4	100

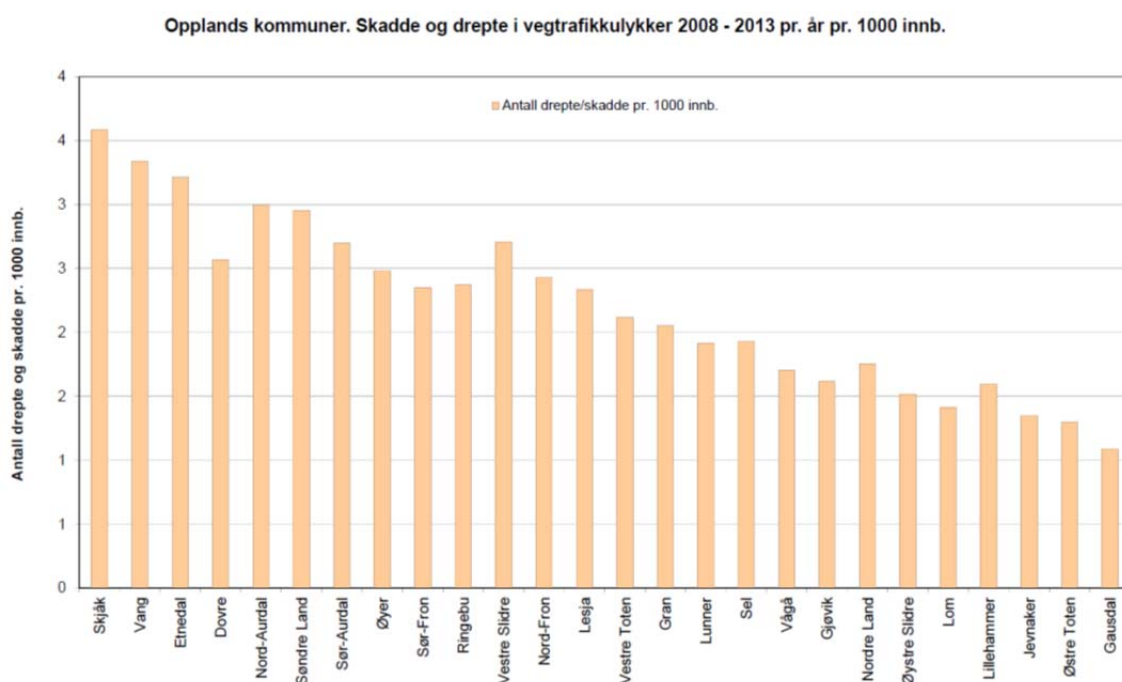
p<0.01 = *

3.4 Skader og ulykker

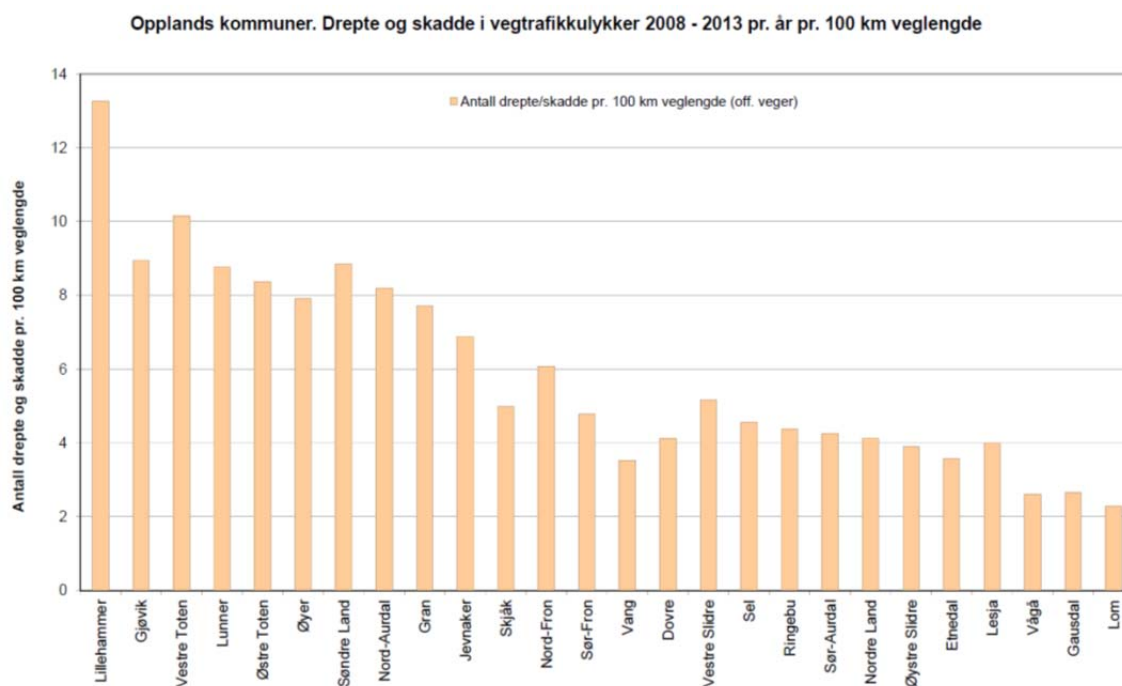
Som tidligere nevnt er det ikke samlet inn egne data om området «skader og ulykker». Dette området dekkes heller ikke av folkehelseprofilene for kommunene. Det vil si, personskader er lagt inn som del av området «miljø». Vi skal i denne delen vise noen eksempler på aktuelle data, slik som ulykkestall i trafikken. Disse data er på kommunenivå og hentet fra Statens Vegvesen sin rapport om vegtrafikkulykker i Oppland (2014)

Når vi ser på antallet skadde og drepte i vegtrafikkulykker 2008-2013 pr 1000 innbyggere (Figur 1) så ligger Skjåk, Vang og Etnedal høyest. Ser man derimot på antallet skadde og drepte i vegtrafikkulykker 2008-2013 pr 100 km veglengde (Figur 2) så ligger Lillehammer høyest fulgt av Vestre Toten. Av Figur 3 går det frem at vegtrafikkulykker med personskade har gått kraftig ned for de fleste kommuner i perioden 2008-2013. Dette er en gledelig utvikling, og samlet er antallet vegtrafikkulykker med personskade gått ned fra 288 i 2008 til 168 i 2013.

Figur 1. Skadde og drepte i vegtrafikkulykker 2008-2013, pr 1000 innbyggere.

Figur 2. Skadde og drepte i vegtrafikkulykker 2008-2013, pr 100 km veglengde.

Figur 3. Nøkkeltall for kommunene - vegtrafikkulykker med personskade 2008-2013.

Nøkkeltall kommuner – vegtrafikkulykker med personskader 2008 - 2013																															
VEGTRAFIKKULYKKER MED PERSONSKADE						DREPTE I VEGTRAFIKKULYKKER						MEGET ALV. SKADDE I VEGTRAFIKKULYKKER						ALVORLIG SKADDE I VEGTRAFIKKULYKKER						LETTERE SKADDE I VEGTRAFIKKULYKKER							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
	35	34	34	20	35	23	0	1	0	1	3	0	0	0	0	1	1	0	2	10	3	2	3	2	41	38	60	22	42	25	
Lillehammer	39	35	34	37	30	29	3	0	0	3	0	0	1	0	0	1	1	0	6	3	6	1	3	3	54	45	42	48	33	32	
Gjøvik	7	4	5	3	2	6	0	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	1	1	2	0	1	5	10	3	4	2	2	8	
Dovre	1	5	5	5	4	3	0	0	2	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	2	3	4	1	4	5	3	1	2	
Lesja	7	8	7	5	4	1	2	2	2	0	0	0	0	0	1	0	1	0	3	2	5	1	2	0	5	11	4	4	3	1	
Skjåk	3	5	2	2	3	3	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2	0	0	1	2	3	3	2	2	1	1	
Lom	4	8	4	1	6	4	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	1	2	3	0	2	1	3	10	2	2	7	3	
Vågå	5	10	10	8	7	6	0	0	1	2	0	3	0	0	0	1	1	1	1	3	2	2	6	5	7	18	11	11	6	5	
Nord-Fron	12	7	9	8	8	6	0	0	0	1	0	1	2	1	1	0	0	1	1	1	1	2	0	2	13	11	10	7	9	5	
Sel	8	4	3	2	7	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	3	1	1	1	1	14	5	4	3	9	1	
Sør-Fron	5	11	7	5	8	4	0	0	2	1	0	0	0	0	0	2	0	0	1	3	2	2	2	2	5	11	12	7	10	2	
Ringebu	12	7	10	14	7	2	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	3	4	3	0	13	13	11	19	5	2	
Øyer	5	3	2	7	8	3	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	9	5	4	7	8	3	
Gausdal	14	13	13	17	16	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	4	3	2	1	15	17	20	23	18	8	
Østre Toten	18	22	19	16	15	11	1	2	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	5	3	2	3	1	2	28	33	36	16	18	12	
Vestre Toten	7	9	14	3	4	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	1	2	0	1	0	11	11	12	4	3	5	
Jevnaker	14	14	12	8	13	5	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	5	0	2	2	1	27	15	19	8	14	4	
Lunner	25	30	25	19	11	11	0	0	0	1	2	0	0	1	0	0	0	0	8	2	0	3	2	1	24	40	31	24	13	15	
Gran	16	15	6	11	4	8	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	2	5	0	2	1	0	23	19	7	19	3	18	
Søndre Land	4	4	11	11	6	4	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	8	5	1	1	3	9	13	14	5	5	
Nordre Land	8	5	5	8	4	3	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	2	0	2	2	0	1	1	0	14	5	5	12	3	2	
Sør-Aurdal	7	2	3	2	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3	0	1	0	0	8	3	2	5	3	1	
Etne	17	14	10	8	12	14	2	0	1	0	1	1	1	0	0	1	0	0	2	2	2	2	3	2	23	17	15	9	17	14	
Nord-Aurdal	7	3	3	6	4	3	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	2	1	7	5	3	11	1	2	
Vestre Slidre	4	5	6	3	1	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	3	7	8	5	0	2	
Øystre Slidre	4	3	3	3	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	2	1	0	4	5	6	4	6	2	
Vang	288	280	262	232	223	168	11	6	13	19	9	10	4	4	5	5	6	5	3	52	57	47	41	45	36	368	363	348	291	240	180
OPPLAND																															

Et annet relevant område er arbeidsskader og arbeidsrelatert sykdom, og arbeidsulykker antas å utgjøre rundt 12 prosent av alle ulykker i Norge. Arbeidsskader rammer ofte unge mennesker og kan derfor føre til en forholdsvis stor reduksjon i antall yrkesaktive år. På grunn av underrapportering og skjevrappotering finnes det ingen fullstendig oversikt over forekomsten av arbeidsskader i Norge, men det finnes estimater på fylkesnivå basert på utvalgsundersøkelser som tilleggundersøkelsen til arbeidskraftundersøkelsen av 2007 (Statens Arbeidsmiljøinstitutt 2010). Figur 4 viser at 3 prosent av de spurte i Oppland har opplevd arbeidsulykke siste 12 måneder, og denne andelen er den samme som man finner for hele utvalget (alle fylker samlet).

Figur 4. Antall spurte og andelen med arbeidsulykke fordelt på fylke.

FORKLARINGSVARIABEL	ANTALL	%	ARBEIDS- ULYKKE	% MED ARBEIDS- ULYKKE
Østfold	371	5,2	18	4,9
Akershus	726	10,1	33	4,5
Oslo	749	10,4	15	2,0
Hedmark	262	3,7	11	4,2
Oppland	265	3,7	8	3,0
Buskerud	396	5,5	7	1,8
Vestfold	329	4,6	13	4,0
Telemark	258	3,6	8	3,1
Aust-Agder	187	2,6	7	3,7
Vest-Agder	229	3,2	7	3,1
Rogaland	566	7,9	21	3,7
Hordaland	645	9,0	29	4,5
Sogn og Fjordane	214	3,0	11	5,1
Møre og Romsdal	417	5,8	15	3,6
Sør-Trøndelag	500	7,0	17	3,4
Nord-Trøndelag	241	3,4	16	6,6
Nordland	384	5,4	11	2,9
Troms	224	3,1	11	4,9
Finnmark	209	2,9	7	3,3

3.5 Helserelatert atferd

I veilederen til Helsedirektoratet (2013, s. 24) heter det:

Med helserelatert atferd menes helseatferd som har vist seg å ha innvirkning på et helseutfall. Dette kan være for eksempel fysisk aktivitet, ernæring og bruk av tobakk og rusmidler. Helserelatert atferd kan også omfatte seksualatferd og risikoatferd.

3.5.1 Utvalgte funn

- I Lillehammer-regionen er det en veldig lav andel som rapporterer røyking (13 prosent) sammenlignet med tall på landsbasis (26 prosent). Få rapporterer også snusing (10 prosent) sammenlignet med tall på landsbasis (14 prosent). Personer med grunnskole/realskole som høyeste utdanning røyker mest, unge menn er overrepresentert med snusbruk; og menn med høy bruttoinntekt er overrepresentert med høyt alkoholforbruk.
- I Oppland er andelen med overvekt 57, mens i Lillehammer-regionen er den 48 prosent (og omtrent som på landsbasis). Vi finner høyest andeler med overvektige blant menn, i aldersgruppen 50-66 år, og med videregående opplæring som høyeste utdanning
- Mer enn halvparten i Lillehammer-regionen (53 prosent) oppgir at de har sin trivselsvekt. Menn rapporterer oftere enn kvinner at de har sin trivselsvekt, og de eldste (67+) rapporterer oftest at de har sin trivselsvekt
- 61 prosent spiser frukt og bær daglig, 57 prosent spiser grønnsaker og salat daglig, og 84 prosent drikker vann eller Farris daglig. Når det gjelder daglig inntak av frukt og bær og grønnsaker/salat er de spurte i Lillehammer-regionen og i Oppland på nivå med undersøkelsen i Østfold. Kvinner, de eldre (50+) og de med høy utdanning spiser og drikker sunnest.
- 23 prosent drikker sukkerholdig brus/saft to eller flere dager i uka, 49 prosent spiser søtsaker/kaker og 8 prosent spiser hurtigmat to eller flere dager i uka. Andelene som drikker brus og saft daglig i regionen er lavere enn på nasjonalt nivå. Menn drikker hyppigere brus/saft med sukker enn kvinner. De eldre og de med middels bruttoinntekt drikker sjeldnere sukkerholdig brus/saft enn andre grupper.
- I Lillehammer-regionen og i Oppland er det høyere andeler som spiser lunsj og middag enn i Nord-Trøndelag. Tallene er frokost (87 prosent), lunsj (75 prosent) og middag (89 prosent). 49 prosent i regionen følger anbefalingen om fire måltider eller mer hver dag, fem dager i uka eller mer.
- I regionen rapporterer 52 prosent om lett fysisk aktivitet tre timer eller mer hver uke, mens 25 prosent rapporterer om hard fysisk aktivitet tre timer eller mer hver uke. Dette er på nivå med de spurte i Oppland fylke og bedre enn i Nord-Trøndelag. Alder, kjønn, utdanning og inntekt spiller inn.

- I regionen rapporterer 76 prosent at de ser TV i en time eller mer hver dag. Det er særlig de eldste, menn og lavt utdannede ser mye TV. I regionen rapporterer 16 prosent at de surfer på nettet i en time eller mer daglig. Her er det menn, de unge (inntil 34 år), og de med videregående opplæring og lav bruttoinntekt som særlig er aktive.

3.5.2 Data fra «Kommunehelsa statistikkbank»

I dataene i statistikkbanken finner vi to variabler som måler levevaner. Den ene er røyking blant kvinner og den andre overvekt (KMI mellom 25-29,9) og fedme (KMI fra 30 og høyere) blant menn ved sesjon. Disse data er mindre relevante for vår studie, da det ikke går å sammenligne med våre tall. Datakilden er Kommunehelsa statistikkbank:

<http://khs.fhi.no/webview/>

3.5.3 Bruk av tobakk og rusmidler

I følge Folkehelserapporten 2014 vises det til at i befolkningen som helhet bruker én av tre tobakk, blant de yngste voksne er andelen rundt 40 prosent. Dagligrøykingen har gått ned, mens snusbruken har økt. Det er tydelige sosioøkonomiske forskjeller i røyking blant voksne, men ikke for bruk av snus. De nedadgående trendene for røyking vil etter hvert følges av nedadgående trender for sykkelighet og dødelighet. I perioden 2008-2012 var andelen dagligrøykere i den voksne befolkningen 16-74 år høyest i nord (Lindbak 2013): I Finnmark var 28 prosent dagligrøykere. I Oppland var det 20 prosent dagligrøykere og 8 prosent røyket av og til. Oslo lå lavest med 14 prosent dagligrøykere, men her var andelen av og til-røykere noe høyere med 13 prosent. Trøndelagsfylkene har, ved siden av Nordland, den høyeste andelen snusbrukere hvis man ser samlet på den voksne befolkningen 16-74 år i perioden 2008-2012. I disse fylkene brukte én av ti snus daglig, mens 5-6 prosent brukte snus av og til. Finnmark, Telemark og Aust-Agder hadde lavest andel snusbrukere. I Oppland var det 7 prosent som brukte snus daglig og 4 prosent brukte snus av og til (Lindbak 2013).

I følge folkehelserapporten har alkoholforbruket økt 40 prosent de siste 20 årene og mest blant kvinner og eldre. Et langvarig og høyt alkoholkonsum kan øke risikoen for avhengighet og andre psykiske lidelser, enkelte former for kreft, hjerte- og karsykdommer, samt andre sykdommer som leversvikt og lungesykdommer (SIRUS 2012). Høyt forbruk av medikamenter kombinert med alkohol er spesielt skadelig. En studie som dekket selvrapportert alkoholforbruk i Norge for perioden 1973 – 2004, viste både økning i antall stordrikkere og høyere alkoholbruk i befolkningen generelt (SIRUS 2012, Rossow 2014).

Alkoholbruk og hyppighet av alkoholinntak øker med økende utdanning og inntekt, mens færre i denne gruppen blir alkoholavhengige sammenlignet med personer med lav inntekt

og utdanning (Clench-Aas 2009). Personer som ikke lever i parforhold, har også høyere alkoholforbruk sammenlignet med personer med fast partner (Clench-Aas 2009).

Siden midten av 1990-årene har det vært en nedgang i andelen dagligrøykere i alle utdanningsgrupper (Lindbak 2013), se figur 6. Men forskjellene mellom utdanningsgruppene er fremdeles store da bare 8 prosent av de med universitets- eller høyskoleutdanning røyker og 34 prosent av personer med grunnskoleutdanning røyker.

I vår undersøkelse ble det stilt spørsmål om røyking, snusing og alkoholbruk. Røyking er den enkeltfaktoren som har størst negativ betydning for utvikling av hjerte- og karsykdommer, samt kreft og luftveissykdommer. Helsemyndighetene arbeider også med å redusere alkoholforbruket i befolkningen. En grunn er de direkte helseskadelige virkningene av alkohol. En annen årsak er indirekte alkoholrelaterte forhold, knyttet til sykefravær, sosiale og økonomiske problemer, og ulike former for voldskriminalitet.

Tabell 22. Andeler som røyker (av og til eller daglig), snuser (av og til eller daglig) og drikker 8 alkoholenheter eller mer. Fordelt ut fra kjønn, alder, inntekt og utdanning.

	Røyker*	Snuser*	8 alkoholenheter eller mer*
Region	13,2	10,1	7,1
Kjønn*			
Kvinne	11,5	4,7	4,1
Mann	15,2	16,0	10,1
Alder*			
16-34 år	16,7	19,9	9,4
35-49 år	8,7	13,8	5,2
50-66 år	14,2	2,8	7,5
67 år og eldre	12,7	2,5	5,6
Utdanningsnivå*			
Grunnskole/realskole	19,9	7,9	8,8
Videregående	12,4	11,4	5,6
Bachelorgrad +	8,6	11,4	7,4
Inntektsnivå*			
Lav (Inntil 199000)	12,7	8,8	3,1
Middels (200-499)	13,2	9,7	6,5
Høy (500000+)	13,0	12,5	9,1

p<0.01 = *

I Lillehammer-regionen er det en veldig lav andel som rapporterer røyking (13 prosent), og dette er mye lavere enn på landsbasis (26 prosent). 10 prosent rapporterer snusing, og det er også en lavere andel enn på landsbasis (14 prosent). Det er bare 7 prosent i regionen som

rapporterer at de drikker 8 alkoholenheter eller mer i uka. Det er imidlertid forskjeller på bruk av tobakk og rusmidler ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

- Unge menn snuser oftest
- De mellom 35-49 år røyker klart mindre enn andre aldersgrupper
- De med grunnskole/realskole røyker mest, mens de med høyere utdanning røyker minst.
- Menn med høy bruttoinntekt drikker oftest 8 alkoholenheter eller mer ukentlig

Tallene for de enkelte kommunene finnes i vedlegg 7.

3.5.4 KMI (BMI) og trivselsvekt

Arv, psykologi, miljø og hormoner spiller inn på fedme/ overvekt, men den enkleste og viktigste forklaringen er at vi får i oss mer energi enn vi forbruker. Fedme og overvekt øker igjen risikoen for å utvikle flere alvorlige sykdommer, bl.a. hjertelidelse, kreft, høyt blodtrykk, diabetes og slitasjegikt (Reichelt 2003, Jensen 2007). For å måle fedme/overvekt i befolkningen benyttes kroppsmasseindeks (KMI). Dette målet er gitt ved formelen: vekt/høyde^2 . Undervekt er definert som KMI under 18,5, normalvekt er KMI mellom 18,5-24,9, overvekt er KMI mellom 25-29,9, og fedme er KMI fra 30 og over. Studier basert på egenrapporterte data viser at forekomsten av fedme i europeiske land varierer fra 7 prosent til 22 prosent. Norge ligger lavt med 10 prosent med fedme (SSB 2014). KMI tar ikke hensyn til beinbygning, fett og muskler, noe som kan gjøre målingene unøyaktig.

Data fra Nord-Trøndelag tyder på at blant voksne med $\text{KMI} \geq 35 \text{ kg/m}^2$, er det nærmere halvparten (40-50 prosent) som har sykelig fedme (definert som følgesykdommer eller en $\text{KMI} \geq 40 \text{ kg/m}^2$) (Folkehelse rapporten 2014). Det er sosioøkonomiske forskjeller i forekomsten av fedme og overvekt. Tidligere norske studier viste at andelen med fedme var lavere blant 40-åringene med høy utdanning enn hos 40 åringer med lavere utdanning (Meyer & Tverdal 2005). I Oslo var den voksne befolkningen tyngre i østlige enn i vestlige bydeler, særlig kvinner (Helseundersøkelsen i Oslo 2000-2001).

I Oppland er andelen med overvekt 54 prosent, og det er klart høyere enn i Norge (45 prosent). Men i Lillehammer-regionen er andelen omtrent som på landsbasis med 48 prosent overvektige. Andelen personer i fedmekategorien er 12 prosent i Lillehammer-regionen, mens den er 15 prosent i Oppland. Tallene for de enkelte kommunene finnes i vedlegg 7. I regionen er det signifikante forskjeller i KMI ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt:

- Menn er oftere overvektige enn kvinner
- Aldersgruppen 50-66 år har høyest andel med overvektige

- Personer med videregående utdanning har høyest andel i fedmekategorien
- De med lav inntekt har høyere andel med «normalvekt» enn de med middels og høy bruttoinntekt

Tabell 23. KMI. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	-25	25-29	30+	Sum
Region	51,9	35,9	12,2	100
Kjønn*				
Kvinne	59,5	30,6	9,9	100
Mann	44,2	41,6	14,2	100
Alder*				
16-34 år	56,8	25,7	17,5	100
35-49 år	51,1	41,2	7,7	100
50-66 år	45,8	40,4	13,8	100
67 år og eldre	51,6	38,6	9,8	100
Utdanningsnivå*				
Grunnskole/realskole	50,9	41,5	7,6	100
Videregående	51,9	31,6	16,4	100
Bachelorgrad +	51,5	36,7	11,8	100
Inntektsnivå*				
Lav (Inntil 199000)	64,9	27,8	7,3	100
Middels (200-499)	52,4	36,2	11,4	100
Høy (500000+)	41,5	40,5	17,9	100

p<0.01 = *

På tross av at vekten i befolkningen har gått opp, har hyppigheten av hjerte- og karsykdommer gått ned. En av årsakene til dette kan være at det samtidig har vært en gunstig utvikling i kolesterol og andre fettstoffer i blodet, nedgang i blodtrykket og færre som røyker. Helt nye tall antyder imidlertid at nedgangen i hjerte- og karsykdommer i er ferd med å snu hos de yngste (Sulo 2013). Forekomsten av fedme er lavere i byene enn på landsbygda, særlig hos kvinner. Data fra Barnevekststudien viser at forekomsten av overvekt er 50 prosent høyere blant barn på landsbygda sammenliknet med barn i byer. Andel barn med bukfedme følger samme mønster (Biehl 2013). I tillegg er forekomsten av overvekt (inkludert fedme) høyest i Helseregion Nord og lavest i Helseregion Sør-Øst (Barnevekststudien).

I spørreundersøkelsen var det også et spørsmål om trivselsvekt. Mer enn halvparten i Lillehammer-regionen oppgir at de har sin trivselsvekt (53 prosent). Det er forskjeller i trivselsvekt ut fra kjønn og alder

- Menn rapporterer oftere enn kvinner at de har sin trivselsvekt
- De eldste (67+) rapporterer oftest at de har sin trivselsvekt

Tabell 24. Har du din trivselsvekt.? Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Region	52,5	35,6	11,8	100
Kjønn*				
Kvinne	47,6	41,7	10,7	100
Mann	58,0	28,9	13,2	100
Alder*				
16-34 år	50,9	35,5	13,6	100
35-49 år	50,2	43,2	6,6	100
50-66 år	50,4	39,0	10,6	100
67 år og eldre	58,6	21,3	20,1	100
Utdanningsnivå				
Grunnskole/realskole	56,6	27,6	15,8	100
Videregående	49,9	37,7	12,3	100
Bachelorgrad +	51,3	41,0	7,8	100
Inntektsnivå				
Lav (Inntil 199000)	53,6	26,8	19,6	100
Middels (200-499)	50,9	36,8	12,3	100
Høy (500000+)	56,3	39,0	4,7	100

p<0.01 = *

3.5.5 Kosthold

Folkehelse rapporten 2014 viser til sammenheng mellom utdanningslengde og kosthold. Tallene fra Norge viser at usunt kosthold gir flest tapte leveår på grunn av tidlig død. På de neste plassene følger røyking, høyt blodtrykk, overvekt og fedme, mangel på fysisk aktivitet, høyt kolesterol, forhøyet blodsukker, alkohol og stoffmisbruk. Komponentene i kostholdet som betyr mest for disse tallene er lavt inntak av frukt, nøtter og frø, høyt saltinntak, lite grønnsaker, lite omega-3 fettsyrer, for mye bearbeidede kjøttprodukter, lite flerumettede fettsyrer og lite fullkorn- og fiberprodukter.

I spørreskjemaet var det satt opp en lang rekke spørsmål om ulike matgrupper og drikkegrupper. For flere av disse kan vi sammenligne med tall for Østfold og nasjonalt

nivå. Når det gjelder daglig inntak av frukt og bær, grønnsaker/salat og fruktjuice/grønnsaksjuice er de spurte i Lillehammer-regionen og i Oppland på nivå med undersøkelsen i Østfold, men andelen er lavere enn på nasjonalt nivå. For sukkerholdig brus/saft og kunstig søtet brus/saft er andelen som drikker dette lavere i regionen og i Oppland enn på nasjonalt nivå, og disse funnene kan ses som positive. Tallene for de enkelte kommunene finnes i vedlegg 7.

Tabell 25. Daglig inntak av utvalgte «sunne» matvarer og drikke. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning, inntekt.

	Frukt og bær	Grønnsaker/salat	Vann, Farris
Region	61,4	57,2	84,3
Kjønn*			
Kvinne	69,1	67,6	89,7
Mann	53,3	46,1	79,0
Alder*			
16-34 år	51,7	59,7	78,9
35-49 år	58,7	57,5	86,9
50-66 år	66,2	52,0	85,0
67 år og eldre	72,6	58,9	85,0
Utdanningsnivå*			
Grunnskole/realskole	57,9	42,2	80,4
Videregående	59,7	53,3	83,9
Bachelorgrad +	65,2	71,0	87,7
Inntektsnivå*			
Lav (Inntil 199000)	56,7	53,8	77,7
Middels (200-499)	63,5	56,8	88,0
Høy (500000+)	59,4	59,9	79,4

p<0.01 = *

Det er også noen forskjeller mellom ulike grupper av mennesker i Lillehammer-regionen.

- Kjønn: Kvinner spiser mer frukt og bær enn menn, de spiser mer grønnsaker og salat, og de drikker mer vann. Menn drikker hyppigere brus/saft med sukker enn kvinner.
- Alder: De eldste (50+) spiser mer frukt og bær enn de yngre (16-49 år). De yngre (16-34 år) drikker i minst grad vann. De yngre (16-49 år) drikker hyppigere brus/saft med sukker enn de eldre (50+).
- Utdanning: De med høyere utdanning spiser mest grønnsaker og salat, og de drikker også mest vann.

- **Inntekt:** De med middels bruttoinntekt drikker oftest daglig vann/farris, og de drikker minst brus/saft med sukker. De med høy bruttoinntekt spiser oftest hurtigmat.

Tabell 26. Inntak av utvalgte «usunne» matvarer og drikke 2 eller flere ganger i uka. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning, inntekt.

	Brus/saft med sukker	Søtsaker/kaker	Hurtigmat
Region	22,9	48,9	8,1
Kjønn*			
Kvinne	14,8	47,8	7,6
Mann	32,0	50,6	8,9
Alder*			
16-34 år	29,4	43,3	8,7
35-49 år	30,3	49,8	9,7
50-66 år	19,7	53,1	9,0
67 år og eldre	11,6	47,9	4,8
Utdanningsnivå			
Grunnskole/realskole	21,4	52,2	7,0
Videregående	26,7	46,2	8,6
Bachelorgrad +	21,5	50,2	8,3
Inntektsnivå*			
Lav (Inntil 199000)	25,1	45,3	8,1
Middels (200-499)	20,1	49,5	6,1
Høy (500000+)	28,6	49,6	13,3

p<0.01 = *

3.5.6 Kosthold – måltider

I spørreskjemaet var det også satt opp spørsmål om hvor ofte respondentene spiste ulike typer måltider. Alternativene som var satt opp fulgte HUNT 3 i Nord-Trøndelag, og vi sammenligner resultatene med denne undersøkelsen. Resultatene viser at høyere andeler i Lillehammer-regionen og i Oppland daglig spiser lunsj (75 prosent) og middag (89 prosent) sammenlignet med Nord-Trøndelag, mens fordelingene for frokost (87 prosent) og kveldsmat (46 prosent) er tilnærmet lik. Tallene for de enkelte kommunene i regionen finnes i vedlegg 7.

49 prosent i regionen følger anbefalingen om fire måltider eller mer hver dag, fem dager i uka eller mer. Det er klare forskjeller i regionen når det gjelder utdanning i forhold til om man følger anbefalingen om fire måltider eller mer hver dag. Personer med høy utdanning oppfyller oftest anbefalingen om fire måltider eller mer.

Tabell 27. Andeler som oppfyller anbefalingen om å spise fire eller flere måltider om dagen (og gjør dette 5-7 dager i uka). Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	Færre måltider	4 måltider eller mer, 5-7 dager i uka	Sum
Region	51,1	48,9	100
Kjønn			100
Kvinne	49,0	51,0	100
Mann	52,8	47,2	100
Alder			100
16-34 år	49,6	50,4	100
35-49 år	48,7	51,3	100
50-66 år	51,7	48,3	100
67 år og eldre	55,0	45,0	100
Utdanningsnivå*			
Grunnskole/realskole	52,3	47,7	100
Videregående	54,3	45,7	100
Bachelorgrad +	45,8	54,2	100
Inntektsnivå			
Lav (Inntil 199000)	46,5	53,5	100
Middels (200-499)	52,2	47,8	100
Høy (500000+)	49,9	50,1	100

p<0.01 = *

3.5.7 Fysisk aktivitet

I Folkehelse rapporten 2014 beskrives betydning av fysisk aktivitet for helsen, konsekvenser og helserisiko ved inaktivitet. Om lag 30 prosent av den voksne befolkningen oppfyller anbefalingene om fysisk aktivitet.

I Lillehammer-regionen rapporterer halvparten (52 prosent) om lett fysisk aktivitet tre timer eller mer hver uke. Det er på nivå med de spurte i Oppland fylke. Videre rapporterer 25 prosent i Lillehammer-regionen om hard fysisk aktivitet tre timer eller mer hver uke. Det er også på nivå med de spurte i Oppland fylke. Tallene for de enkelte kommunene i regionen finnes i vedlegg 7.

Tabell 28. Ukentlig gjennomsnitt for lett fysisk aktivitet (ikke svett/andpusten). Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	0-3 timer pr uke	3 timer eller mer pr uke	Sum
Region	48,1	51,9	
Kjønn			100
Kvinne	46,7	53,3	100
Mann	48,9	51,1	100
Alder			100
16-34 år	49,0	51,0	100
35-49 år	47,9	52,1	100
50-66 år	51,1	48,9	100
67 år og eldre	42,9	57,1	100
Utdanningsnivå			
Grunnskole/realskole	51,9	48,1	100
Videregående	47,7	52,3	100
Bachelorgrad +	46,3	53,7	100
Inntektsnivå*			
Lav (Inntil 199000)	54,2	45,8	100
Middels (200-499)	44,8	55,2	100
Høy (500000+)	50,9	49,1	100

p<0.01 = *

Kjønn, alder, utdanning og inntekt har betydning for fysisk aktivitet:

- Menn har oftere hard fysisk aktivitet på 3 timer eller mer pr. uke enn kvinner
- De eldste (67+ år) rapporterer i mindre grad om hard fysisk aktivitet 3 timer eller mer pr uke
- De med grunnskole/realskole i minst grad rapportert hard fysisk aktivitet i tre timer eller mer pr uke
- Personer med middels bruttoinntekt har oftest lett fysisk aktivitet i tre timer eller mer pr uke. Personer med høy bruttoinntekt har oftest hard fysisk aktivitet i tre timer eller mer pr uke.

Tabell 29. Ukentlig gjennomsnitt for hard fysisk aktivitet (svett/andpusten). Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning, inntekt.

	0-3 timer pr uke	3 timer eller mer pr uke	Sum
Region	74,7	25,3	100
Kjønn*			
Kvinne	76,2	23,8	100
Mann	72,9	27,1	100
Alder*			
16-34 år	71,1	28,9	100
35-49 år	68,4	31,6	100
50-66 år	76,2	23,8	100
67 år og eldre	82,6	17,4	100
Utdanningsnivå*			
Grunnskole/realskole	81,4	18,6	100
Videregående	70,9	29,1	100
Bachelorgrad +	72,8	27,2	100
Inntektsnivå*			
Lav (Inntil 199000)	72,2	27,8	100
Middels (200-499)	76,3	23,8	100
Høy (500000+)	70,6	29,4	100

p<0.01 = *

I regionen er 43 prosent fornøyde med sitt fysiske aktivitetsnivå i hverdagen, mens 45 prosent ønsker å bli mer aktive. Det er signifikante forskjeller innen regionen når det gjelder hvor fornøyde eller misfornøyde de er med fysisk aktivitetsnivå i hverdagen i forhold til kjønn, alder og utdanning.

- De eldste (67+) er mest fornøyde med sitt fysiske aktivitetsnivå
- De med lavest utdanning er mest fornøyde
- De med høy bruttoinntekt er i minst grad fornøyde med aktivitetsnivået.

Tabell 30. Andeler som er fornøyd og misfornøyd med fysisk aktivitetsnivå i hverdagen. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	Fornøyd	Ikke fornøyd	Ønsker å bli mer aktiv	Sum
Region	43,2	10,1	46,7	100
Kjønn				
Kvinne	42,8	10,3	47,0	100
Mann	44,4	10,0	45,6	100
Alder*				
16-34 år	39,3	9,3	51,4	100
35-49 år	39,4	11,7	48,9	100
50-66 år	41,2	9,6	49,3	100
67 år og eldre	58,3	10,8	30,9	100
Utdanningsnivå*				
Grunnskole/realskole	52,7	11,8	35,5	100
Videregående	39,1	9,1	51,8	100
Bachelorgrad +	38,3	9,8	51,9	100
Inntektsnivå*				
Lav (Inntil 199000)	42,9	13,0	44,1	100
Middels (200-499)	46,2	9,7	44,1	100
Høy (500000+)	35,6	9,3	55,0	100

p<0.01 = *

3.5.8 Tidsbruk på ulike medier

Siste tema i helseatferd er spørsmål som omhandler tidsbruk på ulike typer medieaktiviteter. Tallene for de enkelte kommunene i regionen finnes i vedlegg 7.

76 prosent av befolkningen i regionen ser TV i en time eller mer hver dag, 29 prosent leser aviser, ukeblader og bøker i en time eller mer, 13 prosent er på sosiale medier i en time eller mer, og 16 prosent surfer på nettet i en time eller mer. Det er forskjeller ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

- Menn ser mest på TV og de surfer mest på nettet.
- De eldre (50+) ser mest på TV, og de eldste (67+) leser mest i aviser, ukeblad og bøker. De yngre (-34 år) er oftest på sosiale medier og surfer mest på nettet.
- De med lavere utdanning ser mest på TV, og de leser mest i ukeblad, aviser og bøker. De med høyere utdanning er i minst grad på sosiale medier. De med videregående opplæring surfer mest på nettet.
- De med høy bruttoinntekt leser minst i ukeblad, aviser og bøker, og de er minst på sosiale medier. De med lav inntekt har høyest andel på sosiale medier og høyest grad av nettsurfing.

Tabell 31. Andeler som bruker en time eller mer hver dag på TV-titting, lesing av avis, ukeblad eller bok, sosiale medier og nettsurfing. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	TV-titting	Lese	Sosiale medier	Nettsurfing
Region	74,5	30,2	8,7	14,8
Kjønn*				
Kvinne	70,1	32,5	9,7	11,3
Mann	78,8	27,4	7,7	18,7
Alder*				
16-34 år	65,4	23,1	18,4	33,6
35-49 år	67,2	18,6	6,8	13,6
50-66 år	81,9	28,9	4,3	6,0
67 år og eldre	86,8	54,9	3,4	2,2
Utdanningsnivå*				
Grunnskole/realskole	85,9	36,1	9,4	10,3
Videregående	73,7	26,0	11,9	20,1
Bachelorgrad +	66,3	28,2	6,0	14,3
Inntektsnivå*				
Lav (Inntil 199000)	73,5	33,8	18,0	28,5
Middels (200-499)	76,0	30,9	7,5	13,9
Høy (500000+)	70,5	23,3	5,9	8,1

p<0.01 = *

3.6 Helsetilstand

I veilederen til Helsedirektoratet (2013, s. 25) heter det:

Med helsetilstand menes befolkningens helse målt ved ulike mål, for eksempel risikofaktorer, forebyggbare sykdommer, trivsel og mestringsressurser eller mer indirekte mål som sykefravær og lignende

3.6.1 Utvalgte funn

- 76 prosent i regionen angir at helsa er god eller meget god. Dette er på nivå med nasjonale tall. De som oftest vurderer helsa som god er de yngre (16-49 år), med høy utdanning og høy inntekt.
- 79 prosent av de spurte i regionen angir at tannhelsa er god eller meget god, og dette er noe høyere enn tall på landsbasis. Kvinner, de som er inntil 66 år, de med videregående eller høyere utdanning, og de med høybruttoinntekt oppfatter oftest tannhelsen som god/meget god
- De spurte angir ganske høy grad av subjektivt velvære, og det er de eldste (67 år og eldre) og de med høyest bruttoinntekt som har høyest skåre

- Andelen med helseproblemer over tid er noe høyere enn i Nord-Trøndelag
 - Det er de eldste som oftest har en eller flere begrensninger, henholdsvis en av fem fra 70 år og eldre og en av åtte i 60-årene
- 35 prosent rapporterer ett eller flere søvnproblemer flere ganger i uka

3.6.2 Data fra «Kommunehelsa statistikkbank»

I dataene i statistikkbanken har man fjorten indikatorer på helsetilstand. Disse er forventet levealder (for menn og kvinner), vaksinasjonsdekning, dødelighet for lungekreft og KOLS, nye tilfeller av kreft (totalt og tykk- og endetarmskreft) og behandling av ulike sykdomsgrupper. Under sistnevnte ser man på sykdomsgrupper i primærhelsetjenesten (psykiske symptomer og lidelser, hjerte- og karsykdom, og muskel og skjelett), legemiddelbrukere (psykiske lidelser, type 2-diabetes, KOLS og astma, og kolesterolsenkende legemidler) og behandlinger ved sykehus (hoftebrudd og hjerte- og karsykdom). Tallene for de enkelte kommunene i regionen finnes i vedlegg 8, og datakilden er Kommunehelsa statistikkbank: <http://khs.fhi.no/webview/>

3.6.3 Vurdering av helse og tannhelse generelt

Subjektiv helse kartlegges ved å stille spørsmål man blir bedt om å vurdere sin allmenne helsetilstand og/eller plager. Det subjektive elementet har den utfordring at vurderingen av helse, tannhelse, smerte, plager og sykdom vil variere fra person til person. Egenvurdering av helse er likevel ansett som en viktig helseindikator. Hvordan en person vurderer sin egen helse, gir god informasjon om forbruk av helsetjenester, framtidig sykkelighet og dødelighet. I følge Folkehelserapporten 2014 sies at de som vurderer egen helse som god, lever lengre enn de som vurderer den som dårlig. I følge Helse- og levekårsundersøkelsene som gjennomføres av Statistisk sentralbyrå (2008) rapporterer i underkant av 8 av 10 voksne at de har god egenvurdert helse. Voksne som vurderer sin egen helse som dårlig, har høyere bruk av helsetjenester enn de som vurderer at helsa er god. Arbeidsledige, både kvinner og menn, rapporterer egen helse som dårligere enn folk som er i arbeid. Utdanningsnivå og helse har sammenheng i form av dødelighet, slik at de med lavest utdanningsnivå har høyest dødelighet (Folkehelserapporten 2014).

Tabell 32. Hvordan vurderer helsen din sånn i alminnelighet? Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	Meget god	God	Verken god eller dårlig	Dårlig	Meget dårlig	Sum
Region	25,4	50,2	18,6	4,9	0,9	100
Kjønn						
Kvinne	27,0	50,2	16,4	6,2	0,2	100
Mann	23,3	50,8	20,8	3,7	1,5	100
Alder*						
16-34år	29,5	52,0	15,2	2,0	1,3	100
35-49 år	22,3	59,4	14,6	3,5	0,2	100
50-66 år	28,8	41,6	22,7	5,6	1,3	100
67 år og eldre	19,4	46,6	23,3	10,0	0,6	100
Utdanningsnivå*						
Grunnskole/realskole	17,5	50,5	20,8	9,3	1,9	100
Videregående	28,6	45,6	21,1	3,7	1,0	100
Bachelorgrad +	28,6	53,5	15,1	2,8		100
Inntektsnivå*						
Lav (Inntil 199000)	21,9	40,6	27,9	6,8	2,8	100
Middels (200-499)	23,3	53,2	17,5	5,4	0,6	100
Høy (500000+)	33,0	49,3	16,0	1,5	0,2	100

p<0.01 = *

72 prosent av de spurte i regionen angir at helsen er god eller meget god. Dette er på nivå med undersøkelsen i Østfold, og litt under nasjonale tall. I regionen er det særlig forskjeller i vurdering av helse ut fra alder, utdanning og inntekt. Tallene for de enkelte kommunene i regionen finnes i vedlegg 8.

- Høyere andeler av de som er 16-49 år vurderer sin helse som god/meget god sammenlignet med de som er 50 år og eldre.
- En høyere andel med høyere utdanning oppfatter helsen som god/meget god sammenlignet med de med lavere utdanning
- En høyere andel med høybruttoinntekt oppfatter helsen som god/meget god sammenlignet med de med lavere bruttoinntekt

Tabell 33. Hvordan vurderer du din tannhelse? Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	Meget god	God	Verken god eller dårlig	Dårlig	Meget dårlig	Sum
Region	30,8	48,3	16,9	3,1	0,9	100
Kjønn*						
Kvinne	37,5	46,4	12,9	3,1	0,1	100
Mann	24,0	50,3	21,4	3,2	1,1	100
Alder*						
16-34 år	34,3	47,0	16,4	2,3		100
35-49 år	32,6	50,1	11,9	4,0	1,5	100
50-66 år	31,1	46,4	19,3	1,5	1,7	100
67 år og eldre	20,1	50,0	23,4	6,2	0,3	100
Utdanningsnivå*						
Grunnskole/realskole	18,5	51,4	23,1	4,0	3,0	100
Videregående	34,2	47,8	15,3	2,4	0,3	100
Bachelorgrad +	37,3	45,4	14,4	2,8		100
Inntektsnivå*						
Lav (Inntil 199000)	24,2	44,8	25,0	3,6	2,4	100
Middels (200-499)	28,7	51,0	15,8	3,6	0,8	100
Høy (500000+)	40,0	44,0	14,7	1,0	0,2	100

p<0.01 = *

Nordmenns tannhelse varierer blant annet avhengig av hvilken aldersgruppe man tilhører. Men tannhelsen har bedret seg over tid i flere grupper. Samtidig finnes det ikke god nok kunnskap om tannhelsen til mange grupper i befolkningen. Dette kommer fram i en rapport fra Folkehelseinstituttet (2014).

78 prosent av de spurte i regionen angir at tannhelsen er god eller meget god. Dette er noe høyere enn tall på landsbasis. I regionen er det forskjeller i vurdering av tannhelse ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt. Tallene for de enkelte kommunene i regionen finnes i vedlegg 8.

- Kvinner rapporterer oftere at tannhelsen er god sammenlignet med menn
- Høyere andeler av de som er 16-66 år vurderer tannhelsen som god/meget god sammenlignet med de som er 67 år og eldre.
- En høyere andel med videregående eller høyere utdanning oppfatter tannhelsen som god/meget god sammenlignet med de med lav utdanning
- En høyere andel med høybruttoinntekt oppfatter tannhelsen som god/meget god sammenlignet med de med lav og middels bruttoinntekt

3.6.4 Well-being (velvære)

Det ble satt frem en rekke påstander som beskriver hvordan respondentene har følt seg i løpet av de siste ukene. Målet var å fange subjektivt velvære, velferd og tilfredshet. Sju av påstandene ble slått sammen til et felles mål med 0 som laveste verdi og 21 som høyeste verdi. Gjennomsnittet var 15,9, og det tilsier at de aller fleste har høy skåre på subjektivt velvære. De med høyest skåre på velvære var de eldste (67 år og eldre) sammenlignet med yngre aldersgrupper og de med høyest bruttoinntekt (sammenlignet med de med lavest bruttoinntekt). Tallene for de enkelte kommunene i regionen finnes i vedlegg 8.

Tabell 34. Sammensatt mål på subjektivt velvære – sju variabler (0 = svært lavt velvære og 21 = svært høyt velvære). Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	Gjennomsnitt
Region	15,9
Kjønn	
Kvinne	15,7
Mann	16,1
Alder*	
16-34 år	15,3
35-49 år	15,5
50-66 år	16,1
67 år og eldre	17,1
Utdanningsnivå	
Grunnskole/realskole	15,8
Videregående	15,5
Bachelorgrad +	16,1
Inntektsnivå*	
Lav (Inntil 199000)	14,3
Middels (200-499)	15,8
Høy (500000+)	16,8

3.6.5 Helseproblemer over lengre tid

Det ble stilt seks spørsmål om helseproblemer over lengre tid. Disse er slått sammen til en variabel som måler andeler som har opplevd en eller flere alvorlig begrensninger siste seks måneder, slik som bevegelseshemmet, nedsatt syn og lignende. Resultatene for de enkelte spørsmålene fordelt på kommunene i regionen finnes i vedlegg 8.

I regionen rapporterer 9 prosent om en eller flere alvorlige helserelaterte begrensninger. Noen grupper av mennesker rapporterer oftere om slike begrensninger enn andre.

- De eldste (67 år og eldre) har oftere en eller flere begrensninger enn de yngre
- De med bachelorgrad har lavest andel med alvorlige begrensninger
- De med lav bruttoinntekt har klart oftest en eller flere alvorlige begrensninger

Tabell 35. Andeler som opplever en eller flere alvorlig begrensninger siste 6 måneder (er bevegelseshemmet, nedsatt syn, nedsatt hørsel, hemmet pga. kroppslig sykdom, skade eller lidelse, og hemmet pga. psykisk sykdom, skade eller lidelse). Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	Ikke alvorlig begrenset	En eller flere alvorlig begrensninger	Sum
Region	91,2	8,8	100
Kjønn*			
Kvinne	91,6	8,4	100
Mann	90,7	9,3	100
Alder*			
16-34 år	91,7	8,3	100
35-49 år	92,8	7,2	100
50-66 år	91,6	8,4	100
67 og eldre	88,3	11,7	100
Utdanningsnivå*			
Grunnskole/realskole	88,0	12,0	100
Videregående	89,5	10,5	100
Bachelorgrad +	95,7	4,3	100
Inntektsnivå*			
Lav (Inntil 199000)	83,0	17,0	100
Middels (200-499)	91,8	8,2	100
Høy (500000+)	95,8	4,2	100

p<0.01 = *

3.6.6 Søvnproblemer

Søvn er en naturlig hviletilstand som er avgjørende for at vi skal fungere godt både fysisk og psykisk. Søvnbehovet varierer fra person til person og er avhengig av blant annet alder. De fleste kroppslige funksjoner endres under søvn; blodtrykk og puls reduseres, og utskilling av hormoner endres. Det har blitt økende fokus på søvnproblemer, søvnlidelser og betydning av søvn for helsen. Utilstrekkelig søvn fører til søvnighet, nedsatt sinnsstemning, redusert yteevne og økt reaksjonstid, noe som igjen øker risiko for ulykker. Søvnmangel over en lengre periode er videre forbundet med økt risiko for angst og depresjoner. Det er også påvist sammenhenger mellom utilstrekkelig søvn og økt risiko for diabetes, overvekt og hjerte-karsykdom (Folkehelseinstituttet 2013).

Søvnproblemer er svært vanlige. Undersøkelser fra en rekke land viser at nærmere en tredjedel av befolkningen rapporterer ukentlige søvnvansker (Folkehelseinstituttet 2013). Nyere funn fra Norge viser at rundt 15 prosent av den voksne populasjonen oppfyller de diagnostiske kriteriene for insomni (søvnvansker som varer mer enn 1 måned) (Folkehelse rapporten 2014).

I vår undersøkelse ble det stilt fem spørsmål om ulike søvnproblemer. Resultatene for de enkelte spørsmålene fordelt på kommunene i regionen finnes i vedlegg 8. I regionen rapporterer 35 prosent ett eller søvnproblemer flere ganger i uka. Kjønn, alder, utdanning og inntekt spiller inn.

- Kvinner har oftere søvnproblemer enn menn
- De yngste (16-34 år) og eldste (67+) rapporterer oftest ett eller flere søvnproblemer
- De med lavest utdanning oppgir oftest søvnproblemer
- De med lav bruttoinntekt har oftest en eller flere søvnproblemer flere ganger i uken

Tabell 36. Andeler som opplever en eller flere søvnproblemer. Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning og inntekt.

	Søvnproblem aldri, sjelden eller av og til	Søvnproblem flere ganger i uka	Sum
Region	65,9	35,1	100
Kjønn*			
Kvinne	61,2	38,8	100
Mann	68,3	31,7	100
Alder*			
16-34 år	57,2	42,8	100
35-49 år	71,9	28,1	100
50-66 år	67,5	32,5	100
67 år og eldre	58,8	41,2	100
Utdanning*			
Grunnskole/realskole	65,2	34,8	100
Videregående	62,8	37,2	100
Bachelorgrad +	67,3	32,7	100
Inntektsnivå*			
Lav (Inntil 199000)	54,5	45,5	100
Middels (200-499)	62,6	37,4	100
Høy (500000+)	76,5	23,5	100

p<0.01 = *

4 REFERANSELISTE

Biehl A, Hovengen R, Grøholt EK, Hjelvesæth J, Strand BH, Meyer HE. Adiposity among children in Norway by urbanity and maternal education: a nationally representative study. *BMC Public Health* 2013; 13: 842. Doi:10.1186/1471-2458-13-842.

Clench-Aas, J., M. Rognerud and O. S. Dalgard Levekårsundersøkelsen 2005: psykisk helse i Norge: tilstandsrapport med internasjonale sammenligninger. Oslo, Nasjonalt folkehelseinstitutt: 78 s. (2009).

Fodnesbergene, G. (2008). *Flyttemotivundersøkelsen – dokumentasjonsrapport*. Oslo: SSB.

Folkehelse rapporten (2014). Publisert på www.fhi.no

Folkehelseinstituttet (2013). *Nattstøy og søvnforstyrrelser*. Oslo: FHI.

Folkehelseinstituttet (2014). *Folkehelseprofiler*. Tilgjengelig på:
<http://www.fhi.no/helsestatistikk/folkehelseprofiler/finn-profil>

Folkehelseinstituttet (2014). *Kommunehelse statistikkbank*. Tilgjengelig på:
<http://khs.fhi.no/webview/>

Helsedirektoratet (2013). *God oversikt – en forutsetning for god folkehelse*. Oslo: Helsedirektoratet

HUNT 1, 2 og 3. Tilgjengelig på: <https://hunt-db.medisin.ntnu.no/hunt-db/#studyp11>

Johansen, V. (2013): *Levekår i Dovre*. Lillehammer: Østlandsforskning.

Johansen, V. & R. Rønning (2009). *Levekår i Oppland: Fordeling for Dovre og Lesja*. Lillehammer: Østlandsforskning.

Kirkeberg, M.I., Epland, J. & Normann, T.M. (2011). *Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper*. Oslo: SSB

Lindbak, R. L. & Helleve, A. (2013). *Tal om tobakk: 1973-2012*. Oslo: Helsedirektoratet.

- Løwe, T. (2002). *Boligpreferanse og livsfaser*. Oslo: SSB.
- Meyer, H. E. & Tverdal, A. (2005). Development of body weight in the Norwegian population. *Prostaglandines, Leukotrienes and Essential Fatty Acids* 73(1): 3-7.
- Normann, T.M. (2011). *Materielle og sosiale mangler- Utslag av fattigdom*. Oslo: SSB
- Normann T. M., Rønning, E. & Nørgaard, E. (2013). Utfordringer for den nordiske velferdsstaten – sammenlignbare indikatorer, 2. utgave, NOSOSKO 2013.
- Rossow I, Mäkelä P. & Kerr W. (2014). *Addiction*. 10.1111/add.12520.
- Sandbæk, M. & West Pedersen, A. (red.) (2010). *Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000–2009*. Oslo: NOVA.
- Sentio (2012). *Spørreundersøkelse gjennomført for Nationen*. Tilgjengelig på: <http://www.nationen.no/tunmedia/atte-av-ti-er-fornoyde-med-kommunen-de-bor-i/>
- Sentio (2013). *Undersøkelse om seniorer og fremtidig bolig. Oppdrag for Hedmark fylkeskommune*. Oslo: Sentio
- SIRUS. Rusmiddelstatistikk på nett. SIRUS. Hentet 28/4/2014, Fra <http://statistikk.sirus.no/sirus/>
- SSB (2007). *Levekårsundersøkelsen 2007*. Tilgjengelig på: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/har-oftere-problemer-med-okonomien>
- SSB (2008). *Økonomi og levekår for ulike grupper, 2007*. Oslo: SSB
- SSB (2013). *Bruk av IKT i husholdningene*. Tilgjengelig på: <http://www.ssb.no/ikthus>
- SSB (2014). *Statistikkbanken*. Oslo: SSB
- Statens Arbeidsmiljøinstitutt (2010). *Arbeidsskader og arbeidsrelaterte helseproblemer*. Oslo: Statens Arbeidsmiljøinstitutt.
- Statens Vegvesen (2014). *Vegtrafikkulykker med personskader i Oppland*.
- Sulo, G., Igland, J., Nygard, O., Vollset, S.E., Ebbing, M. & Tell, G.S. (2013). Favourable trends in incidence of AMI in Norway during 2001-2009 do not include younger adults: a CVDNOR project. *European Journal of Preventive Cardiology* [Epub ahead of print].
- Svalund, J. (2011): *Undersysselsetting og ufrivillig deltid*. Oslo: FAFO.

Sørli, K. (2009). *Bolyst og stedsattraktivitet - motiver for å flytte og bo i distriktene*. Oslo: NIBR

TNS (2014). *Innbyggerundersøkelsen 2013. Hvordan er det å bo og leve i Hamar kommune?* Oslo: TNS.

Østfold fylkeskommune (2013). *Østfold helseprofil 2011-2012*. Sarpsborg: Østfold fylkeskommune.

VEDLEGG 1. METODE

I en spørreundersøkelse må alle deler av datainnsamlingsopplegget – utvalgstrekkningen, innsamlingsinstrumentet (spørreskjemaet) og gjennomføringen – spille sammen for at resultatet skal bli godt. Planleggingen av spørreskjemaundersøkelser følger to løp. Det ene løpet dreier seg om å trekke ut deltakere til undersøkelsen og finne ut hvordan de kan kontaktes, herunder utsending, puring, datamottak og etterarbeid før datafilen er klar for analyse. Det andre løpet dreier seg om å utvikle spørreskjemaet og annet materiell som skal brukes i datainnsamlingen.

Kvalitet i datainnsamlingsopplegget kan forstås som fravær av feil. Surveymetoden har utviklet en systematisk og vitenskapelig måte å forholde seg til ulike feilkilder på, og det er gjerne tre hovedtyper av feil. Disse er dekningsfeil, frafallsfeil og målefeil. *Dekningsfeil* handler om ulike former for trekking av utvalg og deres fordeler og ulemper. *Frafallsfeil* er knyttet til usikkerhet rundt nettoutvalgets representativitet. Her er det særlig viktig å gi vurderinger av ytre validitet (representativitetsanalyse, svarprosent, konfidensintervall, missing data), og eventuelt ta i bruk strategier som vekting om det er systematiske skjevheter og manglende svar på enkeltspørsmål («input» av verdier for missing). Til sist kan spørsmålene vi stiller føre til *målefeil* blant dem som deltar i undersøkelsen. Kilden til målefeil kan ligge i operasjonaliseringen, og det er viktig å redusere muligheten for at spørsmål kan misforstås eller blir for vanskelige, og at man sikrer at svaralternativene er uttømmende og gir alle respondenter «mulighet» til å plassere seg i disse..

Valg av datainnsamlingsteknikk

Det finnes en lang rekke måter å samle inn data gjennom surveymetoden, men ikke alle er like aktuelle for en spørreundersøkelse som ideelt sett skal gi representative data om helse og levekår til innbyggere i Oppland fylke. Det går for eksempel ikke å gjennomføre en nettbasert undersøkelse ut fra e-postinvitasjoner, da det ikke er mulig å trekke et sannsynlighetsutvalg på grunn av at vi ikke har tilgang til e-postadresser. Man kunne eventuelt lagt ut undersøkelsen på kommunenes nettsider og invitert innbyggerne til å delta, men dette hadde gitt stor fare for skjevt utvalg og selvseleksjon til undersøkelsen som hadde gjort en hver form for generalisering umulig. Dermed er jo en del av poenget med undersøkelsen borte. Heller ikke innsamlingsteknikker som «personlig intervju» eller «telefonintervju» var aktuelle på grunn av at det ville blitt altfor dyrt, gitt prosjektets ressursramme.

Den tradisjonelle teknikken for datainnsamling er postal innsamling. I folkehelse- og levekårsundersøkelsen ville en slik innsamling hatt en akseptabel kostnadsramme, men dessverre gir postale undersøkelser ofte lav svarprosent. I mange seriøse studier i samfunnsforskningen er man nå nede i 20-30 prosent svar på spørreskjemaundersøkelser sendt i posten eller ved telefonintervju. Dette handler sannsynligvis om generell undersøkelsestretthet i befolkningen, og at de mange kommersielle markedsundersøkelsene vi hele tiden utsettes for, gjør at responsraten også for de mer seriøse undersøkelser går ned.

Det er enkelt å sende spørreskjema postalt, og det finnes fortsatt unntak der man får akseptabel svarprosent når man spør folk via spørreskjema i posten. Men i vår studie i Oppland ønsket vi ikke å risikere at bare en fjerdedel eller femtedel av de spurte deltok, og vi valgte derfor en annen teknikk for datainnsamling. Denne innsamlingsteknikken kan vi kalle «hjemmebesøk i husstander med overlevering og innhenting av spørreskjema». Innsamlingsteknikken er noe komplisert og avhengig av et nært samarbeid mellom Østlandsforskning, deltakende kommuner og lokale organisasjoner, men gevinsten i forhold til deltakelse og responsrate kan være stor. Dette var en innsamlingsteknikk for datainnsamling som vi utviklet gjennom levekårsundersøkelser i Dovre i 2009 og 2013, og svarprosenten i studien i 2013 var hele 66 prosent (her ble alle voksne mellom 18 til 79 år i Dovre invitert til deltakelse i studien) (Johansen 2013). Vi forventet ikke at vi skulle oppnå at to av tre besvarte levekårsundersøkelsen i hele Oppland (til det var engasjementet i Dovre helt spesielt), men vi hadde håp om en svarprosent på 40-50 prosent for de fleste kommuner. Det gikk ikke helt som vi hadde håpet, siden svarprosenten ble på 36 prosent (for de enkelte kommunene se avsnitt 2.5).

Valg av områder og trekking av respondenter

I august-september 2013 rekrutterte Østlandsforskning og Opplands fylkeskommune kommuner til å delta i folkehelse- og levekårsundersøkelsen. Hver kommune opprettet da en kontaktperson med en ressursgruppe rundt seg som skulle samarbeide med Østlandsforsknings prosjektleder i datainnsamlingen. En viktig oppgave høsten 2013 var å finne hvilke områder i kommunen som spørreundersøkelsen skulle foregå. Dette er fordi «hjemmebesøk» krever en samling av steder, der det skal deles ut materiell, særlig for kommuner med store geografiske avstander. Retningslinjene for valg/tekking av områder var å ha med sentrum og periferi, samt etablert og nyetablert boligstrøk. Ut fra dette skulle kommunene levere en liste med «postnummer», eventuelt så kunne de spesifisere med gatenavn eller veinavn. I de aller fleste kommunene omfattet postnumrene et antall som var mange ganger større enn bruttoutvalget for kommunen. For de minste kommunene utgjorde bruttoutvalget mer enn halvparten av alle personene i kommunene, her ble «hele» kommunen tatt i bruk. Tabell 36 presenterer de ulike postnummer og navn på områder som ble trukket ut.

Tabell 37. Områder og postnummer valgt ut av kommunene

	Postnummer
Gjøvik-regionen	
Østre Toten	2857 Skreia, 2489 Kapp, 2850 Lena, 2851 Lena, 2847 Kolbu, 2820 Nordre Toten
Vestre Toten	2830 Raufoss, 2831 Raufoss, 2840 Reinsvoll, 2843 Eina, 2846 Bøverbru, 2853 Reinsvoll, 2854 Eina
Gjøvik	2815 Gjøvik, 2816 Gjøvik, 2817 Gjøvik, 2818 Gjøvik, 2819 Gjøvik, 2821 Gjøvik, 2822 Bybrua, 2825 Gjøvik, 2827 Hunndalen, 2836 Biri, 2837 Birstrand, 2838 Snertingdal, 2839 Øvre Snertingdal
Nordre Land	2870 Dokka, 2880 Nord Torpa, 2881 Aust-Torpa
Søndre Land	2860 Hov, 2861 Landåsbygda, 2862 Fluberg, 2864 Fall, 2866 Enger, 2867 Hov, 2879 Odnos, 2840 Reinsvoll
Hadelandregionen	
Lunner	2743 Harestua, 2740 Roa, 2720 Grindvoll
Gran	2780 Gran, 2770 Jaren, 2760 Brandbu Tingelstadhøgda, 2760 Brandbu
Lillehammer-regionen	
Lillehammer	2609 Hammartun, 2611 Røyslimoen, 2615 Søre Ål, 2625 Jørstadmoen
Gausdal	2651 Østre Gausdal, 2656 Follebu, 2652 Svingvoll, 2653 Vestre Gausdal, 2656 Svatsum
Øyer	2635 Tretten, 2636 Øyer
Midt-Gudbrandsdal	
Nord-Fron	2640 Vinstra, 2642 Kvam, 2643 Skåbu
Sør-Fron	2647 Sør-Fron
Ringebu	2630 Ringebu, 2634 Fåvang, 2632 Venabygd
Nord-Gudbrandsdal	
Skjåk	2690 Skjåk, 2693 Nordberg
Sel	2670 Otta, 2672, 2676 Sel, Heidal, 2677 Nedre Heidal
Lom	2685 Garmo, 2686 Lom, 2687 Bøverdalen, 2688 Lom
Vågå	2680 Vågå, 2682 Vågå
Lesja	2665 Lesja, 2666 Lora, 2667 Lesjaverk, 2668 Lesjaskog, 2669 Bjorli
Valdres	
Vang	2973 Ryfoss, 2975 Vang, 2977 Øye, 2985 Tyinkrysset
Nord-Aurdal	2900 Fagernes, 2900 Ranheimsbygda, 2917 Skrautvål, 2918 Ulnesøya, 2920 Leira, 2910 Vestringsbygda, 2910 Bjørge
Etnedal	2890 Etnedal
Vestre Slidre	2960 Røn, 2966 Slidre, 2967 Lomen, 2973 Ryfoss
Øystre Slidre	2940 Heggenes, 2943 Rogne

Bruttoutvalgene innen hver kommune ble trukket av Bisnode Match IT i januar 2014. Bisnode er et verdensomspennende firma (www.bisnode.com) som har adresselister/målgruppesøk som et av sine områder. Bisnode bruker databaser som oppdateres daglig og ukentlig mot rundt førti ulike kilder, slik som Posten Norge, Teleoperatører, offentlig tilgjengelige kilder som Døderegisteret og reservasjonsregisteret. Disse ulike kildene skal sikre at firmaet utleverer den adressen som er mest oppdatert.

I forbindelse med denne levekårsundersøkelsen sendte Østlandsforskning følgende kriterier for trekkingen av bruttoutvalget til Bisnode:

- Utvalget skal være 16 år og eldre
- Trekkingen er på personnivå og det betyr at det kan trekkes flere personer per husstand.
- Opplysningene vi trenger er navn, alder, kjønn og postadresse, og opplysningene skal være fordelt på hver deltakende kommune.
- I hver kommune får Bisnode oppgitt ett eller flere postnumre. For hver kommune konstrueres en liste over personer som er 16 år og eldre og som bor på de utvalgte postnumrene, og så gjennomføres enkel tilfeldig trekking av personer i de utvalgte postnumrene.

Utvalgsstørrelsen i kommunene varierte fra 700 personer (minste kommuner) til 1500 personer (største kommuner). Ved trekking av postadresser er det alltid en liten feilmargin, noe som blant annet skyldes at rundt 12-13 prosent av Norges befolkning flytter hvert år. Noen av feilkildene i adresselisten kan da være at posten ikke har meldt korrekt flytting på person eller at døde personer mangler i oversikt fra myndighetene. Det kan også være at studenter som bor ved studiestedet fortsatt har hjemmet som bostedsadresse/postadresse. Dette forutså Østlandsforskning, og derfor betalte vi Bisnode for å legge inn rundt femti ekstra adresser til alle kommuner for å sikre at bruttoutvalgene ble store nok.

Utvikling av materiell

Samtidig med rekrutteringen av deltakere arbeidet vi med å utvikle spørreskjemaet og annet materiell som skulle brukes i datainnsamlingen.

Utviklingen av spørreskjemaet var en lang prosess fra juni til november der Oppland fylkeskommune ved sin ressursgruppe var en aktiv bidragsyter. Vi endte med et omfattende spørreskjema med 200 spørsmål/påstander. Undersøkelsen var strukturert etter sju temaer: Om deg og din husstand, Bolyst, Helserelatert atferd, Fritid og sosial kontakt, Økonomi, Utdanning og arbeid, og Helse. Spørreskjemaet ble trykket av Printex trykkeri på Hamar. **Spørreskjemaet** er lagt ved (vedlegg 2.1)

På de to første sidene av spørreskjemaet la vi inn et informasjonsskriv til respondentene. Her oppga vi viktig informasjon om hvem som gjennomførte undersøkelsen, hvordan de

skulle svare og om frivillig deltakelse, om svarfrist, om tilbakeføring av resultater, om behandlingen av data, og om etisk godkjenning. Det var selvsagt mulig å kontakte Østlandsforsknings forskere i prosjektet dersom man hadde spørsmål.

Informasjonsskrivet til respondentene er lagt ved (vedlegg 2.2).

Kommunenes kontaktperson ble oversendt flere eposter og dokumenter som forklarte deres oppgaver i forbindelse med studien og datainnsamlingen. Dette var arbeidsoppgaver i forhold til lokale organisasjoner (rekruttering og informasjonsarbeid) og arbeidsoppgaver i forhold til Østlandsforskning (motta materiell og sende informasjon om endelig størrelse på bruttoutvalg). Vi oppsummerte også arbeidsoppgavene i et skriv som ble sendt i ulike faser av datainnsamlingen for å minimere muligheten for feil. **Informasjonsskrivet om arbeidsoppgavene til kontaktpersonene** er lagt ved (vedlegg 2.3).

Alle som delte ut materiell, fikk utlevert en egen «sjekkliste» fra Østlandsforskning av kontaktpersonene i kommunene. Denne sjekklisten ga retningslinjer for hvordan utdelingen og innhenting av spørreskjema, svarkonvolutt og mappe skulle foregå. «**Sjekkliste i studien Folkehelse og levekårsundersøkelse i Oppland**» er lagt ved (vedlegg 2.4).

For at spørreundersøkelsen og svarskjema skulle få en fin presentasjon utviklet Oppland fylkeskommune en folder/mappe på vegne av prosjektet. Denne **mappa** er også lagt ved (vedlegg 2.5).

Prosjektet, datainnsamlingen og alt materiell til undersøkelsen ble godkjent av personvernombudet for samfunnsvitenskapelig forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), i desember 2013. Godkjenning fra NSD er lagt ved (vedlegg 2.6).

Datainnsamlingen

Datainnsamlingen pågikk fra januar til mars 2014. Som nevnt tidligere foregikk datainnsamlingen ved at foreninger og organisasjoner i ulike kommuner leverte ut mappene med spørreskjema og svarkonvolutt. Foreningene ble rekruttert av kommunene, og de ble betalt av Østlandsforskning for innsatsen. De som delte ut skjema var voksne personer. Respondentene la utfylt spørreskjema i lukket svarkonvolutt, og denne ble hentet enten av representant for organisasjonen noen dager senere eller returnert direkte til Østlandsforskning via post (porto var betalt og adressat sto på svarkonvolutten). Denne fremgangsmåten skulle sikre at vi fikk svar inn raskt.

Det er flere fordeler ved et slikt opplegg for datainnsamling. Det kan gi engasjement om undersøkelsen i kommunen og i lokalmiljøet, ved at datainnsamlingen blir en dugnad der man tilfører penger til lokale foreninger, og svarprosenten øker. Det siste skyldes at man i større grad sikrer at spørreskjemet ikke går i rett i søpla ved utdeling, og at det gis flere

muligheter for innlevering av besvarte spørreskjema. Ulempen med datainnsamlingen er dels at det er veldig krevende for Østlandsforskning å ha tett oppfølging med kontaktpersoner i de 23 kommunene, dels at kontaktpersonene igjen har kontakt med lederne for foreninger/organisasjoner som igjen har kontakt med utdelerne av mappene. Til tross for at det var snakk om potensielt fire ledd i datainnsamlingen og mulighet for misforståelser mellom leddene (Østlandsforskning, kommunens kontaktperson, leder for foreningen, utdeler fra foreningen), så foregikk datainnsamlingen i all hovedsak ut fra retningslinjene. Uten at vi skal gå i detalj, men det var selvsagt visse utfordringer, når man skal levere ut rundt 22000 foldere med spørreskjema og svarkonvolutter. Hovedpunktene for datainnsamlingen er disse:

- Høsten 2013 rekrutterte kommunene lokale organisasjoner til datainnsamlingen
- I januar 2013 ble spørreskjema, svarkonvolutter og mapper oversendt kommunenes kontaktpersoner, som igjen distribuerte dette til foreninger/organisasjoner.
- I januar ble liste over arbeidsoppgaver, adresselister for bruttoutvalget og sjekkliste til foreningenes utdelere oversendt kommunenes kontaktpersoner
- Innen 14. februar hadde foreningene gjennomført to runder (utlevering og innhenting), og kommunene sendte over de svarkonvoluttene som foreningene hadde hentet inn
- Svarfristen for direkte postal innsending til Østlandsforskning var 3. mars, men vi tok inn svar også i hele april.
- I løpet av april måned sendte kommunenes kontaktperson over endelig informasjon om hvor stort bruttoutvalget i den enkelte kommune var.

Antall mapper med spørreskjema og svarkonvolutter som ble sendt til kommunene varierte fra 1500 til 700. Det totale antallet for undersøkelsen var opprinnelig 25000, og dette var fastsatt i tilbudet fra Østlandsforskning og i forhandlinger med oppdragsgiver. Antallet for hver kommune var basert på befolkningsstørrelsen, og vi skilte mellom seks grupper: 27000-29000 innbyggere, 13000-14000, 5700-8900, 3100-5100, 2100-2400, og 1400-1600 innbyggere. Deretter gjorde vi en samlet beregning av bruttoutvalget i hver kommune for å få en forholdsvis «lav» og «jevn» potensiell feilmargin i alle kommuner. Med en responsrate på 50 prosent ville utvalgsstørrelsen per kommune variere fra 350 til 750 personer, og potensiell feilmargin i de ulike kommunene ville variere fra +/- 3.6 prosent til +/- 4.4 prosent.

I alle informasjonsskriv om undersøkelsen skrev vi at 25000 opplendinger skulle bli invitert til deltakelse i studien. Det ble også trykket opp 25000 spørreskjema. Som man ser av tabell 37, endte vi med å invitere 21723 opplendinger til undersøkelsen.

Tabell 38. Tilsendt materiell og utdelt materiell (bruttoutvalg).

	Tilsendt	Bruttoutvalg
Gjøvikregionen		
Østre Toten	1300	803
Vestre Toten	1300	1272
Gjøvik	1500	1270
Nordre Land	1000	906
Søndre Land	1000	885
Hadelandregionen		
Lunner	1100	1100
Gran	1300	1297
Lillehammer-regionen		
Lillehammer	1500	1384
Gausdal	1000	1000
Øyer	900	800
Midt-Gudbrandsdal		
Nord-Fron	1000	1000
Sør-Fron	900	869
Ringebu	900	900
Nord-Gudbrandsdal		
Skjåk	800	777
Sel	1000	985
Lom	800	800
Vågå	900	815
Lesja	800	799
Valdres		
Vang	700	697
Nord-Aurdal	1000	895
Etnedal	700	700
Vestre Slidre	800	895
Øystre Slidre	900	874
Jevnaker/SørAurdal	1900	0
Oppland fylke	25000	21723

Det er to årsaker til at bruttoutvalget er noe lavere enn materiellet som ble trykket opp. Først, foruten Dovre, som hadde gjennomført sin egen levekårsundersøkelse i 2013, var alle kommuner i Oppland interesserte i å delta i folkehelse- og levekårsundersøkelsen. Men to kommuner greide ikke å gjennomføre datainnsamlingen, og med Jevnaker og Sør-Aurdal forsvant 1900 personer fra bruttoutvalget. Dernest fikk ikke lokale

foreninger/organisasjoner i noen kommuner delt ut alle mapper med spørreskjema og svarkonvolutter som de fikk oversendt fra Østlandsforskning, og dermed forsvant 1377 ytterligere personer fra bruttoutvalget (se tabell 37).

Svarprosent

Høy deltakelse betyr ikke nødvendigvis at man er sikret et representativt utvalg. Men høy deltakelse er likevel en viktig måte å øke tryggheten for at utvalget representerer dem man ønsker å undersøke. Vårt utgangspunkt var å få en så god svarprosent som mulig både gjennom valg av datainnsamlingsteknikk, ved å lede oppmerksomheten mot positive argumenter for å delta i studien, og ved at innholdet i spørreskjemaet og annet materiell som ble brukt hadde høy kvalitet. I tillegg vil vi fremheve at Oppland fylkeskommune gjorde en fin jobb med å markedsføre undersøkelsen i forkant av datainnsamlingen og underveis i datainnsamlingen.

Svarprosenten for fylket var 36 prosent, noe som var lavere enn den svarprosenten vi hadde håpet på (mellom 40 til 50 prosent). En delårsak til at svarprosenten ble noe lavere kan være at spørreskjemaet muligens ble litt for langt (12 sider med 200 spørsmål/påstander). En annen delårsak var at ikke alle foreninger/organisasjoner var like aktive med innhenting av besvarte spørreskjema i svarkonvolutter. Bakgrunnstallene for den tidligere datainnsamlingen i Dovre forteller oss at der ble rundt 40 prosent av de besvarte spørreskjemaene hentet inn av foreningen, mens 60 prosent ble sendt postalt (Johansen 2013). Informasjon fra kommunenes kontaktpersoner, forteller at i flere kommuner har lag og foreninger kun gjennomført utdeling og ikke innhenting.

Tabell 38 forteller om forholdsvis stor variasjon i svarprosent i de ulike kommunene. Den viser at svarprosenten for utvalget samlet er 36 prosent. Tabellen viser at videre svarprosenten er veldig god i tre kommuner (Etnedal, Øystre Slidre og Nordre Land), og ganske god i en kommune (Gausdal). Svarprosenten er veldig lav i fire kommuner (Lunner, Sør-Fron, Vågå og Lesja). I de resterende femten kommunene var svarprosenten mellom 29 prosent til 40 prosent. Vi merker oss også at 208 respondenter (3 prosent av nettoutvalget) ikke har registrert bostedskommune, og derfor har fått betegnelsen « ukjent kommune».

Høy svarprosent er en viktig måte å øke tryggheten for at utvalget representerer dem man ønsker å undersøke. I Lillehammer-regionen var svarprosenten i Gausdal ganske god, mens svarprosenten i Lillehammer og Øyer var som i de fleste andre kommunene i undersøkelsen (mellom 30 til 40 prosent).

Tabell 39. Bruttoutvalg, nettoutvalg og svarprosent

	Bruttoutvalg	Nettoutvalg	Svarprosent
Gjøvikregionen			
Østre Toten	803	274	34
Vestre Toten	1272	491	39
Gjøvik	1270	512	40
Nordre Land	906	499	55
Søndre Land	885	266	30
Hadelandregionen			
Lunner	1100	241	22
Gran	1297	424	33
Lillehammer-regionen			
Lillehammer	1384	435	31
Gausdal	1000	469	47
Øyer	800	244	31
Midt-Gudbrandsdal			
Nord-Fron	1000	289	29
Sør-Fron	869	187	22
Ringebu	900	307	34
Nord-Gudbrandsdal			
Skjåk	777	276	36
Sel	985	326	33
Lom	800	236	30
Vågå	815	190	23
Lesja	799	168	21
Valdres			
Vang	697	254	36
Nord-Aurdal	895	359	40
Etnedal	700	451	64
Vestre Slidre	895	271	30
Øystre Slidre	874	530	61
Ukjent kommune		208	
Oppland fylke	21723	7907	36

Representativitet og veiing

Folkehelse- og levekårsundersøkelsen i Oppland baserer seg på prinsippet av et utvalg fra populasjonen av opplendinger, og at dette utvalget skal kunne si noe om hvordan det er å være opplending, når det gjelder levekår og folkehelse. Når vi ønsker å generalisere fra et utvalg til en populasjon vil det alltid være en fare for at utvalget ikke er representativt og at resultatene av undersøkelsen derfor blir gale. Vi sier da at utvalget er skjevt i stedet for representativt.

Selv om vi har gjennomført en tilfeldig trekking av «representative områder» og av «personer som blir invitert til deltakelse» i hver kommune i Oppland, viste forrige delkapittel at det i alle kommuner er et visst frafall, det vil si mennesker som ikke ønsker å bli med på undersøkelsen. Hvis de som ikke kommer med i undersøkelsen har karakteristika som skiller seg fra populasjonen, sier vi at vi har et systematisk frafall, og da kan vi ha et skjevt utvalg. For å kompensere for et skjevt utvalg, bruker forskere ofte veiing, noe som betyr at grupper som er dårlig representert i utvalg blir regnet som om de faktisk var flere, mens de som er overrepresentert tilsvarende blir regnet som om de var færre.

I folkehelse og levekårsundersøkelsen i Oppland er veiingen veldig viktig. Det mest sentrale er at andelen deltakere fra små kommuner nødvendigvis blir høyere enn det som populasjonen angir, for at vi skal kunne gjøre gode analyser på kommunalt nivå. Dette er løst ved at vi vekter data i forhold til befolkningsstørrelse, dvs. at respondenter fra små kommuner som Etnedal, Vang og Øystre Slidre får lavest vekt, mens respondenter fra Gjøvik, Lillehammer og Østre Toten får høyest vekt, og respondenter fra de resterende kommunene ligger mellom disse ytterpunktene.

I tillegg til kommunevariabelen har vi valgt å veie for kjønn og alder innad i hver kommune. Dette skyldes at vi i ulik grad har overrepresentasjon av kvinner i alle kommuner, og at vi har underrepresentasjon av yngre voksne. Det er derimot litt ulikt fra kommune til kommune om det er «godt voksne» eller «den eldste aldersgruppa» som er sterkest overrepresentert. Uansett så har vi gjort en meget omfattende veiing for å sikre god representativitet for både kjønn og alder, og som tidligere nevnt for befolkningsstørrelse. Tabell 39 og tabell 40 angir fordelingen i utvalget og i populasjonen for kjønn og alder, og den viser da hvorfor vi har valgt å vekte data for kjønn og alder.

Når det gjelder representativitet for utdanning har vi kun testet fylkesnivået. Andelen med grunnskole er tilnærmet likt i utvalg og populasjon (31 og 34 prosent), mens andelen med videregående opplæring er noe lavere i utvalget enn i populasjonen (38 og 45 prosent) og andelen med bachelor eller høyere er noe høyere i utvalget enn i populasjonen (28 og 23 prosent) (SSB 2014). Denne variabelen er ikke vektet, men vi gjør analyser der vi ser på betydning av fullført utdanningsnivå.

Tabell 40. Kjønnssfordelingen i populasjonen og i nettoutvalget

	Populasjon		Nettoutvalg	
	Kvinne	Mann	Kvinne	Mann
Gjøvikregionen				
Østre Toten	50	50	54	46
Vestre Toten	50	50	52	48
Gjøvik	51	49	54	46
Nordre Land	50	50	56	44
Søndre Land	49	51	54	46
Hadelandregionen				
Lunner	50	50	53	47
Gran	51	49	59	41
Lillehammer-regionen				
Lillehammer	52	48	56	44
Gausdal	49	51	53	47
Øyer	48	52	57	43
Midt-Gudbrandsdal				
Nord-Fron	50	50	62	38
Sør-Fron	49	51	53	47
Ringebu	50	50	59	41
Nord-Gudbrandsdal				
Skjåk	49	51	53	47
Sel	50	50	53	47
Lom	49	51	52	48
Vågå	50	50	60	40
Lesja	49	51	64	36
Valdres				
Vang	48	52	54	46
Nord-Aurdal	50	50	50	50
Etnedal	46	54	52	48
Vestre Slidre	50	50	57	43
Øystre Slidre	51	49	55	45
Oppland fylke	50	50	55	45

Tabell 41. Tredelt aldersfordeling i populasjonen og i nettoutvalget

	Populasjon			Nettoutvalg		
	16-39	40-59	60+	16-39	40-59	60+
Gjøvikregionen						
Østre Toten	33	35	32	20	34	46
Vestre Toten	32	35	33	16	50	34
Gjøvik	37	33	30	20	35	45
Nordre Land	31	35	34	18	42	40
Søndre Land	31	36	33	19	45	36
Hadelandregionen						
Lunner	35	37	28	23	47	30
Gran	33	36	31	21	39	40
Lillehammer-regionen						
Lillehammer	37	33	30	21	42	37
Gausdal	32	34	33	21	38	41
Øyer	35	35	30	21	41	38
Midt-Gudbrandsdal						
Nord-Fron	29	36	35	16	45	38
Sør-Fron	31	34	35	20	41	39
Ringebu	32	34	34	17	36	47
Nord-Gudbrandsdal						
Skjåk	31	33	36	19	43	38
Sel	32	34	34	15	44	41
Lom	31	35	34	20	39	41
Vågå	32	32	36	21	35	44
Lesja	31	34	35	22	41	37
Valdres						
Vang	34	33	33	20	40	40
Nord-Aurdal	33	34	33	17	41	42
Etnedal	31	33	36	17	42	41
Vestre Slidre	30	37	33	20	44	36
Øystre Slidre	34	33	33	23	34	43
Oppland fylke	32	34	33	20	40	40

Presentasjon av resultater

Kapittel 3 til kapittel 8 gjengir funn for folkehelse- og levekårsundersøkelsen. Vi har følgende kommentarer til presentasjonen.

1. Antall respondenter: Antallet respondenter varierer noe, og dette skyldes at ikke alle har besvart alle spørsmål i spørreskjemaet. I all hovedsak er frafallet per spørsmål veldig lite (noen få prosent), så dette skal ikke ha store konsekvenser for vurderingen av hvor gode data er. I vedlegg 3 gjengis antallet respondenter som har besvart hvert enkelt spørsmål på fylkesnivå, samt frafallet på hvert spørsmål («hull i datamatriksen»).
2. Desimalbruk: Vi gjengir prosenttall fra levekårsstudien med en desimal. Det kunne like gjerne vært hele tall, da det selvsagt er en del usikkerhet knyttet til tallene.
3. Registerdata: I starten av hvert kapittel presenteres utvalgte registerdata om temaet for kapitlet. Det er Folkehelseinstituttet som har valgt ut akkurat disse dataene i deres presentasjon av kommunale folkehelseprofiler. Mange av disse indikatorene er viktige, men de synliggjør også at tilgjengelige registerdata gir en meget begrenset mulighet til å si noe om folkehelsen på kommunalt nivå, regionalt nivå og fylkesnivå.
4. Sammenligninger: Vi har så godt som det lar seg gjøre hentet inn tall fra nasjonale undersøkelser eller fylkesundersøkelser for å sammenligne med våre tall. De to kildene som i størst grad brukes er SSBs levekårsundersøkelser i 2008 og 2012, samt Helseundersøkelsen i Nord-Trøndelag (HUNT). Vi har ikke funnet sammenlignbare tall for alle variablene. I stor grad gjenspeiler tallene for kommunene og regionene i Oppland resultatene på landsnivå og i Nord-Trøndelag, og slik sett er det ikke grunn til å tro at det er systematisk underrapportering av negative forhold eller systematisk overrapportering av positive forhold.
5. Kommunale variasjoner: Det er gjennomført bivariate analyser for å få frem kommunale variasjoner. Vi bruker da kommune som uavhengig variabel, og får frem variasjoner og likheter i resultatene for kommunene i regionen. Når vi har tatt ut uvalgte funn til hvert kapittel har vi ikke plukket ut dårlige/gode resultater for enkeltkommuner, men ser regionen under ett.
6. Andre ulikhetsdimensjoner: I tillegg til å se på forskjeller mellom kommuner undersøkes ulikhet i levekår og helse på regionalt nivå gjennom å vurdere betydningen av kjønn og alder. Vi har videre sett på om levekår og helseforskjeller på regionalt nivå varierer systematisk med utdanningsnivå og inntektsnivå, som er sentrale variabler for hvor man er plassert i den sosioøkonomiske stigen. Av hensyn til at notatet vil få en bred leserkrets har vi valgt å presentere krysstabeller av utvalgsfordelinger (hovedsakelig prosentfordelinger). Disse er enklere å lese og forstå enn tabeller som gir multivariate regresjonsanalyser

(sammenhenger mellom tre eller flere variabler). Minuset er at vi mister muligheten til å kontrollere for betydningen av flere faktorer samtidig.

7. Sammenhenger: Generalisering om at sammenhenger i utvalget sannsynligvis også vil være til stede i populasjonen gjøres gjennom bivariate hypotesetester (vi bruker her Kjikvadrat, Mann Whitney, Kruskal Wallis, Anova og T-test der det er hensiktsmessig). I disse testene har vi valgt et signifikansnivå på 0.01 ($p < 0.01$). Det er et utbredt problem ved multippel testing (gjentakende analyser av samme avhengige variabel) at man gjør en eller flere type 1-feil (forkaster H_0 , når den burde blitt beholdt). Vi har derfor valgt et strengt signifikansnivå for å redusere faren for å kommentere «gale» sammenhenger.

8. Prinsipal komponentanalyse (PKA): PKA forenkler et stort og komplekst sett av data til et mindre sett av latente, underliggende komponenter. Den avdekker klynger av variabler som er høyt innbyrdes korrelerte, samtidig som de er lavt korrelerte med andre observerte variabler. PKA er eksplorerende, dvs. man er ikke ute etter å teste klare hypoteser om den resulterende komponentstrukturen (man arbeider ikke ut fra hypoteser om et gitt antall komponenter eller hvilke variabler som hører sammen). Variablene som vi har konstruert, er tilfredsstillende for PKA; de er på ordinalnivå med fire eller flere verdier og modus er en av midtverdiene. I uttrekket av komponenter brukes rotasjonsmetoden Varimax. Vi beholder bare komponenter med Eigenverdi > 1 (Kaiser kriterium). Variabler som lader over 0,3 på mer enn én komponent tas i de fleste tilfeller ut fra videre analyser.

9. Cronbachs alfa: Et "latent begrep" er et begrep som vi ikke kan observere og måle direkte. For å måle latente begreper empirisk kombineres gjerne flere variabler som uttrykker ulike sider av samme latente begrep, og ved å addere skåren på hver variabel kommer man frem til en samlet tallverdi. Cronbachs alfa (CA) er det mest kjente målet på intern konsistens til en empirisk måling av et latent begrep der man har brukt flere variabler. Alfa-verdien varierer fra 0 til 1, og den forteller oss hvor tett forbundet et sett av variabler er som en gruppe. Ofte benyttes 0.7 som en grense for tilfredsstillende intern konsistens, men denne grensen er selvsagt noe glidende og avhenger av antall variabler (alfa-verdien 0.65 kan være tilfredsstillende om man har 3-4 items, mens man må opp i alfa-verdien 0.9 ved 9-10 items).

10. Veiing: Som nevnt tidligere, er resultatene som presenteres for kommunene veid for kjønn og alder innad i hver kommune. Dette er gjort for at fordelingene av utvalget for kjønn og alder skal være tilnærmet lik fordelingen i populasjonen. I tillegg er det veid for befolkningsstørrelse, slik at hver kommunes andel av utvalget er tilnærmet lik kommunenes andel av populasjonen i fylket (her er «fylke» forstått som de 23 kommunene som er med i undersøkelsen).

11. Valget om kvantitativ metodikk har selvsagt begrensninger. Når det gjelder supplerende data på påvirkningsfaktorer, kunne man utdype interessante funn og statistiske sammenhenger fra folkehelse- og levekårsundersøkelsen gjennom kvalitativ

metode. Gjennom telefonintervjuer eller individuelle intervju med et mindre og selektert utvalg fra de ulike kommunene som deltar i studien, ville vi kunne søke å forstå den mening som ligger bak aktørenes handlinger i form av intensjoner, motiver, hensikter og virkelighetsfortolkninger. Det såkalte "nedenfraperspektivet" i kvalitativ metode kan gi verdifull innsikt og kunnskapsbiter om fenomener som ikke egner seg for kvantitative tilnærminger. Dette håper vi at Oppland fylkeskommune og de deltakende kommuner kan vurdere i oppfølgingen av kartleggingen.

VEDLEGG 2. MATERIELL

Vedlegg 2.1: Spørreskjema

Folkehelse- og levekårsundersøkelse i Oppland

TEMA A. OM DEG OG DIN HUSSTAND

A1. Er du kvinne eller mann?

☐	Kvinne
☐	Mann

A2. Hva er din alder? _____ år

A3. Sivilstatus

☐	Singel/enslig
☐	Samboer/gift
☐	Separeert/Skilt
☐	Enke/enkemann
☐	Annet

A4. Hvor er du født?

☐	Norge
☐	Norden unntatt Norge
☐	Vest-Europa unntatt Norden
☐	EU-land i Øst-Europa
☐	Øst-Europa unntatt EU-land
☐	Afrika
☐	Asia med Tyrkia
☐	Nord-Amerika
☐	Sør- og Mellom-Amerika
☐	Oseania

A5. Hvor mange medlemmer er det i din husstand? _____ personer

A6-10. Hvor mange medlemmer i ditt husstand er barn og ungdom?

	Alder	Antall
A6	0-6 år	
A7	7-12 år	
A8	13-16 år	
A9	17-19 år	
A10	20-24 år	

A11. Er det kjæledyr i boligen?

☐	Nei
☐	Ja, katt
☐	Ja, hund
☐	Ja, pelsdyr/fugl
☐	Ja, andre

TEMA B. BOLYST

B1. Hvilken kommune bor du i? _____

B2. Hvor lenge har du bodd i kommunen? _____ år

B3-35. Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune?

		Uviktig	Litt viktig	Verken eller	Ganske viktig	Svært viktig
B3	Gode muligheter for lek og utfoldelse					
B4	Bebyggelsen og type strøk					
B5	Godt klima, god utsikt, bra med sol o.l.					
B6	Lite støy, ingen forurensning eller andre fysiske ulemper					
B7	Godt sosialt miljø på stedet					
B8	Godt oppvekstmiljø for barn					
B9	Lett å bli akseptert som den jeg/vi er					
B10	Slippe innsyn, innblanding og sosial kontroll fra naboer					
B11	God kontakt med folk i nabolaget					
B12	Lett å finne venner					
B13	Trygghet i nærmiljøet, slik som ikke trafikkfarlig, lite kriminalitet, barnevennlig					
B14	Familietyknethet					
B15	Mulighet for relevant arbeid for deg					
B16	Mulighet for relevant arbeid for partner					
B17	Relevante utdanningsmuligheter for deg					
B18	Relevante utdanningsmuligheter for partner					
B19	Relevante utdanningsmuligheter for barn og unge					
B20	Variert og godt tilbud av butikker og forretninger					
B21	God tilgang til offentlige tjenester (barnehage, skole, helse)					
B22	Bra kulturtilbud - som kino, revy, kafeer o.l.					
B23	Bra tilgang til natur og gode muligheter for friluftsliv					
B24	Gode muligheter for å dyrke hobbyer eller fritidsinteresser					
B25	Kort reise til arbeid/utdanningssted					
B26	Kort avstand til familie og venner					
B27	Bolig/eiendom har tilhørt familien eller slekten					
B28	Aktiviteter og erfaringer har skapt en spesiell tilknytning til stedet					
B29	Liker denne type steder (tettstedpreget, landlig)					
B30	Liker den naturtypen som omgir stedet					
B31	Har sterk identitet knyttet til stedet/regionen					
B32	Mulighet til å påvirke beslutninger i kommunen					
B33	Boligpris					
B34	Godt barnehage- og skoletilbud					
B35	Annet (stikkord):					

4

B36. Hvor godt trives du med å bo og leve i din kommune?

☐	Svært dårlig
☐	Dårlig
☐	Verken godt eller dårlig
☐	Godt
☐	Svært godt

B37. Bor du i den kommunen du ønsker å bo i?

☐	Ja og tenker på å bli boende i denne kommunen
☐	Ja, men tenker likevel på å flytte til annen kommune
☐	Nei, men tenker på å bli boende i denne kommunen
☐	Nei og tenker på å flytte til annen kommune

5

B38-41. Hvis du tenker på å flytte fra din kommune. Hvilke av punktene B3-35 er de viktigste årsakene til at du ønsker å flytte? (Sett kun pkt.nr Eks. B17)

B38	
B39	
B40	
B41	

B42-46. Når du tenker på ditt bosted og ditt nærområde, vil du si at du har.....

		Ja	Nei	Vet ikke
B42	Godt kollektivtransporttilbud			
B43	Mulighet for å treffe naboer og andre mennesker på offentlige møteplasser, ungdomsklubb, kafeer, frivillighetssentral m.m.			
B44	Bra tilrettelagte idretts- og aktivitetstilbud			
B45	Bra tilgang til merket sti og løypenett sommer og vinter			
B46	Bra tilgang til trygge og opplyste stier/gang- og sykkelveier som er tilgjengelig for alle (rullator, barnevogn, rullestol mm)			

B47-53. Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn om ditt nabolag/grend?

		Helt uenig	Ganske uenig	Verken eller	Ganske enig	Helt enig
B47	Jeg føler et sterkt fellesskap med de som bor her					
B48	Hvis jeg flytter, vil jeg lengte tilbake					
B49	Når noe skal gjøres, er det lett å få folk med her					
B50	Det er ikke godt samhold her					
B51	Folk trives godt her					
B52	Det er alltid noen som tar initiativ til å løse nødvendige oppgaver her					
B53	Jeg føler meg trygg i nærmiljøet mitt her muligheter for lek og utfoldelse					

B54-56. Har du personlig i løpet av siste år opplevd følgende i ditt nabolag/grend:

		Ja	Nei
B54	Blitt diskriminert eller trakassert på grunn av din bakgrunn, hudfarge, seksuelle legning eller religion eller andre forhold?		
B55	Vært offer for overfall eller vold?		
B56	Vært offer for innbrudd eller hærværk?		

B57-67. Hvilken type bolig har du i dag. Flere kryss er mulig

B57	Frittliggende enebolig	
B58	Rekkehus/2-4 mannsbolig	
B59	Leilighet i hus, blokk, terrasseblokk	
B60	Bofellesskap	
B61	Gårdsbruk	
B62	Boligen og boområdet tilrettelagt for funksjonsnedsettelse	
B63	Bolig med servicetilbud (pleie/omsorg, vaktmester, snømåking etc.)	
B64	Beliggende sentrumsnær til lokalt tjenestetilbud og sosiale møteplasser	
B65	Beliggende nær natur/grøntområde	
B66	Leier boligen	
B67	Eier boligen	

6

B68-B78 Hvilke kvaliteter er du opptatt av dersom du ønsker å bytte bolig? Flere kryss er mulig.

B68	Frittliggende enebolig	
B69	Rekkehus/2-4 mannsbolig	
B70	Leilighet i hus, blokk, terrasseblokk	
B71	Bofellesskap	
B72	Gårdsbruk	
B73	Boligen og boområdet tilrettelagt for funksjonsnedsettelse	
B74	Bolig med servicetilbud (pleie/omsorg, vaktmester, snømåking etc.)	
B75	Beliggende sentrumsnær til lokalt tjenestetilbud og sosiale møteplasser	
B76	Beliggende nær natur/grøntområde	
B77	Leier boligen	
B78	Eier boligen	

TEMA C. HELSERELATERT ATFERD

C1-2. Hvor lang tid bruker du til sammen daglig foran dataskjerm ...
(Regn også bruk av nettbrett/smartphone)

		Timer
C1	I arbeid	
C2	I fritid	

C3. Hvor mange timer ser du på TV/video/DVD daglig (gjennomsnitt)? _____ timer

C4-5. Hvordan har din fysiske aktivitet i fritida vært det siste året:
(Tenk deg et ukentlig gjennomsnitt for året. Arbeids-/skolevei regnes som fritid.)

		Ingen	Under 1 time pr. uke	1-2 timer pr. uke	3 eller flere timer pr. uke
C4	Lett aktivitet (ikke svett/andpusten)				
C5	Hard aktivitet (svett/andpusten)				

C6. Er du fornøyd med ditt eget aktivitetsnivå i hverdagen?

	Ja
	Nei
	Ønsker å bli mer aktiv

C7-11. Hvor ofte har det hendt i løpet av de siste 3 måneder at du:

		Aldri/ sjelden	Av og til	Flere ganger i uken
C7	Har vanskelig for å sovne om kvelden?			
C8	Våkner gjentatte ganger om natta?			
C9	Våkner for tidlig og får ikke sove igjen?			
C10	Kjenner deg søvnig om dagen?			
C11	Våkner med hodepine?			

C12-16. Hvor forstyrret har du vært av støy om natten (innsovningsproblemer og oppvåkning) fra kildene nedenfor de siste 12 måneder?

		Ikke plaget	Litt plaget	Middels plaget	Mye plaget	Ekstremt plaget
C12	Veitrafikk					
C13	Tog					
C14	Industri/legging/næringsvirksomhet					
C15	Servering/utesteder					
C16	Nabostøy					

C17. Hvor mange alkoholenheter drikker du per uke? (gjennomsnitt siste 3 mnd)?

1 alkoholenhet = En flaske (33 cl) øl på 4,5 vol %

1 alkoholenhet = Et glass (15 cl) vin på 12 vol %

1 alkoholenhet = Et lite glass (4 cl) brennevin 40 vol %

	0 alkoholenheter
	1-3 alkoholenheter
	4-7 alkoholenheter
	8-13 alkoholenheter
	14 alkoholenheter eller mer

C18-19. Om tobakksvaner

		Nei, har aldri gjort det	Nei, har sluttet	Ja, av og til	Ja, daglig	Ja, men ønsker å slutte
C18	Røyker du?					
C19	Snuser du?					

C20. Hva er din vekt? _____ kg (hele kilo)**C21. Hva er din høyde?** _____ cm (hele cm)**C22. Har du din trivselsvekt?**

	Ja
	Nei
	Vet ikke

C23-32. Hvor ofte spiser/drikker du vanligvis dette?

		2 eller flere ganger daglig	1 gang pr. dag	5-6 ganger pr. uke	2-4 ganger pr. uke	1 gang pr. uke eller sjeldnere	Nesten aldri/aldri
C23	Frukt og bær (ikke juice eller fruktsaft)						
C24	Grønnsaker eller salat (ikke poteter eller grønnsaksjuice)						
C25	Fisk og sjømat						
C26	Vann, farris o.l.						
C27	Frukt-/grønnsaksjuice						
C28	Brus/saft med sukker						
C29	Brus /saft kunstig søtet						
C30	Søtsaker/kaker						
C31	Snacks						
C32	Hurtigmat						

C33-37. Hvor ofte spiser du vanligvis disse måltidene?

		Hver dag	5-6 ganger pr. uke	3-4 ganger pr. uke	1-2 ganger pr. uke	Sjeldnere /Aldri
C33	Frokost					
C34	Lunsj					
C35	Middag					
C36	Kveldsmat					
C37	Småmåltid /Mellommåltid					

C38. Hvordan vurderer du ditt eget kosthold?

☐	Det er i hovedsak sunt
☐	Det er både sunt og usunt
☐	Det er i hovedsak usunt
☐	Ønsker å spise sunnere

TEMA D. FRITID OG SOSIAL KONTAKT**D1-6. Tenk på en gjennomsnittsdag. Hvor lang tid bruker du på å gjøre følgende:**

		Ingen tid	-29 minutter	30-59 minutter	1-2 timer	2-3 timer	3+ timer
D1	Se på TV						
D2	Høre på radio/musikk						
D3	Lese (avis, ukeblad, bøker)						
D4	Spille dataspill/TV-spill						
D5	Være på sosiale medier						
D6	Surfe på nettet						

D7-12. Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder vært på/i:

		4+ ganger i måneden	1-3 ganger i måneden	1-5 ganger	Aldri
D7	Museum, kunstutstilling				
D8	Konsert, teater, kino				
D9	Kirke, bedehus				
D10	Idrettsarrangement				
D11	Bibliotek				
D12	Kafe, ungdomsklubb, andre Sosiale møteplasser				

D13-20. Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder selv drevet med:

		2+ganger i uka	1 gang i uka	1-3 ganger i måneden	1-5 ganger	Ingen gang
D13	Foreningsvirksomhet					
D14	Politisk arbeid					
D15	Natur-/friluftsliv- /miljøorganisasjon					
D16	Musikk, sang, teater					
D17	Menighetsarbeid					
D18	Friluftsliv					
D19	Dans					
D20	Trening/idrett					

D21. Hender det at du opplever ensomhet?

	Ofte
	Av og til
	Sjelden
	Aldri

D22. Har du noen som står deg nær, og som du kan snakke fortrolig med?

	Ja
	Nei, men savner det ikke
	Nei, og savner dette
	Vet ikke

D23. Har du venner som kan gi deg hjelp når du trenger det?

	Ja
	Nei
	Vet ikke

E. ØKONOMISK LEVESTANDARD**E1. Hva var din inntekt før skatt i 2013 (bruttoinntekt)?**

	Opp til 100 000
	100 000 – 199 000
	200 000 - 299 000
	300 000 - 399 000
	400 000 - 499 000
	500 000 eller høyere

E2-11. Har du/dere økonomi til:

		Ja	Nei	Vet ikke
E2	Å betale løpende utgifter?			
E3	Å betale for en ukes ferie utenfor hjemmet i året?			
E4	PC og internett-tilgang i husstanden?			
E5	Å eie en bil?			
E6	Å betale for undersøkelse og behandling hos tannlege?			
E7	At barn/ungdom i husstanden har sitt eget rom?			
E8	At barn/ungdom i husstanden kan ta med venner hjem?			
E9	At barn/ungdom får delta i og selv ha bursdagsfeiring?			
E10	At barn/ungdom kan delta på fritidsaktiviteter?			
E11	At barn/ungdom har utstyr til å delta fritidsaktiviteter?			

10

E12. Opplever du/ditt hushold at det er store inntektsforskjeller i ditt nærområde?

	Ja
	Nei
	Vet ikke

TEMA F. UTDANNING OG ARBEID**F1. Hva er din høyeste fullførte utdanning?**

	Grunnskoleutdanning (10 årig grunnskole, 7 årig folkeskole, framhaldsskole ol)
	Realskole/middelskole, yrkesskole, 1-2 år videregående skole (Grunnkurs, VK1)
	Videregående avsluttende utdanning (gymnas, artium, VK2, VK3, Fagbrev)
	Universitets- og høyskolestudier uten grad/avsluttende eksamen
	Grad ved universitet eller høyskole (Bachelor, Master, PhD)

F2. Har du påbegynt utdanning som ikke er avsluttet?

	Nei
	Ja, grunnskoleutdanning (10 årig grunnskole, 7 årig folkeskole, framhaldsskole ol)
	Ja, realskole/middelskole, yrkesskole, 1-2 år videregående skole (Grunnkurs, VK1)
	Ja, videregående avsluttende utdanning (gymnas, artium, VK2, VK3, Fagbrev)
	Ja, universitets- og høyskolestudier uten grad/avsluttende eksamen
	Ja, grad ved universitet eller høyskole (Bachelor, Master, PhD)

F3. Hvordan vil du beskrive din nåværende hovedaktivitet? Sett ett kryss.

	I arbeid / mottar lønn*
	Ikke sysselsatt / arbeidsledig
	Elev, student eller har ulønnet arbeidspraksis, militærtjeneste
	Alderspensjonist/AFP
	Hjemmeværende
	Uføretrygdet
	På sosialhjelp
	Arbeidsavklaring
	Annet

* Omfatter også lønnet arbeid i familiebedrift eller foretak, eller som lærling. Omfatter også personer i svangerskapspermisjon/annen permisjon, sykefravær og ferie.

F4. Dersom du er/har vært i arbeid. Hvor mange års arbeidserfaring har du? år

F5. Hvordan trives du i din nåværende hovedaktivitet?

☐	Svært fornøyd
☐	Fornøyd
☐	Verken fornøyd eller misfornøyd
☐	Misfornøyd
☐	Svært misfornøyd

11

F6. Hvis du er i arbeid, hvordan vil du beskrive arbeidet ditt?

☐	For det meste stillesittende arbeid (f.eks skrivebordsarbeid, montering)
☐	Arbeid der du går mye (f.eks ekspeditørarbeid, lett industriarbeid, undervisning)
☐	Arbeid der du både går og løfter mye (f.eks postombæring, pleie, bygningsarbeid)
☐	Tungt kroppsarbeid (f.eks skogsarbeid, tungt jordbruksarbeid, tungt bygningsarbeid)
☐	Vet ikke

F7. Har du flere arbeidsforhold?

☐	Ja, selvstendig næringsdrivende innen landbruk/skogbruk og arbeidstaker
☐	Ja, selvstendig næringsdrivende og arbeidstaker
☐	Ja, arbeidstaker hos flere arbeidsgivere
☐	Nei

F8. Arbeider du heltid eller deltid?

☐	Heltid
☐	Høy stillingsprosent (60+)
☐	Lav stillingsprosent (-59)

F9. Har du den arbeidssituasjon du ønsker i forhold til stillingsstørrelse?

☐	Ja
☐	Nei
☐	Vet ikke

TEMA G. HELSE

G1. Hvordan vurderer helsen din sånn i alminnelighet? Vil du si at den er ...

☐	Meget god
☐	God
☐	Verken god eller dårlig
☐	Dårlig
☐	Meget dårlig

G2. Hvordan vurderer du din tannhelse?

☐	Meget god
☐	God
☐	Verken god eller dårlig
☐	Dårlig
☐	Meget dårlig

G3. I hvilken grad har din fysiske helse eller følelsesmessige problemer begrenset deg i din vanlige sosiale omgang med familie eller venner i løpet av de 4 siste ukene?

☐	Ikke i det hele tatt
☐	Litt
☐	Mye
☐	Kunne ikke ha sosial omgang

G4-8. Har du vært begrenset i å utføre vanlige, daglige aktiviteter grunnet sykdom eller helseproblemer i lengre tid? (Vi tenker da på de siste 6 måneder eller lengre)

12

		Nei, ikke begrenset	Ja, men ikke alvorlig begrenset	Ja, alvorlig begrenset	Vet ikke
G4	Er bevegelseshemmet				
G5	Har nedsatt syn				
G6	Har nedsatt hørsel				
G7	Hemmet pga. kroppslig sykdom, skade eller lidelse				
G8	Hemmet pga. psykisk sykdom, skade eller lidelse				

G9-17. Har du på grunn av funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging problemer med:

		Ja	Nei	Vet ikke
G9	Å bevege deg i og rundt egen bolig			
G10	Å bevege deg i ditt nærmiljø			
G11	Å komme deg til natur- og friluftsområde i din kommune			
G12	Tilgjengelighet i offentlige bygg i din kommune			
G13	Tilgjengelighet til kultur- og idrettstilbud i din kommune (kino, kafeer, bibliotek, svømmehall, idrettshall etc)			
G14	Tilgjengelighet til butikker og servicetilbud i din kommune			
G15	Tilgjengelighet på offentlig transport i din kommune			
G16	Å lese informasjon fra offentlig tjeneste i din kommune			
G17	Annet			

G18-26. Sett ett kryss for hver påstand i den boksen som best beskriver hvor ofte du har følt deg slik i løpet av de siste ukene.

		Aldri	Av og til	Ofte	Nesten alltid
G18	Jeg er fornøyd med hvordan jeg har det for tiden				
G19	Livet mitt går bra				
G20	Livet mitt er akkurat slik det skal være				
G21	Jeg kunne tenke meg å forandre mange ting i livet mitt				
G22	Jeg skulle ønske livet var annerledes				
G23	Jeg har et godt liv				
G24	Jeg trives med hva som skjer i livet mitt				
G25	Jeg har det jeg ønsker meg i livet				
G26	Jeg har det bedre enn de fleste andre på min alder				

Vedlegg 2.2: Informasjonsskriv respondenter

Folkehelse- og levekårsundersøkelse i Oppland

Forespørsel om deltakelse i folkehelse- og levekårsundersøkelse

Hvem gjennomfører undersøkelsen?

Prosjektet gjennomføres av Østlandsforskning på oppdrag fra Oppland fylkeskommune.

Hvordan svarer du?

Du svarer på egne vegne, men for deg som er omsorgsperson for barn og unge under 18 år handler noen av spørsmålene om disse. Det er frivillig å delta i undersøkelsen. Er det spørsmål du ikke ønsker å svare på, eller som du ikke finner relevante, kan du gå videre til neste spørsmål.

Hva er svarfristen?

Spørreskjema og svarkonvolutt er levert til husstander av en lokal organisasjon på vegne av Østlandsforskning. Vi ber om at utfylt spørreskjema blir lagt i svarkonvolutten. Svarkonvolutten vil hentes av representant for lokal organisasjon innen 14.februar eller du kan returnere svarkonvolutten direkte til Østlandsforskning via post (porto er betalt).

Svarfristen for postal innsending er 3. mars 2014.

Hvordan finner du svarene fra undersøkelsen?

Resultatene fra levekårsundersøkelsen vil publiseres i to rapporter som inngår i Østlandsforsknings rapportserie. Det store antallet deltakere gjør at ingen enkeltpersoner kan identifiseres i rapportene fra prosjektet. Rapportene vil bli tilgjengelig for gratis nedlastning på nettsiden www.øf.no tidlig høst 2014. Resultatene vil også være tilgjengelig på nettsiden www.oppland.no/folkehelse.

Hva skjer med dine svar?

Alle data vil behandles konfidensielt. Manuelle spørreskjema vil slettes når alle svar er registrert. Det er kun forskergruppen som vil ha tilgang til det elektroniske datamaterialet. Personidentifiserende opplysninger slettes etter bruk sommeren 2014, og data oppbevares i anonymisert form. Etter prosjektslutt vil anonymiserte data brukes til videre forskning, og Oppland fylkeskommune vil også få anonymiserte data til sitt bruk.

Etisk godkjenning

Prosjektet er godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste.

Mer informasjon

Østlandsforskning er behandlingsansvarlig institusjon. Har du behov for utfyllende opplysninger om studien og datainnsamlingen, kan du kontakte Østlandsforskning ved:

E-post: kbr@ostforsk.no

Telefon: 61265700 (09.00-16.00)

Post: Østlandsforskning, postboks 223, 2601 Lillehammer

Med vennlig hilsen,

For Østlandsforskning AS
Kari Batt-Rawden, Prosjektleder

Vedlegg 2.3 Informasjonsskriv arbeidsoppgaver kontaktpersoner i kommunene

Arbeidsoppgaver i studien «Folkehelse og levekårsundersøkelse i Oppland»

Våren 2014 gjennomfører Østlandsforskning studien «Folkehelse og levekår i Oppland». Vi er glade for at du har tatt på deg oppgaven å være kommunens kontaktperson i undersøkelsen. Under gir vi detaljert informasjon om dine arbeidsoppgaver.

Kommunens kontaktperson sine arbeidsoppgaver i forhold til lokale organisasjoner

Punkter	Gjort
1. Rekruttere organisasjoner med ansvar for å dele ut mappe med spørreskjema og svarkonvolutt.	
2. Sammen med organisasjon sette dato for utdeling av mappe med spørreskjema og svarkonvolutt, samt sette dato for innhenting av besvarte spørreskjema. Utdeling og innhenting skal skje på ukedager, og innhenting skal senest skje en uke etter utdeling. Siste dato for innhenting av besvarte spørreskjema er fredag 14. februar.	
3. Overlevere adresseliste for utvalget til organisasjonens ansvarlige	
4. Overbringe skrivet «Sjekkliste i studien Folkehelse og levekårsundersøkelse i Oppland» til organisasjonens ansvarlige og de personer som skal dele ut og hente mappe med spørreskjema og svarkonvolutt.	
5. Kommunens kontaktpersonen skal orientere organisasjonens ansvarlige om dette: - Personer som skal dele ut og hente inn mappe med spørreskjema og svarkonvolutt må være voksne personer, dvs. 18 år eller eldre. - Det skal deles ut mappe med spørreskjema og svarkonvolutt til husstander på adresselisten. Om den utvalgte personen selv ikke er hjemme, ber man andre husstandsmedlemmer overbringe spørreskjema og svarkonvolutt. - Om det ikke er noen personer hjemme, så skal man legge mappe med spørreskjema og svarkonvolutt i postkassen. Navn på mottaker skal settes på mappens forside. - Svarkonvolutt med besvarte spørreskjema skal under ingen omstendighet åpnes. Dette for å beskytte respondentenes anonymitet. - Alle mapper med spørreskjema og svarkonvolutter som blir til overs returneres til kommunens kontaktperson. - Alle svarkonvolutter med besvarte spørreskjema som hentes av organisasjonen skal leveres til kommunens kontaktperson.	

Kommunens kontaktperson sine arbeidsoppgaver i forhold til Østlandsforskning

Punkter	Gjort
1. Ta imot pakker med spørreskjema i januar (avsender: Printex trykkeri)	
2. Ta imot pakker med mappe og svarkonvolutt i januar (avsender: Østlandsforskning).	
3. Ta imot adresseliste på e-post (avsender: Kari Batt-Rawden).	
4. Telle opp antall spørreskjema som ikke ble utdelt, og sende e-post til Østlandsforskning om antallet.	
5. Leverer svarkonvolutter med besvarte spørreskjema til Østlandsforskningens hovedkontor på Lillehammer. Postadresse: «Østlandsforskning, postboks 223, 2601 Lillehammers». Besøksadresse: «Østlandsforskning, Storgata 56, Lillehammer».	

Med vennlig hilsen,
For Østlandsforskning AS
Kari Batt-Rawden

Vedlegg 2.4 Sjekkliste for utdeling/innhenting

Sjekkliste i studien «Folkehelse og levekårsundersøkelse i Oppland»

Vi er glade for at du har tatt på deg oppgaven å dele ut mappe med spørreskjema og svarkonvolutt, samt hente inn besvarte spørreskjema. Under gir vi en kort sjekkliste for utdelingen/innhenting.

1. Du som deler ut og henter inn mappe med spørreskjema og svarkonvolutt må være en voksen person, dvs. 18 år eller eldre.	
2. Utdeling og innhenting skal skje på ukedager, og innhenting skal senest skje en uke etter utdeling. Siste dato for innhenting av besvarte spørreskjema er 14. februar.	
3. Du skal kun dele ut mappe med spørreskjema og svarkonvolutt til husstander som er på adresselisten.	
4. Om den utvalgte personen selv ikke er hjemme, ber man andre husstandsmedlemmer overbringe spørreskjema og svarkonvolutt. Om det ikke er noen personer hjemme i husstanden, så skal man legge mappe med spørreskjema og svarkonvolutt i postkassen. Navn på mottaker skal klistres på/skrives på mappens forside.	
5. Alle mapper med spørreskjema og svarkonvolutt som ikke blir utdelt skal leveres til kommunens kontaktperson eller organisasjonens ansvarlige.	
6. Det er fint om du gir beskjed om hvilken dag du/organisasjonen kommer for å hente besvarte spørreskjema, samt at respondenten selv kan returnere spørreskjema til Østlandsforskning i posten gratis.	
7. Du skal under ingen omstendighet åpne svarkonvolutter med besvarte spørreskjema.	
8. Alle svarkonvolutter med besvarte spørreskjema skal leveres til kommunens kontaktperson direkte eller til organisasjonens ansvarlige (som igjen leverer disse til kommunens kontaktperson).	

Med vennlig hilsen,
For Østlandsforskning AS
Kari Batt-Rawden

Vedlegg 2.5 Mappe for spørreskjema og svarkonvolutt

Østlandsforskning
Eastern Norway Research Institute

MER INFORMASJON
Østlandsforskning er behandlingsansvarlig institusjon. Her du behov for utfyllende opplysninger om studien og datainnsamlingen, kan du kontakte Østlandsforskning ved:
E-post: kbr@ostforsk.no, Telefon: 61265700 (09.00-16.00)
Post: Østlandsforskning, postboks 223, 2601 Lillehammer

OPPLAND
fylkeskommune

Opplagt i Oppland

Bli med på den store folkehelse- og levekårsundersøkelsen!

LIV, TRIVSEL OG HELSE I OPPLAND

Sett av 20 minutter til folkehelse!

Folkehelse- og levekårsundersøkelse

Å LEVE OG BO I OPPLAND
Oppland fylkeskommune og kommunen du bor i ønsker å få mer kunnskap om hvordan det er å leve og bo i Oppland. Livskvalitet, trivsel, tilhørighet, inkludering, sosiale og miljømessige forhold, livsstil, levestandard, bopelhold, arbeids- og utdanningsmuligheter, natur-, kultur og fridagsmuligheter er temaer i denne undersøkelsen. Dette er viktige faktorer for folkehelse.

ALLE ER LIKE MYE VERDT
Du er en av 25 000 opplendinger som er invitert til å bidra i undersøkelsen. Svarer du gir vil være viktige uansett hvor du er i livet og uansett hvor og hvordan du lever. De vil gi kunnskap om hvordan det er å leve og bo i kommunen din, og i fylket.

Datene vil også kunne brukes i sammenligning med landet for øvrig, og mellom kommunene i fylket. Den kunnskapen vi får vil gi et godt grunnlag i arbeidet med å bli et lekke for det gode liv både i kommunen din og i Oppland.

FRIVILLIG DELTAKELSE
Deltakelse er frivillig og du gir ditt samtykke ved å besvare spørreskjemaet. Du kan trekke deg fra undersøkelsen uten å måtte oppgi noen grunn.

Vi ber om at utfyllt spørreskjema blir lagt i svarkonvolutt. Svarkonvolutt vil hentes av representant for lokal organisasjon om noen dager eller man kan returnere svarkonvolutt direkte til Østlandsforskning via post (porto er betalt). Svarfristen for postal innsending er 3. mars 2014.

Vedlegg 2.6: Tilbakemelding fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Vegard Johansen
Østlandsforskning
Postboks 223
2601 LILLEHAMMER

Vår dato: 18.12.2013

Vår ref: 36391 / 2 / MSS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 21.11.2013. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 16.12.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

36391	<i>Folkehelse- og levekårsundersøkelse i Oppland</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Østlandsforskning, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Vegard Johansen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde skjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.07.2014, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Marie Strand Schildmann

Kontaktperson: Marie Strand Schildmann tlf: 55 58 31 52

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kymr.svarsa@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmas@svtuit.no

VEDLEGG 3. OVERSIKT OVER ANTALLET SOM HAR SVART PÅ DE ENKELTE SPØRSMÅL

Tabell 42. Antall gyldige svar og ubesvarte for hvert spørsmål (hull i datamatriksen). Antallet viser til uvektede tall.

Variabel	Gyldig	Mangler
Befolkningssammensetning		
Kjønn	7847	60
Alder	7606	301
Botid	7729	178
Antall medlemmer i husstanden	7226	681
Antall barn i husstanden	7226	681
Oppvekst og levekårsforhold		
Hvor godt trives du med å bo og leve i din kommune?	7828	79
Hva var din inntekt før skatt i 2013 (bruttoinntekt)?	7547	360
Har du/dere økonomi til: Å betale løpende utgifter?	7694	213
Har du/dere økonomi til: Å betale for en ukes ferie utenfor hjemmet i året?	7694	213
Har du/dere økonomi til: PC og internett-tilgang i husstanden?	7694	213
Har du/dere økonomi til: Å eie en bil?	7694	213
Har du/dere økonomi til: Å betale for undersøkelse og behandling hos tannlege?	7694	213
Har du/dere økonomi til: At barn/ungdom i husstanden har sitt eget rom?	4218	3689
Har du/dere økonomi til: At barn/ungdom i husstanden kan ta med venner hjem?	4218	3689
Har du/dere økonomi til: At barn/ungdom får delta i og selv ha bursdagsfeiring?	4218	3689
Har du/dere økonomi til: At barn/ungdom kan delta på fritidsaktiviteter?	4218	3689
Har du/dere økonomi til: At barn/ungdom har utstyr til å delta fritidsaktiviteter?	4218	3689
Opplever du/ditt hushold at det er store inntektsforskjeller i ditt nærområde?	7528	379
Hva er din høyeste fullførte utdanning?	7601	306
Har du påbegynt utdanning som ikke er avsluttet?	7601	306
Hvordan vil du beskrive din nåværende hovedaktivitet?	7765	142
Hvordan trives du i din nåværende hovedaktivitet?	7256	651

Dersom du er/har vært i arbeid. Hvor mange års arbeidserfaring har du? år	6038	1869
Har du flere arbeidsforhold?	5038	2869
Hvis du er i arbeid, hvordan vil du beskrive arbeidet ditt?	5027	2880
Arbeider du heltid eller deltid?	4932	2975
Har du den arbeidssituasjon du ønsker i forhold til stillingsstørrelse?	4888	3019
Hvilken type bolig har du i dag: Frittliggende enebolig	7620	287
Hvilken type bolig har du i dag: Rekkehus/2-4 mannsbolig	7620	287
Hvilken type bolig har du i dag: Leilighet i hus, blokk, terrasseblokk	7620	287
Hvilken type bolig har du i dag: Bofellesskap	7620	287
Hvilken type bolig har du i dag: Gårdsbruk	7620	287
Hvilken type bolig har du i dag: Boligen og boområdet tilrettelagt for funksjonsnedsettelse	7620	287
Hvilken type bolig har du i dag: Bolig med servicetilbud (pleie/omsorg, vaktmester, snømåking etc.)	7620	287
Hvilken type bolig har du i dag: Beliggende sentrumsnær til lokalt tjenestetilbud og sosiale møteplasser	7620	287
Hvilken type bolig har du i dag: Beliggende nær natur/grøntområde	7620	287
Hvilken type bolig har du i dag: Leier boligen	5853	2054
Hvilken type bolig har du i dag: Eier boligen	5853	2054
Hvilke kvaliteter er du opptatt av dersom du ønsker å bytte bolig? Frittliggende enebolig	6453	1454
Hvilke kvaliteter er du opptatt av dersom du ønsker å bytte bolig? Rekkehus/2-4 mannsbolig	6453	1454
Hvilke kvaliteter er du opptatt av dersom du ønsker å bytte bolig? Leilighet i hus, blokk, terrasseblokk	6453	1454
Hvilke kvaliteter er du opptatt av dersom du ønsker å bytte bolig? Bofellesskap	6453	1454
Hvilke kvaliteter er du opptatt av dersom du ønsker å bytte bolig? Gårdsbruk	6453	1454
Hvilke kvaliteter er du opptatt av dersom du ønsker å bytte bolig? Boligen og boområdet tilrettelagt for funksjonsnedsettelse	6453	1454
Hvilke kvaliteter er du opptatt av dersom du ønsker å bytte bolig? Bolig med servicetilbud (pleie/omsorg, vaktmester, snømåking etc.)	6453	1454
Hvilke kvaliteter er du opptatt av dersom du ønsker å bytte bolig? Beliggende sentrumsnær til lokalt tjenestetilbud og sosiale møteplasser	6453	1454
Hvilke kvaliteter er du opptatt av dersom du ønsker å bytte bolig? Beliggende nær natur/grøntområde	6453	1454
Hvilke kvaliteter er du opptatt av dersom du ønsker å bytte bolig? Leie bolig	3832	4075
Hvilke kvaliteter er du opptatt av dersom du ønsker å bytte bolig? Eier bolig	3832	4075
Har du på grunn av funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging problemer med: Å bevege deg i og rundt egen bolig	6965	942
Har du på grunn av funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging	6966	942

problemer med: Å bevege deg i ditt nærmiljø		
Har du på grunn av funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging problemer med: Å komme deg til natur- og friluftsområde i din kommune	6965	942
Har du på grunn av funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging problemer med: Tilgjengelighet i offentlige bygg i din kommune	6965	942
Har du på grunn av funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging problemer med: Tilgjengelighet til kultur- og idrettstilbud i din kommune (kino, kafeer, bibliotek, svømmehall, idrettshall etc)	6965	942
Har du på grunn av funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging problemer med: Tilgjengelighet til butikker og servicetilbud i din kommune	6965	942
Har du på grunn av funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging problemer med: Tilgjengelighet på offentlig transport i din kommune	6965	942
Har du på grunn av funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging problemer med: Å lese informasjon fra offentlig tjeneste i din kommune	6965	942
Har du på grunn av funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging problemer med: Annet	6965	942
Miljø		
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Gode muligheter for lek og utfoldelse	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Bebyggelsen og type strøk	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Godt klima, god utsikt, bra med sol o.l.	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Lite støy, ingen forurensning eller andre fysiske ulemper	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Godt sosialt miljø på stedet	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Godt oppvekstmiljø for barn	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Lett å bli akseptert som den jeg/vi er	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Slippe innsyn, innblanding og sosial kontroll fra naboer	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? God kontakt med folk i nabolaget	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Lett å finne venner	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Trygghet i nærmiljøet, slik som ikke trafikkfarlig, lite kriminalitet, barnevennlig	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Familietilknnytning	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Mulighet for relevant arbeid for deg	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune?	7474	433

Mulighet for relevant arbeid for partner		
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Relevante utdanningsmuligheter for deg	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Relevante utdanningsmuligheter for partner	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Relevante utdanningsmuligheter for barn og unge	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Variert og godt tilbud av butikker og forretninger	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? God tilgang til offentlige tjenester (barnehage, skole, helse)	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Bra kulturtilbud - som kino, revy, kafeer o.l.	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Bra tilgang til natur og gode muligheter for friluftsliv	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Gode mulighet for å dyrke hobbyer eller fritidsinteresser	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Kort reise til arbeid/utdanningssted	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Kort avstand til familie og venner	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Bolig/eiendom har tilhørt familien eller slekten	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Aktiviteter og erfaringer har skapt en spesiell tilknytning til stedet	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Liker denne type steder (tettstedpreget, landlig)	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Liker den naturtypen som omgir stedet	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Har sterk identitet knyttet til stedet/regionen	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Mulighet til å påvirke beslutninger i kommunen	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Boligpris	7474	433
Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Godt barnehage- og skoletilbud	7474	433
Når du tenker på ditt bosted og ditt nærområde, vil du si at du har: Godt kollektivtransporttilbud	7452	455
Når du tenker på ditt bosted og ditt nærområde, vil du si at du har: Mulighet for å treffe naboer og andre mennesker på offentlige møteplasser, ungdomsklubb, kafeer, frivillighetssentral m.m.	7452	455
Når du tenker på ditt bosted og ditt nærområde, vil du si at du har: Bra tilrettelagte idretts- og aktivitetstilbud	7452	455

Når du tenker på ditt bosted og ditt nærområde, vil du si at du har... Bra tilgang til merket sti og løypenett sommer og vinter	7452	455
Når du tenker på ditt bosted og ditt nærområde, vil du si at du har... Bra tilgang til trygge og opplyste stier/gang- og sykkelveier som er tilgjengelig for alle (rullator, barnevogn, rullestol mm)	7452	455
Hvor forstyrret har du vært av støy om natten (innsovningsproblemer og oppvåkning) fra kildene nedenfor de siste 12 måneder? Veitrafikk	7343	564
Hvor forstyrret har du vært av støy om natten (innsovningsproblemer og oppvåkning) fra kildene nedenfor de siste 12 måneder? Tog	7343	564
Hvor forstyrret har du vært av støy om natten (innsovningsproblemer og oppvåkning) fra kildene nedenfor de siste 12 måneder? Industrianlegg/næringsvirksomhet	7343	564
Hvor forstyrret har du vært av støy om natten (innsovningsproblemer og oppvåkning) fra kildene nedenfor de siste 12 måneder? Servering/utesteder	7343	564
Hvor forstyrret har du vært av støy om natten (innsovningsproblemer og oppvåkning) fra kildene nedenfor de siste 12 måneder? Nabostøy	7343	564
Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn om ditt nabolag/grend? Jeg føler et sterkt fellesskap med de som bor her	7460	447
Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn om ditt nabolag/grend? Hvis jeg flytter, vil jeg lengte tilbake	7202	705
Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn om ditt nabolag/grend? Når noe skal gjøres, er det lett å få folk med her	7113	794
Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn om ditt nabolag/grend? Det er ikke godt samhold her	7138	769
Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn om ditt nabolag/grend? Folk trives godt her	7242	665
Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn om ditt nabolag/grend? Det er alltid noen som tar initiativ til å løse nødvendige oppgaver her	7084	823
Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn om ditt nabolag/grend? Jeg føler meg trygg i nærmiljøet mitt her muligheter for lek og utfoldelse	7103	804
Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder vært på/i: Museum, kunstutstilling	7629	278
Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder vært på/i: Konsert, teater, kino	7629	278
Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder vært på/i: Kirke, bedehus	7629	278
Idrettsarrangement	7629	278
Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder vært på/i: Bibliotek	7629	278
Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder vært på/i: Kafe, ungdomsklubb, andre sosiale møteplasser	7629	278
Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder selv drevet med: Musikk, sang, teater	7481	426
Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder selv drevet med: Menighetsarbeid	7481	426

Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder selv drevet med: Friluftsliv	7481	426
Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder selv drevet med: Dans	7481	426
Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder selv drevet med: Trening/idrett	7481	426
Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder selv drevet med: Foreningsvirksomhet	7481	426
Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder selv drevet med: Politisk arbeid	7481	426
Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder selv drevet med: Natur-/friluftsliv-/miljøorganisasjon	7481	426
Hender det at du opplever ensomhet?	7808	99
Har du noen som står deg nær, og som du kan snakke fortrolig med?	7798	109
Har du venner som kan gi deg hjelp når du trenger det?	7796	111
Har du personlig i løpet av siste år opplevd følgende i ditt nabolag/grend: Blitt diskriminert eller trakassert på grunn av din bakgrunn, hudfarge, seksuelle legning eller religion eller andre forhold?	7760	147
Vært offer for overfall eller vold?	7760	147
Vært offer for innbrudd eller hæverk?	7760	147
Helserelatert atferd		
Røyker du?	7810	97
Snuser du?	7810	97
Hvor mange alkoholenheter drikker du per uke? (gjennomsnitt siste 3 mnd)?	7665	242
KMI	7582	325
Har du din trivselsvekt?	7763	144
Hvor ofte spiser/drikker du vanligvis dette?Frukt og bær (ikke juice eller fruktsaft)	7646	261
Grønnsaker eller salat (ikke poteter eller grønnsaksjuice)	7646	261
Fisk og sjømat	7646	261
Vann, farris o.l	7646	261
Frukt-/ grønnsaksjuice	7646	261
Brus/saft med sukker	7646	261
Brus /saft kunstig søtet	7646	261
Søtsaker/kaker	7646	261
Snacks	7646	261
Hurtigmat	7646	261
Hvor ofte spiser du vanligvis disse måltidene? Frokost	7811	96
Lunsj	7811	96
Middag	7811	96
Kveldsmat	7811	96

Småmåltid /Mellommåltid	7811	96
Hvordan vurderer du ditt eget kosthold?	7712	195
Hvordan har din fysiske aktivitet i fritida vært det siste året: Lett aktivitet (ikke svett/andpusten)	7609	298
Hvordan har din fysiske aktivitet i fritida vært det siste året: Hard aktivitet (svett/andpusten)	7609	298
Er du fornøyd med ditt eget aktivitetsnivå i hverdagen?	7736	171
Helse		
Hvordan vurderer helsen din sånn i alminnelighet? Vil du si at den er ...	7747	160
Hvordan vurderer du din tannhelse?	7731	176
I hvilken grad har din fysiske helse eller følelsesmessige problemer begrenset deg i din vanlige sosiale omgang med familie eller venner i løpet av de 4 siste uker?	7710	197
Sett ett kryss for hver påstand i den boksen som best beskriver hvor ofte du har følt deg slik i løpet av de siste ukene: Jeg er fornøyd med hvordan jeg har det for tiden	7468	439
Sett ett kryss for hver påstand i den boksen som best beskriver hvor ofte du har følt deg slik i løpet av de siste ukene: Livet mitt går bra	7468	439
Sett ett kryss for hver påstand i den boksen som best beskriver hvor ofte du har følt deg slik i løpet av de siste ukene: Livet mitt er akkurat slik det skal være	7468	439
Sett ett kryss for hver påstand i den boksen som best beskriver hvor ofte du har følt deg slik i løpet av de siste ukene: Jeg kunne tenke meg å forandre mange ting i livet mitt	7468	439
Sett ett kryss for hver påstand i den boksen som best beskriver hvor ofte du har følt deg slik i løpet av de siste ukene: Jeg kunne ikke tenke meg å forandre mange ting i livet mitt	7468	439
Sett ett kryss for hver påstand i den boksen som best beskriver hvor ofte du har følt deg slik i løpet av de siste ukene: Jeg skulle ønske livet var annerledes	7468	439
Sett ett kryss for hver påstand i den boksen som best beskriver hvor ofte du har følt deg slik i løpet av de siste ukene: Jeg har et godt liv	7468	439
Sett ett kryss for hver påstand i den boksen som best beskriver hvor ofte du har følt deg slik i løpet av de siste ukene: Jeg trives med hva som skjer i livet mitt	7468	439
Sett ett kryss for hver påstand i den boksen som best beskriver hvor ofte du har følt deg slik i løpet av de siste ukene: Jeg har det jeg ønsker meg i livet	7468	439
Sett ett kryss for hver påstand i den boksen som best beskriver hvor ofte du har følt deg slik i løpet av de siste ukene: Jeg har det bedre enn de fleste andre på min alder	7468	439
Har du vært begrenset i å utføre vanlige, daglige aktiviteter grunnet sykdom eller helseproblemer i lengre tid? (Vi tenker da på de siste 6 måneder eller lengre): Er bevegelseshemmet	6563	1344
Har du vært begrenset i å utføre vanlige, daglige aktiviteter grunnet sykdom	6563	1344

eller helseproblemer i lengre tid? Har nedsatt syn		
Har du vært begrenset i å utføre vanlige, daglige aktiviteter grunnet sykdom eller helseproblemer i lengre tid? Har nedsatt hørsel	6563	1344
Har du vært begrenset i å utføre vanlige, daglige aktiviteter grunnet sykdom eller helseproblemer i lengre tid? Hemmet pga. kroppslig sykdom, skade eller lidelse	6563	1344
Har du vært begrenset i å utføre vanlige, daglige aktiviteter grunnet sykdom eller helseproblemer i lengre tid? Hemmet pga. psykisk sykdom, skade eller lidelse	6563	1344
Hvor ofte har det hendt i løpet av de siste 3 måneder at du: Har vanskelig for å sovne om kvelden?	7299	608
Våkner gjentatte ganger om natta?	7299	608
Våkner for tidlig og får ikke sove igjen?	7299	608
Kjenner deg søvnig om dagen?	7299	608
Våkner med hodepine?	7299	608

VEDLEGG 4. BEFOLKNINGSSAMMENSETNING

Data fra «Kommunehelse statistikkbank»

Tabell 43. Befolkningsvekst for perioden 2010-2012

	Vekst (2010)	Vekst (2011)	Vekst (2012)	Vekst (2013)
Lillehammer	0,72	0,73	0,32	0,7
Gausdal	-0,02	0,31	-0,31	1,6
Øyer	1,80	0,06	0,14	-0,2
Oppland fylke	0,47	0,57	0,06	0,3
Hele landet	1,28	1,33	1,31	1,1

Tabell 44. Barn (0-17 år), eldre (80+ år), innvandrere og aleneboende i 2013, prosent

	Barn	Eldre	Innvandrere*	Aleneboende
Lillehammer	20,4	5,3	10,0	19,4
Gausdal	20,5	6,4	5,1	16,0
Øyer	20,7	5,0	10,9	16,0
Oppland fylke	20,5	5,6	8,2	17,7
Hele landet	22,2	4,4	14,1	18,0

* Innvandrere er her forstått som personer med to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre registrert bosatt i Norge per 1. januar 2013, i prosent av befolkningen

Tabell 45. Antall i yrkesaktiv alder (16-66 år) og antall eldre (67+) og forholdstallet.

	16-66 år	67+ år	Forholdstall
Lillehammer	17833	4437	4,02
Gausdal	3987	1158	3,44
Øyer	3422	799	4,28
Oppland fylke	122627	32042	3,83

Kilde: SSB 2014: Folkemengde 1. januar etter alder

Bakgrunnsvariabler i folkehelse- og levekårsundersøkelsen

Tabell 46. Kjønn (etter vekting for kjønn).

	Kvinne	Mann
Lillehammer	52,0	48,0
Gausdal	49,3	50,7
Øyer	48,6	51,4
Oppland fylke	49,9	50,1

Tabell 47. Hvor er du født.

	Norge	Ikke Norge
Lillehammer	93,6	6,4
Gausdal	98,2	1,8
Øyer	95,9	4,1
Oppland fylke	96,5	3,5

Tabell 48. Sivilstatus.

	I parforhold (samboer/gift)	Enslig (singel/annet)	Enslig etter forhold (separert/skilt/enke/enkemann)
Lillehammer	72,2	13,4	14,4
Gausdal	71,4	17,6	11,0
Øyer	81,9	11,3	6,8
Oppland fylke	75,2	13,0	11,7
Hele landet*	66		34

* Estimert basert på SSB 2014, <https://www.ssb.no/a/barnogunge/2013/tabeller/familie/fam0100.html>

Tabell 49. Antall medlemmer i husstanden

	1 person	2	3	4	5 eller flere
Lillehammer	18,1	41,2	12,6	17,8	10,3
Gausdal	15,9	40,1	13,5	19,0	11,5
Øyer	8,0	47,8	11,4	25,4	7,5
Oppland fylke	15,0	43,2	14,0	18,3	9,4

Tabell 50. Antall barn i husstanden

	0 barn	1 barn	2 barn	3 eller flere
Lillehammer	59,3	12,1	19,4	9,2
Gausdal	52,6	16,6	19,8	11,1
Øyer	55,0	14,4	22,8	7,9
Oppland fylke	57,8	14,3	18,9	8,9
Oppland fylke (kun barn)		34	45	21
Hele landet (kun barn)		19	45	36

Tabell 51. Andeler som lever i familier/hushold med barn ut fra alder på barna

	0-6	7-12	13-16	17-19	20-24
Lillehammer	12,5	14,0	12,9	12,1	11,0
Gausdal	14,6	16,3	15,8	14,3	10,7
Øyer	13,9	16,3	11,9	11,9	11,4
Oppland fylke	14,4	15,6	13,6	10,6	9,3

Tabell 52. Tredeling av botid i kommunen.

	Kort botid (inntil 9 år)	Lang botid (10-49 år)	Veldig lang botid (50 år eller mer)
Lillehammer	15,7	66,9	17,4
Gausdal	9,6	59,2	31,2
Øyer	15,5	63,5	21,0
Oppland fylke	13,1	61,9	25,0

VEDLEGG 5. OPPVEKST- OG LEVEKÅRSFORHOLD

Data fra «Kommunehelsa statistikkbank»

Tabell 53. Utdanning, barn i lavinntektshushold (prosent) og inntektsulikhet

	Vgo.+ (2011)	Barn lavinntekt (2010)	Barn lavinntekt (2011)	P90/10 (2010)	P90/10 (2011)
Lillehammer	88	8,1	8,6	2,5	2,5
Gausdal	81	8,9	10,2	2,3	2,3
Øyer	81	6,9	10,9	2,3	2,3
Oppland fylke	81	9,5	10,0	2,4	2,4
Hele landet	83	9,0	9,5	2,6	2,7

Tabell 54. Unge arbeidsledige, uføretrygdede og barn av eneforsørgere, prosent

	Ledige (2012)	Ledige (2013)	Uføretrygdede (2010-2012)	Barn av eneforsørgere (2010-2012)
Lillehammer	2,6	2,2	1,9	16,7
Gausdal	2,9	2,2	2,3	14,8
Øyer	2,2	2,3	2,4	13,9
Oppland fylke	2,3	2,3	2,9	16,5
Hele landet	2,3	2,2	2,5	15,8

Helhetlig vurdering av kommunen

Vi begynner med å se på de spurtes tilfredshet med å bo og leve i sin kommune. I regionen er det ingen signifikante forskjeller ut fra kjønn, alder, inntekt eller utdanningsnivå.

Tabell 55. Hvor godt trives du med å bo og leve i din kommune?

	Svært dårlig	Dårlig	Verken godt eller dårlig	Godt	Svært godt	Sum
Lillehammer	1,9	1,4	4,2	38,0	54,4	100
Gausdal	1,9	0,4	7,0	47,0	43,7	100
Øyer	1,4	0,9	5,5	47,3	45,0	100
Oppland fylke	1,4	1,2	7,5	49,7	40,2	100
Hele landet	4	19	45	32	100	

Kilde: Sentio 2012

Tabell 56. Bor du i den kommunen du ønsker å bo i?

	Bli boende og trives	Flytte tross trivsel	Bli boende, men mistrives	Flytte og mistrivsel	Sum
Lillehammer	83,4	11,0	3,2	2,4	100
Gausdal	81,3	11,2	5,2	2,2	100
Øyer	76,4	12,5	6,9	4,2	100
Oppland fylke	80,3	11,0	6,0	2,7	100

Bli boende og trives = Ja og tenker på å bli boende i denne kommunen

Bli boende, men mistrives = Nei, men tenker på å bli boende i denne kommunen

Flytte tross trivsel = Ja, men tenker likevel på å flytte til annen kommune

Flytte og mistrivsel = Nei og tenker på å flytte til annen kommune

Inntekt, forbruk, goder og betalingsproblemer

Tabell 57. Tredeling av bruttoinntekt.

	Lav (-199)	Middels (200-499)	Høy (500+)	Sum
Lillehammer	13,9	59,3	26,8	100
Gausdal	22,0	60,2	17,8	100
Øyer	19,1	58,6	22,3	100
Oppland fylke	16,3	62,5	21,2	100
Hele landet	25	51	24	100

Kilde: SSB 2014, bruttoinntektsintervall, etter alder og kjønn -- antall bosatte personer 17 år og eldre, og sum bruttoinntekt

Tabell 58. Har du/dere økonomi til å betale løpende utgifter?

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Lillehammer	98,5	0,3	1,1	100
Gausdal	97,8	1,1	1,1	100
Øyer	98,2	0,5	1,4	100
Oppland fylke	97,9	0,9	1,2	100
Hele landet	93	7		100

Kilde: SSB 2007. Spørsmålet gjaldt om man har hatt «problemer med å håndtere løpende husholdningsutgifter som mat, transport eller bolig».

Tabell 59. Har du/dere økonomi til å betale for en ukes ferie utenfor hjemmet i året?

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Lillehammer	91,4	4,1	4,5	100
Gausdal	88,1	6,3	5,6	100
Øyer	92,2	2,8	5,1	100
Oppland fylke	88,9	6,2	4,9	100
Hele landet	90	10		100

Kilde: SSB 2008

Tabell 60. Har du/dere økonomi til å ha PC og internett-tilgang i husstanden?

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Lillehammer	94,0	3,2	2,8	100
Gausdal	92,2	3,4	4,5	100
Øyer	94,9	2,3	2,8	100
Oppland fylke	92,9	4,1	3,0	100
Hele landet	93	7		100

Kilde: SSB 2013

Tabell 61. Har du/dere økonomi til å eie en bil?

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Lillehammer	93,7	4,8	1,5	100
Gausdal	92,5	4,1	3,4	100
Øyer	94,0	3,2	2,8	100
Oppland fylke	94,3	3,4	2,3	100
Hele landet	95	5		100

Kilde: Normann 2011

Tabell 62. Har du/dere økonomi til å betale for undersøkelse og behandling hos tannlege?

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Lillehammer	94,4	3,0	2,6	100
Gausdal	93,6	3,7	2,6	100
Øyer	96,8	1,8	1,4	100
Oppland fylke	93,3	4,0	2,8	100
Hele landet	94	6		100

Kilde: SSB 2011. Viser til «andel med økonomiske grunner til udekket behov for tannlegehjelp»

For å få et helhetlig bilde av økonomien til respondentene har vi konstruert et samlet mål på økonomien. I dette samlede målet har vi slått sammen variablene som gjelder: å betale løpende utgifter, en ukes ferie utenfor hjemmet i året, PC og internett-tilgang i husstanden, eie en bil, og betale for undersøkelse og behandling hos tannlege.

Tabell 63. Samlet mål på økonomien (fem indikatorer). Andelen som har økonomi til å betale løpende utgifter, en ukes ferie utenfor hjemmet i året, PC og internett-tilgang i husstanden, eie en bil, og betale for undersøkelse og behandling hos tannlege.

	Nei, klarer tre eller færre	Nei, klarer fire av fem	Ja, klarer alle fem	Sum
Lillehammer	13,0	4,5	82,5	100
Gausdal	13,9	5,6	80,5	100
Øyer	9,7	4,1	86,2	100
Oppland fylke	13,8	5,7	80,5	100

(Mangel på) goder blant barnefamilier

Tabell 64. Har du/dere økonomi til at barn/ungdom i husstanden har sitt eget rom?

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Lillehammer	97,7	2,3		100
Gausdal	100			100
Øyer	98,7	1,3		100
Oppland fylke	98,0	1,7	0,3	100
Hele landet	Ikke funnet			

Tabell 65. Har du/dere økonomi til at barn/ungdom i husstanden kan ta med venner hjem?

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Lillehammer	100			100
Gausdal	100			100
Øyer	100			100
Oppland fylke	98,7	0,4	0,9	100
Hele landet	99,8	0,2		100

Kilde: Normann 2011. Andel som rapporterer økonomi som årsak til at barna ikke kan ta «venner hjem for å leke og spise».

Tabell 66. Har du/dere økonomi til at barn/ungdom får delta i og selv ha bursdagsfeiring?

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Lillehammer	99,0	1,0		100
Gausdal	99,0	1,0		100
Øyer	100			100
Oppland fylke	98,7	0,7	0,6	100
Hele landet	99,7	0,3		100

Kilde: Normann 2011. Andel som rapporterer økonomi som årsak til at barna ikke har «egen bursdagsfeiring».

Tabell 67. Har du/dere økonomi til at barn/ungdom kan delta på fritidsaktiviteter?

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Lillehammer	99,0	0,5	0,5	100
Gausdal	96,1	1,9	1,9	100
Øyer	97,4		2,6	100
Oppland fylke	97,3	1,3	1,4	100
Hele landet	98,5	1,5		100

Kilde: Normann 2011. Andel som rapporterer økonomi som årsak til at barna ikke er «med på regelmessige fritidsaktiviteter».

Tabell 68. Har du/dere økonomi til at barn/ungdom har utstyr til å delta fritidsaktiviteter?

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Lillehammer	96,6	1,0		100
Gausdal	97,1	1,0	1,9	100
Øyer	97,4		2,6	100
Oppland fylke	96,5	1,4	2,1	100
Hele landet	99,5	0,5		100

Kilde: Normann 2011. Andel som ikke har råd til «utstyr til å drive utendørsaktiviteter».

For å få et helhetlig bilde av økonomien til respondentene har vi konstruert et samlet mål på hva barnefamilier opplever at de har økonomi til når det gjelder barna. I dette samlede

målet har vi slått sammen variablene som gjelder: at barna kan ha sitt eget rom, kan ta med venner hjem, får delta i og selv ha bursdagsfeiring, kan delta på fritidsaktiviteter, og utstyr til å delta fritidsaktiviteter.

Tabell 69. Samlet mål på barnefamiliers økonomi (fem indikatorer). Andelen som har økonomi til at barn/ungdom i husstanden har sitt eget rom, kan ta med venner hjem, får delta i og selv ha bursdagsfeiring, kan delta på fritidsaktiviteter, og utstyr til å delta fritidsaktiviteter.

	Nei, klarer fire eller færre	Ja, klarer alle fem	Sum
Lillehammer	4,1	95,9	100
Gausdal	3,9	96,1	100
Øyer	4,0	96,0	100
Oppland fylke	5,6	94,4	100

Kilde: Normann 2011. Andel som rapporterer økonomi som årsak til at barna ikke er «med på regelmessige fritidsaktiviteter».

Vurdering av inntektsulikhet

Tabell 70. Opplever du/ditt hushold at det er store inntektsforskjeller i ditt nærområde?

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Lillehammer	21,3	39,1	39,6	100
Gausdal	26,0	37,0	37,0	100
Øyer	18,7	44,4	36,9	100
Oppland fylke	23,5	38,3	38,2	100
Hele landet	Ikke funnet			

Utdanningsnivå

Tabell 71. Høyeste fullførte utdanningsnivå.

	Grunnskole eller lavere	Videregående	Bachelor+	Sum
Lillehammer	21,9	36,3	41,8	100
Gausdal	39,8	38,3	22,0	100
Øyer	34,4	34,4	31,1	100
Oppland fylke (utvalg)	33,9	37,7	28,3	100
Oppland fylke (SSB-tall)	32	45	22	100
Hele landet	28	42	30	100

Kilde: SSB 2014, personer 16 år og over, etter kjønn, alder og utdanningsnivå.

Tabell 72. Påbegynt utdanning (dvs. ikke fullført).

	Ikke påbegynt utdanning	Grunn	Vgo1	Vgo2	Universitet	Grad	Sum
Lillehammer	84,5	0	1,7	3,1	5,9	4,9	100
Gausdal	86,7	0,4	1,5	7,2	2,7	1,5	100
Øyer	79,8	0,5	6,6	3,8	7,0	2,3	100
Oppland fylke	85,1	0,3	2,8	3,8	3,8	4,3	100
Hele landet	Ikke funnet						

Grunn = Ja, grunnskoleutdanning (10 årig grunnskole, 7 årig folkeskole, framhaldsskole ol

Vgo1 = Ja, realskole/middelskole, yrkesskole, 1-2 år videregående skole (Grunnkurs, VK1)

Vgo2 = Ja, videregående avsluttende utdanning (gymnas, artium, VK2, VK3, Fagbrev)

Universitet = Ja, universitets- og høyskolestudier uten grad/avsluttende eksamen

Grad = Ja, grad ved universitet eller høyskole (Bachelor, Master, PhD)

Hovedaktivitet

Vi spurte videre om hovedaktivitet og trivsel i hovedaktivitet. På spørsmålet om hovedaktivitet hadde respondentene ni svaralternativer, men vi har slått sammen noen kategorier og viser en femdeling.

Tabell 73. Nåværende hovedaktivitet.

	Arbeid	Utd.	Pensjonist	Trygd	Annet	Sum
Lillehammer	65,4	3,0	24,7	4,7	2,2	100
Gausdal	64,1	2,6	24,8	5,9	2,6	100
Øyer	61,2	4,6	26,0	5,9	2,3	100
Oppland fylke	63,4	2,3	23,9	8,0	2,4	100

Arbeid = I arbeid / mottar lønn. Omfatter også lønnet arbeid i familiebedrift eller foretak, eller som lærling.

Omfatter også personer i svangerskapspermisjon/annen permisjon, sykefravær og ferie.

Utd. = Elev, student eller har ulønnet arbeidspraksis, militærtjeneste

Pensjonist = Alderspensjonist/AFP

Trygd = Uføretrygd, på sosialhjelp, arbeidsavklaring

Annet = Hjemmeværende, ikke sysselsatt / arbeidsledig, annet

Tabell 74. Trivsel med nåværende hovedaktivitet.

	Svært fornøyd	Fornøyd	VFM	Misfornøyd	Svært misfornøyd	Sum
Lillehammer	34,2	51,4	9,4	3,4	1,5	100
Gausdal	34,1	50,8	11,5	2,0	1,6	100
Øyer	40,2	47,5	10,3	1,0	1,0	100
Oppland fylke	34,4	49,9	11,9	2,7	1,1	100
Hele landet	Ikke funnet					

VFM = Verken fornøyd eller misfornøyd

Arbeidsforhold

Tabell 75. Antall år i arbeid.

	1-9	10-19	20-29	30-39	40 eller mer	Sum
Lillehammer	16,2	16,0	21,4	23,0	23,4	100
Gausdal	13,0	20,3	21,3	20,8	24,6	100
Øyer	14,9	18,5	14,9	23,8	28,0	100
Oppland fylke	11,9	18,7	20,5	22,4	26,4	100
Hele landet	Ikke funnet					

Tabell 76. Andel personer som har flere arbeidsforhold.

	Ansatt + Primær	Ansatt + SN	Ansatt + Ansatt	Nei	Sum
Lillehammer	3,0	7,1	7,5	82,4	100
Gausdal	11,7	7,2	10,6	70,6	100
Øyer	6,0	9,9	9,9	74,2	100
Oppland fylke	6,9	9,1	8,6	75,4	100

Ansatt + Primær = Ja, selvstendig næringsdrivende innen landbruk/skogbruk og arbeidstaker

Ansatt + SN = Ja, selvstendig næringsdrivende og arbeidstaker

Ansatt + Ansatt = Ja, arbeidstaker hos flere arbeidsgivere

Tabell 77. Fysisk aktivitet gjennom arbeidet.

	Ikke fysisk	Lett fysisk	Middels fysisk	Tungt fysisk	Vet ikke	Sum
Lillehammer	53,6	24,4	16,2	2,4	3,4	100
Gausdal	36,3	29,1	20,3	11,5	2,7	100
Øyer	41,8	24,7	21,9	9,6	2,1	100
Oppland fylke	41,9	25,7	22,2	7,1	3,1	100
Hele landet	47,1	33,7	19,1			100

Ikke fysisk = For det meste stillesittende arbeid (f.eks skrivebordsarbeid, montering)

Lett fysisk = Arbeid der du går mye (f.eks ekspeditørarbeid, lett industriarbeid, undervisning)

Middels fysisk = Arbeid der du både går og løfter mye (f.eks postombæring, pleie, bygningsarbeid)

Tungt fysisk = Tungt kroppsarbeid (f.eks skogsarbeid, tungt jordbruksarbeid, tungt bygningsarbeid)

Kilde: Johansen 2014 (SOFAC-data fra normalbefolkningsundersøkelse 2011)

Tabell 78. Andel personer som arbeider heltid og deltid.

	Heltid	Høy prosent (60+)	Lav prosent (-59)	Sum
Lillehammer	69,6	19,0	11,4	100
Gausdal	69,3	19,6	11,2	100
Øyer	68,3	20,0	11,7	100
Oppland fylke	68,1	19,2	12,7	100
Hele landet	72,8		27,8	100

Kilde: Normann mfl. 2013. Andel som har deltid av alle ansatte, 15-64 år.

Tabell 79. Vurdering av om man har den arbeidssituasjon man ønsker i forhold til stillingsstørrelse.

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Lillehammer	88,2	8,2	3,6	100
Gausdal	84,7	10,2	5,1	100
Øyer	86,9	8,3	4,8	100
Oppland fylke	84,2	11,2	4,6	100
Hele landet	84	16		100

Kilde: Svalund 2011. Andel med ufrivillig deltid blant hovedsakelig deltidssysselsatte.

Boforhold – nåværende bolig og viktig ved boligbytte

I denne delen ser vi på spørsmålsbatterier om hvilken bolig man har per dags dato og hvilken bolig man ønsker seg ved et boligbytte. Respondentene fikk to spørsmål som lød: «Hvilken type bolig har du i dag?» og «Hvilke kvaliteter er du opptatt av dersom du ønsker å bytte bolig?». For hvert av spørsmålene fikk de ti alternativer og flere kryss var mulig. I tabellene viser termen «har» til andelen som «har en slik type bolig i dag», mens termen «viktig» viser til andelen som «er opptatt av denne kvaliteten om de skulle ønsker å bytte bolig.» Det kan også bemerkes at tallene vi sammenligner med på nasjonalt nivå er fra 2002, og det gjør denne sammenligningen mindre interessant enn om vi hadde hatt nyere tall.

Tabell 80. Hvilken type bolig har man i dag og hvilke kvaliteter er man opptatt av dersom man ønsker å bytte bolig? Prosent som svarer bekreftende.

	Har enebolig	Viktig enebolig	Har rekkehus	Viktig rekkehus	Har leilighet	Viktig leilighet
Lillehammer	66,2	46,3	12,8	10,1	14,2	28,6
Gausdal	69,2	54,7	4,2	6,3	3,1	25,0
Øyer	82,2	58,9	1,4	7,8	1,4	21,4
Oppland fylke	73,2	55,6	7,0	8,9	6,5	22,2
Hele landet	64	72	20	10	16	21

Enebolig = Frittliggende enebolig

Rekkehus = Rekkehus/2-4 mannsbolig

Leilighet = Leilighet i hus, blokk, terrasseblokk

Kilde: Løwe 2002

Tabell 81. Hvilken type bolig har man i dag og hvilke kvaliteter er man opptatt av dersom man ønsker å bytte bolig? Prosent som svarer bekreftende.

	Har bofellesskap	Viktig bofellesskap	Har gårdsbruk	Viktig gårdsbruk
Lillehammer	2,1	5,0	7,7	6,8
Gausdal	0,8	4,0	27,7	16,6
Øyer	0,5	3,6	23,4	16,6
Oppland fylke	1,3	4,7	19,0	12,4
Hele landet	Ikke funnet			

Bofellesskap = Bofellesskap

Gårdsbruk = Gårdsbruk

Tabell 82. Hvilken type bolig har man i dag og hvilke kvaliteter er man opptatt av dersom man ønsker å bytte bolig? Prosent som svarer bekreftende.

	Tilrettelagt funksjonsnedsatte	Tilrettelagt funksjonsnedsatte	Har servicetilbud	Viktig servicetilbud
Lillehammer	2,8	6,8	4,1	16,7
Gausdal	3,5	4,0	1,2	12,6
Øyer	2,3	8,8	0,5	21,9
Oppland fylke	2,6	6,9	2,0	16,0
Hele landet	Ikke funnet			

Funksjonsnedsettelse = Boligen og boområdet tilrettelagt for funksjonsnedsettelse

Servicetilbud = Bolig med servicetilbud (pleie/omsorg, vaktmester, snømåking etc.)

Tabell 83. Hvilken type bolig har man i dag og hvilke kvaliteter er man opptatt av dersom man ønsker å bytte bolig? Prosent som svarer bekreftende.

	Har sentrum	Viktig sentrum	Har natur	Viktig natur
Lillehammer	32,6	43,3	52,2	47,4
Gausdal	17,7	38,1	45,8	38,6
Øyer	21,9	42,2	57,5	48,2
Oppland fylke	23,9	41,2	53,1	47,9
Hele landet	Ikke funnet			

Sentrum = Beliggende sentrumsnær til lokalt tjenestetilbud og sosiale møteplasser

Natur = Beliggende nær natur/grøntområde

Tabell 84. Hvilken type bolig har man i dag og hvilke kvaliteter er man opptatt av dersom man ønsker å bytte bolig? Prosent som svarer bekreftende.

	Har leid bosted	Viktig å leie bosted	Har eid bosted	Viktig å eie bosted
Lillehammer	12,2	7,6	88,0	95,3
Gausdal	9,4	6,2	90,6	95,3
Øyer	4,4	6,7	95,6	97,1
Oppland fylke	9,7	9,2	90,7	93,7
Hele landet	19	6	81	94

Kilde: Løwe 2002

Funksjonsnedsettelse og manglende tilrettelegging

Her kunne respondentene krysse av for ni ulike alternativer på spørsmålet: «Har du på grunn av funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging problemer med». Vi ser i etterkant at spørsmålet muligens kunne fokusert på «manglende tilrettelegging» for det er jo dette som kommunene eventuelt kan gjøre noe med.

Tabell 85. Andeler som rapporterer ulike problemer med bakgrunn i funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging. Bevegelse.

	Bevegelse bolig	Bevegelse nærmiljø	Komme til natur/friluftsområde
Lillehammer	2,8	4,4	6,2
Gausdal	2,5	5,3	8,2
Øyer	3,1	4,6	6,2
Oppland fylke	2,3	4,3	6,2
Hele landet	Ikke funnet		

Bevegelse bolig = Å bevege deg i og rundt egen bolig

Bevegelse nærmiljø = Å bevege deg i ditt nærmiljø

Å komme deg til natur- og friluftsområde i din kommune

Tabell 86. Andeler som rapporterer ulike tilgjengelighetsproblemer med bakgrunn i funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging. Tilgjengelighet.

	Offentlige bygg	Kultur- og idrettstilbud	Butikk og servicetilbud	Offentlig transport
Lillehammer	2,2	2,7	1,7	3,4
Gausdal	3,7	4,5	4,9	7,0
Øyer	2,6	3,6	2,6	2,6
Oppland fylke	2,6	3,0	2,8	4,5
Hele landet	Ikke funnet			

Offentlige bygg = Tilgjengelighet i offentlige bygg i din kommune

Kultur- og idrettstilbud = Tilgjengelighet til kultur- og idrettstilbud i din kommune (kino, kafeer, bibliotek, svømmehall, idrettshall etc)

Butikk og servicetilbud = Tilgjengelighet til butikker og servicetilbud i din kommune

Offentlig transport = Tilgjengelighet på offentlig transport i din kommune

Tabell 87. Andeler som rapporterer ulike problemer med bakgrunn i funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging.

	Offentlig informasjon	Annet
Lillehammer	2,1	1,1
Gausdal	2,5	0,4
Øyer	3,1	1,0
Oppland fylke	2,5	0,8
Hele landet	Ikke funnet	

Offentlig informasjon = Å lese informasjon fra offentlig tjeneste i din kommune

Annet

For å få et helhetlig bilde av problemer knyttet til funksjonsnedsettelse og manglende tilrettelegging, så konstruerte vi fire sammensatte mål:

Tabell 88. Andeler som rapporterer en eller flere problemer med bakgrunn i funksjonsnedsettelse eller manglende tilrettelegging.

	Bevegelse	Tilgjengelighet	Bevegelse + Tilgjengelighet	Informasjon / Annet	Samlet
Lillehammer	7,8	4,3	9,2	3,2	10,5
Gausdal	9,5	8,6	12,8	2,9	12,8
Øyer	7,2	4,6	8,8	4,1	10,9
Oppland fylke	7,4	5,9	9,3	3,0	10,3

Bevegelse: å bevege deg i og rundt egen bolig, bevege deg i ditt nærmiljø, å komme deg til natur- og friluftsområde i din kommune

Tilgjengelighet: offentlige bygg i din kommune, kultur- og idrettstilbud, butikker og servicetilbud i din kommune, offentlig transport i din kommune

Info /Annet: å lese informasjon fra offentlig tjeneste i din kommune, annet

Samlet: Bevegelse, tilgjengelighet, informasjon, annet

VEDLEGG 6. MILJØ

Data fra «Kommunehelsa statistikkbank»

I dataene i statistikkbanken finner vi to variabler som måler miljøforhold. Den ene er drikkevannskvaliteten med henhold til E. coli, og den andre er personskader behandlet i sykehus (målt i antall pasienter innlagt (dag- og døgnopphold) for personskader etter ulykker i somatiske sykehus per 1000 innbyggere per år, standardisert for alder og kjønn). Datakilden er Kommunehelsa statistikkbank: <http://khs.fhi.no/webview/>

Tabell 89. Tilfredsstillende drikkevannskvalitet og antall personskader.

	Drikkevannskvalitet (2012)	Personskader (2010-2012)
Lillehammer	100	13,4
Gausdal	100	14,3
Øyer	100	12,4
Oppland fylke	97,1	12,4
Hele landet	95,9	13,2

Kvaliteter ved kommunen

I denne delen ser vi på resultatene for spørsmålet: «Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune?» Respondentene ble presentert for 32 alternativer. Spørsmålssettet var basert på Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) og Statistisk sentralbyrå sin flyttemotivundersøkelse (Fodnesbergene 2008; Sørli 2009).

Tabell 90. Gode muligheter for lek og utfoldelse.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	16,6	8,7	12,5	38,5	23,6	100
Gausdal	15,6	10,5	14,4	35,8	23,7	100
Øyer	17,8	10,3	14,6	33,3	23,9	100
Oppland fylke	17,3	10,5	12,2	36,4	23,6	100

VUV = Verken uviktig eller viktig

Tabell 91. Bebyggelsen og type strøk.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	5,8	7,6	9,8	52,5	24,3	100
Gausdal	9,4	10,2	12,9	45,3	22,3	100
Øyer	9,9	11,7	13,1	38,5	26,8	100
Oppland fylke	7,7	8,9	11,3	47,9	24,1	100

VUV = Verken uviktig eller viktig

Tabell 92. Godt klima, god utsikt, bra med sol og lignende

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	2,6	4,4	7,6	41,6	43,8	100
Gausdal	3,5	2,7	7,0	50,8	35,9	100
Øyer	2,4	4,2	6,1	50,0	37,3	100
Oppland fylke	3,5	4,4	7,6	44,7	39,8	100

VUV = Verken uviktig eller viktig

Tabell 93. Lite støy, ingen forurensning eller andre fysiske ulemper.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	4,1	3,4	9,3	46,6	36,6	100
Gausdal	3,9	3,5	7,4	46,5	38,7	100
Øyer	2,8	2,8	9,0	47,2	38,2	100
Oppland fylke	3,8	4,3	6,2	45,4	40,3	100

VUV = Verken uviktig eller viktig

Tabell 94. Godt sosialt miljø på stedet.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	4,9	4,9	11,5	45,8	32,8	100
Gausdal	3,9	5,1	14,8	46,9	29,3	100
Øyer	4,2	5,2	11,3	50,0	29,2	100
Oppland fylke	4,2	5,5	11,3	47,8	31,2	100

VUV = Verken uviktig eller viktig

Tabell 95. Godt oppvekstmiljø for barn.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	12,9	3,9	7,9	26,8	48,4	100
Gausdal	7,4	2,7	8,2	31,2	50,4	100
Øyer	10,8	1,9	7,1	30,7	49,5	100
Oppland fylke	10,5	3,3	7,1	28,2	50,9	100

VUV = Verken uviktig eller viktig

Tabell 96. Lett å bli akseptert som den jeg/vi er.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	8,0	4,8	24,5	39,7	23,0	100
Gausdal	7,5	4,7	22,4	38,4	27,1	100
Øyer	8,9	4,7	22,1	39,4	24,9	100
Oppland fylke	7,3	5,4	19,5	40,6	27,3	100

VUV = Verken uviktig eller viktig

Tabell 97. Slippe innsyn, innblanding og sosial kontroll fra naboer .

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	7,8	12,0	19,8	35,7	24,7	100
Gausdal	8,2	7,4	21,9	34,0	28,5	100
Øyer	15,5	7,0	23,0	31,9	22,5	100
Oppland fylke	9,4	8,6	19,6	34,9	27,5	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 98. God kontakt med folk i nabolaget.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	5,4	9,3	19,9	46,3	19,0	100
Gausdal	3,5	7,8	15,6	47,3	25,8	100
Øyer	4,7	6,6	14,2	54,7	19,8	100
Oppland fylke	4,1	8,2	16,3	48,9	22,5	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 99. Lett å finne venner.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	8,3	8,7	23,9	42,6	16,5	100
Gausdal	8,6	7,8	22,3	40,2	21,1	100
Øyer	7,5	8,9	23,9	43,7	16,0	100
Oppland fylke	7,3	7,9	20,8	45,0	19,0	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 100. Trygghet i nærmiljøet, slik som ikke trafikkfarlig, lite kriminalitet, barnevennlig.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	3,5	1,8	6,3	35,8	52,6	100
Gausdal	2,7	3,1	3,1	39,5	51,6	100
Øyer	3,8	3,3	2,8	40,1	50,0	100
Oppland fylke	3,1	2,6	4,3	35,0	55,0	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 101. Familietilknytning.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	15,9	8,9	18,5	29,1	27,6	100
Gausdal	8,2	7,4	12,9	34,8	36,7	100
Øyer	12,7	6,6	16,0	31,1	33,5	100
Oppland fylke	11,8	7,1	14,7	33,8	32,6	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 102. Mulighet for relevant arbeid for deg.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	18,2	3,7	8,0	24,3	45,8	100
Gausdal	15,2	4,7	14,8	31,6	33,6	100
Øyer	16,5	4,2	15,1	28,8	35,4	100
Oppland fylke	18,3	4,2	10,9	26,4	40,2	100

VUV = Verken uviktig eller viktig

Tabell 103. Mulighet for relevant arbeid for partner.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	23,8	3,5	12,6	22,8	37,4	100
Gausdal	20,8	3,5	16,5	30,6	28,6	100
Øyer	19,3	2,4	14,6	31,1	32,5	100
Oppland fylke	23,5	3,6	12,2	26,4	34,3	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 104. Relevante utdanningsmuligheter for deg.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	37,8	8,2	29,1	16,4	8,4	100
Gausdal	38,9	6,2	27,2	19,1	8,6	100
Øyer	41,5	8,5	27,8	14,6	7,5	100
Oppland fylke	38,9	7,4	26,7	18,1	8,9	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 105. Relevante utdanningsmuligheter for partner.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	39,2	7,6	29,7	14,3	7,6	100
Gausdal	39,8	6,2	30,9	14,1	7,1	100
Øyer	42,5	9,0	26,9	14,2	6,0	100
Oppland fylke	39,6	6,8	26,9	16,2	7,9	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 106. Relevante utdanningsmuligheter for barn og unge.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	20,4	5,3	14,5	33,2	26,6	100
Gausdal	16,4	3,5	14,5	35,5	30,1	100
Øyer	19,0	6,2	16,6	30,8	27,5	100
Oppland fylke	20,1	4,0	13,4	30,3	32,1	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 107. Variert og godt tilbud av butikker og forretninger.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	4,4	11,4	14,1	50,9	19,3	100
Gausdal	6,2	9,4	23,0	44,5	16,8	100
Øyer	10,3	13,1	23,0	38,5	15,0	100
Oppland fylke	8,3	10,9	18,0	45,4	17,4	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 108. God tilgang til offentlige tjenester (barnehage, skole, helse).

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	5,3	3,5	9,1	43,7	38,5	100
Gausdal	5,9	4,7	11,7	42,2	35,5	100
Øyer	5,2	7,1	12,7	39,2	35,8	100
Oppland fylke	6,4	4,5	9,0	41,3	38,9	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 109. Bra kulturtilbud – som kino, revy, kafeer og lignende

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	5,5	11,5	15,9	47,3	19,7	100
Gausdal	18,8	12,9	32,4	26,2	9,8	100
Øyer	20,2	17,8	29,6	23,0	9,4	100
Oppland fylke	12,5	14,7	22,5	36,6	13,7	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 110. Bra tilgang til natur og gode muligheter for friluftsliv.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	2,0	3,4	4,8	35,7	54,1	100
Gausdal	1,6	3,9	9,0	40,4	45,1	100
Øyer	4,2	2,8	5,2	34,4	53,3	100
Oppland fylke	2,5	3,7	5,3	38,9	49,6	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 111. Gode mulighet for å dyrke hobbyer eller fritidsinteresser.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	4,1	4,8	11,5	43,3	36,3	100
Gausdal	5,4	6,6	13,2	39,7	35,0	100
Øyer	9,4	6,1	12,3	36,8	35,4	100
Oppland fylke	6,1	5,2	12,8	42,8	33,1	100

VUV = Verken uviktig eller viktig

Tabell 112. Kort reise til arbeid/utdanningssted.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	13,4	4,4	12,6	38,9	30,7	100
Gausdal	15,2	4,7	16,0	40,1	24,1	100
Øyer	16,1	9,0	13,7	34,1	27,0	100
Oppland fylke	16,2	5,2	13,8	37,2	27,7	100

VUV = Verken uviktig eller viktig

Tabell 113. Kort avstand til familie og venner.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	9,7	8,8	20,5	35,9	25,1	100
Gausdal	11,7	7,0	15,2	41,4	24,6	100
Øyer	9,4	7,5	21,6	37,1	24,4	100
Oppland fylke	9,6	7,6	16,4	40,4	26,0	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 114. Bolig/eiendom har tilhørt familien eller slekten.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	58,3	5,7	15,9	11,9	8,2	100
Gausdal	36,7	5,5	21,1	14,8	21,9	100
Øyer	52,1	3,3	14,6	12,7	17,4	100
Oppland fylke	48,3	6,1	16,9	13,7	15,0	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 115. Aktiviteter og erfaringer har skapt en spesiell tilknytning til stedet.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	18,7	14,5	17,0	31,5	18,4	100
Gausdal	18,7	8,2	24,1	33,1	16,0	100
Øyer	22,2	11,3	19,8	29,7	17,0	100
Oppland fylke	19,4	11,0	21,5	32,1	16,0	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 116. Liker denne type steder (tettstedpreget, landlig).

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	8,3	4,1	9,7	46,9	30,9	100
Gausdal	9,0	4,7	14,8	45,3	26,2	100
Øyer	14,1	6,1	13,6	43,2	23,0	100
Oppland fylke	8,2	5,9	13,2	46,4	26,4	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 117. Liker den naturtypen som omgir stedet.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	4,6	4,1	9,6	45,9	35,8	100
Gausdal	5,1	4,7	10,5	45,3	34,4	100
Øyer	4,7	4,2	9,4	42,9	38,7	100
Oppland fylke	5,1	4,7	9,8	46,4	34,1	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 118. Har sterk identitet knyttet til stedet/regionen.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	20,7	11,9	18,7	28,0	20,7	100
Gausdal	15,7	8,6	18,8	32,5	24,3	100
Øyer	19,8	9,4	17,5	27,8	25,5	100
Oppland fylke	18,2	9,2	17,7	30,4	24,5	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 119. Mulighet til å påvirke beslutninger i kommunen.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	24,0	15,8	38,1	17,2	4,8	100
Gausdal	23,3	13,2	36,6	19,1	7,8	100
Øyer	23,7	14,7	35,1	23,2	3,3	100
Oppland fylke	22,1	15,1	33,4	21,5	7,9	100

VUV = Verken uviktig eller viktig

Tabell 120. Boligpris.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	12,5	12,5	26,9	33,5	14,6	100
Gausdal	18,8	7,4	22,7	32,0	19,1	100
Øyer	23,0	9,9	23,0	29,1	15,0	100
Oppland fylke	14,8	10,0	22,1	34,5	18,6	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Tabell 121. Godt barnehage tilbud og/eller skoletilbud.

	Uviktig	Lite viktig	VUV	Ganske viktig	Svært viktig	Sum
Lillehammer	25,2	2,8	13,8	29,5	28,8	100
Gausdal	18,3	3,1	13,2	32,3	33,1	100
Øyer	19,7	3,8	13,1	31,0	32,4	100
Oppland fylke	21,3	3,8	12,9	27,5	34,5	100

VUV = Verken uviktig eller viktig,

Prinsippal komponentanalyse avdekker at vi kan skille mellom sju komponenter som respondentene synes er viktige for kommunen de har valgt å bo i.² Vi har deretter kjørt tester av intern konsistens (Cronbachs alfa), og disse testene viser tilfredsstillende verdier for fire komponenter. Komponent 5, komponent 6 og komponent 7 har alfaverdier rett under «minstekravet», men bivariate korrelasjoner viser tilfredsstillende verdier (0,3-0,7), og disse komponentene kan også beholdes.

² Følgene variabler ble tatt ut på grunn av at de ladet på flere faktorer eller hadde negativ innvirkning på alfaverdien (intern konsistens): «Liker denne type steder (tettstedpreget, landlig)», «Mulighet til å påvirke beslutninger i kommunen» og «Trygghet i nærmiljøet, slik som ikke trafikkfarlig, lite kriminalitet, barnevennlig». «God tilgang til offentlige tjenester» er beholdt tross at den lader på to faktorer.

Vi har kategorisert komponentene på følgende måte.

- «K1 Arbeid/utdanning» (5 items): Relevante utdanningsmuligheter for partner, Relevante utdanningsmuligheter for deg, Mulighet for relevant arbeid for partner, Mulighet for relevant arbeid for deg, Kort reise til arbeid/utdanningssted
- «K2 Barns oppvekstmiljø» (4 items): Godt oppvekstmiljø for barn, Godt barnehage- og skoletilbud, Gode muligheter for lek og utfoldelse, Relevant utdanningsmuligheter for barn/unge
- «K3 Sosialt miljø» (4 items): God kontakt med folk i nabolaget, Lett å finne venner, Lett å bli akseptert som den jeg/vi er, Godt sosialt miljø på stedet
- «K4 Familietilknytning og/eller stedstilknytning» (5 items): Bolig/eiendom har tilhørt familien eller slekten, Har sterk identitet knyttet til stedet/regionen, Familietilknytning, Aktiviteter og erfaringer har skapt en spesiell tilknytning til stedet, Kort avstand til familie og venner
- «K5 Fysisk miljø^m klima, støy, bebyggelse, innsyn» (4 items): Godt klima, god utsikt, bra med sol og lignende, Bebyggelsen og type strøk, Lite støy, ingen forurensning eller andre fysiske ulemper, Slippe innsyn, innblanding og sosial kontroll fra naboer
- «K6 Tilgjengelighet til ulike typer goder» (4 items): Variert og godt tilbud av butikker og forretninger, Bra kulturtilbud – som kino, revy, kafeer og lignende, God tilgang til offentlige tjenester (barnehage, skole, helse), boligpris
- «K7 Fysisk miljø^m natur og friluftsliv» (3 items): Liker den naturtypen som omgir stedet, Bra tilgang til natur og gode muligheter for friluftsliv, Gode muligheter for å dyrke hobbyer eller fritidsinteresser

Alle sammensatte mål er normert, dvs. totalsummen for hver komponent er delt på antallet items, slik at verdiene for hver komponent varierer mellom 1 (uviktig) til 5 (svært viktig).

Tabell 122. Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Prinsipal komponentanalyse og Cronbachs alfa.

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
Alfa	,86	,81	,80	,74	,66	,68	,68
Eigenvalue	7,9	2,6	1,9	1,5	1,3	1,2	1,1
Relevante utdanningsmuligheter for partner	,81						
Relevante utdanningsmuligheter for deg	,80						
Mulighet for relevant arbeid for partner	,75	,32					
Mulighet for relevant arbeid for deg	,75						
Kort reise til arbeid/utdanningssted	,62						
Godt barnehage- og skoletilbud	,33	,75					
Godt oppvekstmiljø for barn		,75					
Relevant utdanningsmuligheter for barn/unge	,39	,62					
Gode muligheter for lek og utfoldelse		,58			,32		
God kontakt med folk i nabolaget			,76				
Lett å finne venner			,75				
Lett å bli akseptert som den jeg/vi er			,70				
Godt sosialt miljø på stedet			,68				
Har sterk identitet knyttet til stedet/regionen				,75			
Bolig/eiendom har tilhørt familien eller slekten				,73			
Familietilknytning				,64			
Erfaringer – spesiell tilknytning til stedet				,64			
Kort avstand til familie og venner				,53		,33	
Godt klima, god utsikt, bra med sol og lignende					,73		
Lite støy, forurensning, annen fysisk ulempe					,69		
Bebyggelsen og type strøk					,68		
Slippe innsyn sosial kontroll fra naboer					,46		
Liker den naturtypen som omgir stedet							
Variert/godt tilbud av butikker og forretninger						,79	
Bra kulturtilbud – som kino, revy, kafeer og lignende						,68	
God tilgang til offentlige tjenester		,48				,54	
Boligpris						,43	
Bra tilgang til natur og muligheter for friluftsliv							,76
Mulighet for å dyrke hobbyer/fritidsinteresser							,68
Liker den naturtypen som omgir stedet				,32			,59

Tabell 123. Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune? Fordelt ut fra kjønn, alder, utdanning, inntekt, familietype og sivilstatus. 1 = Uviktig og 5 = Svært viktig

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
Oppland fylke	3,13	3,61	3,77	3,25	3,90	3,53	4,07
Region	3,15	3,56	3,71	3,14	3,90	3,58	4,12
Kjønn							
Kvinne	3,17	3,59	3,76	3,10	3,86	3,67	4,15
Mann	3,14	3,54	3,66	3,21	3,94	3,48	4,12
Alder							
16-34 år	3,47	3,69	3,63	3,16	3,80	3,67	4,07
35-49 år	3,40	3,86	3,76	3,09	3,87	3,54	4,08
50-66 år	3,24	3,54	3,73	3,14	4,02	3,61	4,23
67 år og eldre	2,18	2,96	3,65	3,27	3,85	3,41	4,03
Utdanningsnivå							
Grunnskole/realskole	2,64	3,32	3,82	3,23	3,95	3,49	4,00
Videregående	3,32	3,60	3,68	3,17	3,93	3,63	4,16
Bachelorgrad el. Høyere	3,38	3,74	3,71	3,08	3,90	3,61	4,19
Inntektsnivå							
Lav (Inntil 199000)	2,93	3,29	3,70	3,25	3,82	3,42	3,93
Middels (200000-499000)	3,20	3,60	3,76	3,16	3,96	3,64	4,16
Høy (500000 eller mer)	3,26	3,65	3,60	3,02	3,83	3,54	4,17
Antall barn							
Ingen barn	2,88	3,17	3,64	3,13	3,89	3,55	4,10
Ett barn	3,48	4,00	3,64	3,16	3,96	3,61	4,19
To barn	3,51	4,23	3,89	3,12	3,92	3,57	4,12
Tre eller flere barn	3,68	3,99	3,75	3,17	3,83	3,67	4,16
Sivilstatus							
I parforhold (samboer/gift)	3,31	3,74	3,73	3,15	3,92	3,57	4,16
Enslig (singel/annet)	3,07	3,19	3,50	3,12	3,70	3,58	3,99
Enslig etter forhold (enke mm)	2,26	2,90	3,82	3,19	3,97	3,63	4,07

K1 = Arbeid/utdanning

K2 = Barns oppvekstmiljø

K3 = Sosialt miljø

K4 = Familietilknytning og/eller stedstilknytning

K5 = Fysisk miljø m klima, støy, bebyggelse, innsyn

K6 = Tilgjengelighet til ulike typer goder

K7 = Fysisk miljø ^m fokus på natur/friluftsliv

Tabell. Hva er viktig for deg/ditt hushold for at du/dere velger å bo i din kommune?

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
Lillehammer	3,17	3,53	3,69	3,08	3,92	3,66	4,15
Gausdal	3,11	3,69	3,76	3,37	3,88	3,44	4,05
Øyer	3,08	3,59	3,73	3,21	3,83	3,29	4,06
Oppland fylke	3,13	3,61	3,77	3,25	3,90	3,53	4,07

K1 = Arbeid/utdanning

K2 = Barns oppvekstmiljø

K3 = Sosialt miljø

K4 = Familietilknytning og/eller stedstilknytning

K5 = Fysisk miljø m klima, støy, bebyggelse, innsyn

K6 = Tilgjengelighet til ulike typer goder

K7 = Fysisk miljø ^m fokus på natur/friluftsliv

Fysisk miljø – vurdering av nærområdet

Tabell 124. som svarer bekreftende («ja») på følgende påstander: Når du tenker på ditt bosted og nærområde, har du:

	Kollektiv-transport	Offentlige møteplass	Idretts- og aktivitetstilbud	Merkede stier/løyper	Opplyste stier/veier
Regionen	55,0	58,7	84,1	89,2	65,1
Lillehammer	68,9	66,2	85,5	90,2	72,1
Gausdal	18,7	41,1	82,6	89,1	46,7
Øyer	23,6	39,2	77,8	83,5	50,2
Oppland fylke	38,0	56,7	77,5	87,6	51,6
Hele landet	Ikke funnet				

Kollektivtransport = God kollektivtransporttilbud

Offentlige møteplasser = Mulighet for å treffe naboer og andre mennesker på offentlige møteplasser, ungdomsklubb, kafeer, frivillighetssentral m.m.

Idretts- og aktivitetstilbud = Bra tilrettelagte idretts- og aktivitetstilbud

Merket sti/løyper = Bra tilgang til merket sti og løypenett sommer og vinter

Opplyst sti/veier = Bra tilgang til trygge og opplyste stier/gang- og sykkelveier som er tilgjengelig for alle (rullator, barnevogn, rullestol mm)

Fysisk miljø – støyplager om natten

Tabell 125. Plaget med veitrafikk.

	Ikke plaget	Litt plaget	Middels plaget	Mye plaget	Ekstremt plaget	Sum
Lillehammer	88,0	9,6	1,9	0,4		100
Gausdal	90,3	8,1	1,2	0,4		100
Øyer	85,8	10,4	2,4	1,4		100
Oppland fylke	89,1	8,0	1,8	1,0	0,1	100

Tabell 126. Plaget med tog.

	Ikke plaget	Litt plaget	Middels plaget	Mye plaget	Ekstremt plaget	Sum
Lillehammer	97,3	1,2	0,4	0,2	0,9	100
Gausdal	99,2	0,8				100
Øyer	90,0	9,0	1,0			100
Oppland fylke	96,5	2,5	0,5	0,3	0,2	100

Tabell 127. Plaget med industrianlegg/næringsvirksomhet.

	Ikke plaget	Litt plaget	Middels plaget	Mye plaget	Ekstremt plaget	Sum
Lillehammer	97,1	2,5			0,4	100
Gausdal	94,6	3,1	1,5	0,8		100
Øyer	92,4	6,2	0,5	0,9		100
Oppland fylke	96,5	2,5	0,6	0,1	0,2	100

Tabell 128. Plaget med servering/utesteder.

	Ikke plaget	Litt plaget	Middels plaget	Mye plaget	Ekstremt plaget	Sum
Lillehammer	98,6	0,8	0,6			100
Gausdal	99,6		0,4			100
Øyer	99,0	1,0				100
Oppland fylke	98,6	1,0	0,3	0,1	0,0	100

Tabell 129. Plaget med nabostøy.

	Ikke plaget	Litt plaget	Middels plaget	Mye plaget	Ekstremt plaget	Sum
Lillehammer	89,9	8,5	1,4	0,2		100
Gausdal	92,2	6,2	0,8	0,8		100
Øyer	93,4	5,2	0,5	0,5	0,5	100
Oppland fylke	91,4	6,6	1,4	0,5	0,1	100

Tabell 130. Andeler som rapporterer en eller flere plager med støy tidlig og/eller sent (veitrafikk, tog, industrianlegg/næringsvirksomhet, servering/utesteder og nabostøy).

	Ingen støyplager	En eller flere støyplager	Sum
Lillehammer	80,2	19,8	100
Gausdal	81,8	18,2	100
Øyer	75,6	24,4	100
Oppland fylke	81,3	18,7	100

Sosialt miljø – møteplasser

Spørsmålsformuleringen var: «Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder vært på/i:»

Tabell 131. Hyppighet av besøk på museum og kunstutstilling siste seks måneder.

	Månedlig	Sjeldnere enn hver måned	Aldri	Sum
Lillehammer	11,2	38,4	50,4	100
Gausdal	4,5	21,6	73,9	100
Øyer	4,7	35,8	59,5	100
Oppland fylke	6,2	29,6	64,2	100
Nord-Trøndelag	6,0	26,8	67,2	100

Kilde: HUNT 3

Tabell 132. Hyppighet av besøk på konsert, teater, kino siste seks måneder.

	Månedlig	Sjeldnere enn hver måned	Aldri	Sum
Lillehammer	15,4	60,3	24,3	100
Gausdal	9,8	57,0	33,2	100
Øyer	10,2	60,9	28,8	100
Oppland fylke	12,6	56,7	30,8	100
Nord-Trøndelag	15,2	49,4	35,4	100

Kilde: HUNT 3

Tabell 133. Hyppighet av besøk i kirke og bedehus siste seks måneder.

	Månedlig	Sjeldnere enn hver måned	Aldri	Sum
Lillehammer	10,8	33,6	55,6	100
Gausdal	7,9	47,5	44,5	100
Øyer	7,9	45,1	47,0	100
Oppland fylke	9,8	41,4	48,8	100
Nord-Trøndelag	13,2	45,9	40,8	100

Kilde: HUNT 3

Tabell 134. Hyppighet av besøk på idrettsarrangement siste seks måneder.

	Månedlig	Sjeldnere enn hver måned	Aldri	Sum
Lillehammer	20,7	32,9	46,4	100
Gausdal	19,2	27,5	53,2	100
Øyer	21,3	32,4	46,3	100
Oppland fylke	19,6	29,6	50,8	100
Nord-Trøndelag	19,9	29,0	51,1	

Kilde: HUNT 3

Tabell 135. Hyppighet av besøk på bibliotek siste seks måneder.

	Månedlig	Sjeldnere enn hver måned	Aldri	Sum
Lillehammer	20,4	30,8	48,7	100
Gausdal	15,2	20,1	64,8	100
Øyer	15,7	25,9	58,3	100
Oppland fylke	16,0	23,7	60,3	100

Tabell 136. Hyppighet av besøk på kafe, ungdomsklubb og/eller andre sosiale møteplasser, siste seks måneder.

	Månedlig	Sjeldnere enn hver måned	Aldri	Sum
Lillehammer	41,7	36,6	21,7	100
Gausdal	29,2	36,0	34,8	100
Øyer	28,4	36,7	34,9	100
Oppland fylke	34,6	37,7	27,6	100

Tabell 137. Andeler som rapporterer at de ikke besøker (eller veldig sjeldent besøker) de seks nevnte møteplassene (museum og kunstutstilling, konsert, teater og kino, kirke og bedehus, idrettsarrangement, bibliotek og kafe, ungdomsklubb og/eller andre sosiale møteplasser).

	Besøker/Deltar	Besøker ikke/svært sjelden	Sum
Lillehammer	80,3	19,7	100
Gausdal	67,4	32,6	100
Øyer	76,7	23,3	100
Oppland fylke	72,8	27,2	100

Sosialt miljø – ulike aktiviteter

Spørsmålsformuleringen var: «Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder selv drevet med:»

Tabell 138. Aktiv i menighetsarbeid siste seks måneder.

	2+ ganger pr uke	1 gang pr uke	1-3 ganger pr måned	1-5 ganger	Ingen	Sum
Lillehammer	2,6	1,4	2,1	4,2	89,7	100
Gausdal	0,4	1,5	2,3	1,9	93,9	100
Øyer	0,5	0,9	1,4	1,4	95,7	100
Oppland fylke	1,1	1,0	2,1	3,4	92,5	100
Nord-Trøndelag	0,9	0,7	1,8	2,7	93,9	100

Kilde: HUNT 3

Tabell 139. Aktiv med musikk, sang og teater siste seks måneder.

	2+ ganger pr uke	1 gang pr uke	1-3 ganger pr måned	1-5 ganger	Ingen	Sum
Lillehammer	3,7	6,4	1,7	7,7	80,5	100
Gausdal	3,8	5,4	1,1	3,8	85,8	100
Øyer	1,4	4,2	3,8	7,5	83,0	100
Oppland fylke	2,5	4,8	2,5	6,6	83,6	100
Nord-Trøndelag	4,2	5,7	3,3	7,9	78,8	100

Kilde: HUNT 3

Tabell 140. Aktiv med friluftsliv siste seks måneder.

	2+ ganger pr uke	1 gang pr uke	1-3 ganger pr måned	1-5 ganger	Ingen	Sum
Lillehammer	25,7	17,4	16,0	17,5	23,4	100
Gausdal	17,6	12,3	16,9	18,8	34,5	100
Øyer	25,5	14,2	20,8	19,8	19,8	100
Oppland fylke	24,3	15,0	15,2	19,9	25,6	100
Nord-Trøndelag	20,7	16,1	23,0	23,0	17,1	100

Kilde: HUNT 3

Tabell 141. Har danset siste seks måneder.

	2+ ganger pr uke	1 gang pr uke	1-3 ganger pr måned	1-5 ganger	Ingen	Sum
Lillehammer	2,3	2,2	2,7	7,6	85,3	100
Gausdal	2,3	3,4	5,7	9,6	78,9	100
Øyer	0,9	3,8	2,8	9,0	83,4	100
Oppland fylke	1,6	2,2	2,7	10,9	82,6	100
Nord-Trøndelag	1,3	2,5	6,0	28,7	61,4	

Kilde: HUNT 3

Tabell 142. Aktiv med trening/idrett siste seks måneder.

	2+ ganger pr uke	1 gang pr uke	1-3 ganger pr måned	1-5 ganger	Ingen	Sum
Lillehammer	39,1	17,0	5,5	12,6	25,8	100
Gausdal	29,4	13,0	8,8	12,2	36,6	100
Øyer	32,1	16,5	12,3	10,8	28,3	100
Oppland fylke	35,9	14,8	6,6	11,9	30,8	100
Nord-Trøndelag	27,7	13,8	8,8	12,2	37,4	100

Kilde: HUNT 3

Tabell 143. Andeler som rapporterer at de ikke deltar (eller veldig sjeldent deltar) de fem nevnte aktivitetene (musikk, sang, teater, menighetsarbeid, friluftsliv, dans, trening/idrett).

	Deltar i aktiviteter	Deltar ikke i aktiviteter	Sum
Lillehammer	80,3	19,7	100
Gausdal	66,7	33,3	100
Øyer	79,1	20,9	100
Oppland fylke	73,9	26,1	100

Kilde: HUNT 3

Sosialt miljø – organisasjonsvirksomhet

Spørsmålsformuleringen var: «Hvor mange ganger har du i løpet av de siste 6 måneder selv drevet med:»

Tabell 144. Aktivitet i ulike typer foreninger (foreningsvirksomhet) siste seks måneder.

	2+ ganger pr uke	1 gang pr uke	1-3 ganger pr måned	1-5 ganger	Ingen	Sum
Lillehammer	6,0	6,6	11,1	13,2	63,1	100
Gausdal	4,6	6,2	10,8	10,4	68,1	100
Øyer	4,3	7,1	8,1	13,7	66,8	100
Oppland fylke	5,5	6,7	10,4	14,1	63,3	100
Nord-Trøndelag	4,9	4,9	15,6	18,8	55,8	100

Kilde: HUNT 3

Tabell 145. Aktiv med politisk arbeid siste seks måneder.

	2+ ganger pr uke	1 gang pr uke	1-3 ganger pr måned	1-5 ganger	Ingen	Sum
Lillehammer	1,0	0,9	0,4	3,9	93,8	100
Gausdal		0,4	1,5	3,8	94,3	100
Øyer	0,9		2,8	1,9	94,3	100
Oppland fylke	0,8	0,9	1,5	4,2	92,5	100

Tabell 146. Aktiv i natur-/friluft-/miljøorganisasjon siste seks måneder.

	2+ ganger pr uke	1 gang pr uke	1-3 ganger pr måned	1-5 ganger	Ingen	Sum
Lillehammer	0,6	0,5	1,9	5,7	91,3	100
Gausdal	1,1	0,8	2,7	5,0	90,4	100
Øyer	1,9	0,5	4,3	7,6	85,8	100
Oppland fylke	0,9	1,3	2,2	6,8	88,8	100

Tabell 147. Aktiv i foreninger, politisk arbeid og/eller natur-/friluft-/miljøorganisasjon siste seks måneder.

	Har ikke vært aktiv	Har vært aktiv	Sum
Lillehammer	59,4	40,6	100
Gausdal	62,1	37,9	100
Øyer	58,3	41,7	100

Sosialt miljø – sosial støtte

Tabell 148. Andel som opplever ensomhet.

	Ofte	Av og til	Sjelden	Aldri	Sum
Lillehammer	6,6	21,0	34,1	38,3	100
Gausdal	9,2	20,7	34,7	35,4	100
Øyer	4,5	17,3	30,9	47,3	100
Oppland fylke	5,4	22,4	35,3	36,9	100

Tabell 149. Å ha noen som er nær og som man kan snakke fortrolig med.

	Ja	Nei, men savner ikke	Nei, og savner det	Vet ikke	Sum
Lillehammer	92,4	3,3	2,7	1,6	100
Gausdal	87,5	4,8	4,8	3,0	100
Øyer	93,2	2,7	2,7	1,4	100
Oppland fylke	91,1	3,4	3,2	2,2	100
Hele landet	95		5		100
Nord-Trøndelag	91,2		8,8		100

Kilder: SSB 2013 og HUNT 3

Tabell 150. Venner som kan gi hjelp når man trenger det.

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Lillehammer	89,3	3,0	7,8	100
Gausdal	88,1	4,1	7,8	100
Øyer	90,9	3,2	5,9	100
Oppland fylke	88,7	3,6	7,7	100
Nord-Trøndelag	95	5		100

Kilde: HUNT 3

Tabell 151. Andeler som rapporterer at de ofte opplever ensomhet og/eller savner å ha noen som de kan snakke fortrolig med og/eller ikke har venner som kan gi hjelp når de trenger det.

	Savner ikke sosial støtte	Savner sosial støtte	Sum
Lillehammer	90,4	9,6	100
Gausdal	85,9	14,1	100
Øyer	92,2	7,8	100
Oppland fylke	90,9	9,1	100

Sosialt miljø – opplevelse av nærområdet

Vi satte frem sju påstander som skulle kunne beskrive «det sosiale miljøet i nabolaget/grenda».

Tabell 152. Jeg føler et sterkt fellesskap med de som bor i mitt nabolag/grend

	Helt uenig	Ganske uenig	VUE	Ganske enig	Helt enig	Sum
Lillehammer	5,0	7,8	39,2	37,7	10,3	100
Gausdal	3,9	7,0	31,5	44,4	13,2	100
Øyer	7,0	8,4	27,6	43,0	14,0	100
Oppland fylke	5,7	8,4	33,6	39,4	13,0	100
Nord-Trøndelag	3,8	8,2	12,7	40,1	35,2	100

VUE = Verken uenig eller enig

Kilde: HUNT 3

Tabell 153. Hvis jeg flytter, vil jeg lengte tilbake til mitt nabolag/grend.

	Helt uenig	Ganske uenig	VUE	Ganske enig	Helt enig	Sum
Lillehammer	3,0	5,2	26,0	39,0	26,9	100
Gausdal	4,8	4,4	19,5	41,0	30,3	100
Øyer	2,9	7,7	27,3	37,3	24,9	100
Oppland fylke	4,7	6,4	24,0	37,4	27,4	100
Hele landet	Ikke funnet					

VUE = Verken uenig eller enig

Tabell 154. Når noe skal gjøres, er det lett å få folk med i mitt nabolag/grend.

	Helt uenig	Ganske uenig	VUE	Ganske enig	Helt enig	Sum
Lillehammer	4,4	9,2	38,7	40,3	7,3	100
Gausdal	4,5	8,1	30,5	37,8	19,1	100
Øyer	5,0	8,4	39,1	35,6	11,9	100
Oppland fylke	4,8	10,3	36,3	38,1	10,4	100
Hele landet	Ikke funnet					

VUE = Verken uenig eller enig

Tabell 155. Det er ikke godt samhold i mitt nabolag/grend.

	Helt uenig	Ganske uenig	VUE	Ganske enig	Helt enig	Sum
Lillehammer	31,9	36,8	21,6	7,0	2,7	100
Gausdal	34,6	35,4	19,9	6,9	3,3	100
Øyer	36,8	33,8	20,6	5,9	2,9	100
Oppland fylke	34,1	33,6	22,6	7,0	2,7	100
Hele landet	Ikke funnet					

VUE = Verken uenig eller enig

Tabell 156. Folk trives godt i mitt nabolag/grend.

	Helt uenig	Ganske uenig	VUE	Ganske enig	Helt enig	Sum
Lillehammer	1,3	3,0	9,5	50,7	35,4	100
Gausdal	0,8	0,8	12,3	57,5	28,6	100
Øyer	1,0	1,0	7,7	62,0	28,4	100
Oppland fylke	1,2	1,7	11,5	56,4	29,2	100
Hele landet	Ikke funnet					

Tabell 157. Det er alltid noen som tar initiativ til å løse nødvendige oppgaver i mitt nabolag/grend.

	Helt uenig	Ganske uenig	VUE	Ganske enig	Helt enig	Sum
Lillehammer	4,5	8,7	41,4	38,2	7,3	100
Gausdal	4,0	7,3	45,2	33,9	9,7	100
Øyer	2,5	7,5	49,5	30,5	10,0	100
Oppland fylke	4,4	9,1	43,3	34,6	8,7	100
Hele landet	Ikke funnet					

VUE = Verken uenig eller enig

Tabell 158. Jeg føler meg trygg i nærmiljøet i mitt nabolag/grend (gode muligheter for lek og fri utfoldelse).

	Helt uenig	Ganske uenig	VUE	Ganske enig	Helt enig	Sum
Lillehammer	0,9	1,8	11,0	43,2	43,1	100
Gausdal	0,8	2,4	13,3	46,2	37,3	100
Øyer	0,5		10,3	50,2	38,9	100
Oppland fylke	1,2	1,6	11,6	46,3	39,2	100
Hele landet	Ikke funnet					

VUE = Verken uenig eller enig

De syv påstandene kan utgjøre et sammensatt mål som samlet gir en god beskrivelse av «det sosiale miljøet i nabolaget/grenda». Når vi snur påstanden «Det er ikke godt samhold i mitt nabolag/grend» til å bli positiv (Det er godt samhold i mitt nabolag/grend), så finner vi ved prinsipal komponentanalyse at det bare er en komponent. Videre har vi kjørt Cronbachs alfa for å måle intern konsistens, og denne er 0,81 og tilfredsstillende. Det er både teoretisk og empirisk belegg for å slå sammen variablene.

Tabell 159. Cronbachs alfa for syv påstander om det sosiale miljøet i nabolaget/grenda.

Alfa ved alle sju items	0,81
<i>Alfa om man sletter items</i>	
Jeg føler et sterkt fellesskap med de som bor her	0,77
Hvis jeg flytter, vil jeg lengte tilbake	0,78
Når noe skal gjøres, er det lett å få folk med her	0,76
Folk trives godt her	0,78
Det er alltid noen som tar initiativ til å løse nødvendige oppgaver her	0,78
Jeg føler meg trygg i nærmiljøet mitt her muligheter for lek og utfoldelse	0,79
Det er godt samhold i mitt nabolag/grend	0,78

Tabell 160. Vurdering av det sosiale miljøet i nabolaget/grenda.

	Gjennomsnittsverdi (1 = helt uenig til 5 = helt enig)
Lillehammer	3,75
Gausdal	3,81
Øyer	3,76
Oppland fylke	3,73

Sosialt miljø – opplevd kriminalitet

Tabell 161. Har du personlige i løpet av siste år opplevd noe av det følgende i nabolaget/grenda, som svarer bekreftende («ja»)

	Diskriminert	Overfall/vold	Innbrudd/hærverk
Lillehammer	1,7	1,4	3,7
Gausdal	0,7	0	1,8
Øyer	0,5	0	5,1
Oppland fylke	1,7	0,7	4,3
Hele landet	Ikke funnet		

Diskriminert = Blitt diskriminert eller trakassert på grunn av din bakgrunn, hudfarge, seksuelle legning eller religion eller andre forhold?

Overfall/vold = Vært offer for overfall eller vold?

Innbrudd/hærverk = Vært offer for innbrudd eller hærverk?

Tabell 162. Andeler som har opplevd å bli diskriminert og/eller overfall/vold og/eller innbrudd/hærverk i nabolaget/grenda.

	Ikke opplevd kriminalitet	Har opplevd kriminalitet	Sum
Lillehammer	94,4	5,6	100
Gausdal	97,4	2,6	100
Øyer	94,5	5,5	100
Oppland fylke	94,0	6,0	100

VEDLEGG 7. HELSERELATERT ATFERD

Data fra «Kommunehelsa statistikkbank»

I dataene i statistikkbanken finner vi to variabler som måler levevaner. Den ene er røyking blant kvinner og den andre overvekt (KMI mellom 25-29,9) og fedme (KMI fra 30 og høyere) blant menn ved sesjon. Datakilden er Kommunehelsa statistikkbank:

<http://khs.fhi.no/webview/>

Tabell 163. Andel kvinner som røyker og overvekt.

	Røyking	KMI = 25-29,9 (2003-2009)	KMI > 30 (2003-2009)
Lillehammer	15	17,0	6,1
Gausdal	24	13,5	6,7
Øyer	22	21,8	6,8
Oppland fylke	20	18,6	8,9
Hele landet	15	18,2	7,3

Bruk av tobakk og rusmidler

Tabell 164. Røyking.

	Nei, aldri	Nei, sluttet	Ja, av og til	Ja, daglig	Ja, ønsker å slutte	Sum
Lillehammer	57,8	29,6	4,0	6,6	1,9	100
Gausdal	50,7	32,4	4,0	9,6	3,3	100
Øyer	55,5	32,3	4,5	5,5	2,3	100
Oppland fylke	51,0	31,4	4,8	9,3	3,5	100
Østfold	84,7			15,3		100
Hele landet	74		9	17		100

Kilde: SSB 2014, Østfold fylkeskommune 2013

Tabell 165. Snusing.

	Nei, aldri	Nei, sluttet	Ja, av og til	Ja, daglig	Ja, ønsker å slutte	Sum
Lillehammer	86,7	2,9	2,9	4,4	3,0	100
Gausdal	84,9	3,7	2,6	8,1	0,7	100
Øyer	86,8	5,5	2,3	5,0	0,5	100
Oppland fylke	86,5	4,2	2,5	5,6	1,2	100
Østfold	92,2			7,8		100
Hele landet	86		5	9		100

Kilde: SSB 2014, Østfold fylkeskommune 2013

Tabell 166. Alkoholenheter pr uke (gjennomsnitt siste tre måneder)

	0 enheter	1-3 enheter	4-7 enheter	8-13 enheter	14+ enheter	Sum
Lillehammer	26,7	43,2	21,8	5,9	2,5	100
Gausdal	37,1	46,1	13,1	3,0	0,7	100
Øyer	29,1	51,6	15,0	4,2	0	100
Oppland fylke	31,2	45,2	17,0	5,0	1,5	100
Hele landet	Ikke funnet					

1 alkoholenhet = En flaske (33 cl) øl på 4,5 vol, 1 alkoholenhet = Et glass (15 cl) vin på 12 vol,

1 alkoholenhet = Et lite glass (4 cl) brennevin 40 vol

KMI (BMI) og trivselsvekt

Tabell 167. KMI (BMI).

	-25	25-29	30+	Sum	Gjennomsnitt BMI
Lillehammer	51,2	36,4	12,4	100	25,3
Gausdal	50,6	38,5	10,9	100	25,4
Øyer	57,5	29,9	12,6	100	25,4
Oppland fylke	45,8	39,4	14,8	100	25,9
Hele landet	55	35	10	100	

Kilde: SSB 2014

Tabell 168. Trivselsvekt.

	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Lillehammer	53,4	35,1	11,5	100
Gausdal	48,9	37,0	14,1	100
Øyer	53,0	36,3	10,7	100
Oppland fylke	49,2	39,0	11,7	100

Kosthold

Tabell 169. Frukt og bær (ikke juice eller fruktsaft).

	2+ daglig	Daglig	5-6 ganger i uka	2-4 ganger i uka	Inntil 1 gang i uka	Sjeldnere/ aldri	Sum
Lillehammer	31,0	32,7	10,2	15,0	6,8	4,2	100
Gausdal	29,2	25,8	12,0	20,2	9,0	3,7	100
Øyer	24,1	31,6	13,2	20,8	6,6	3,8	100
Oppland fylke	26,0	30,0	11,4	18,4	8,9	5,3	100
Hele landet	62		38				100

Kilde: SSB 2014

Tabell 170. Grønnsaker eller salat (ikke poteter eller grønnsaksjuice).

	2+ daglig	Daglig	5-6 ganger i uka	2-4 ganger i uka	Inntil 1 gang i uka	Sjeldnere/ aldri	Sum
Lillehammer	18,2	41,2	18,4	18,1	2,5	1,5	100
Gausdal	9,4	35,6	17,2	29,2	7,1	1,5	100
Øyer	13,2	47,2	17,5	17,9	2,4	1,9	100
Oppland fylke	12,8	37,9	19,7	23,7	4,1	1,8	100
Hele landet	65		35				100

Kilde: SSB 2014 (I SSBs undersøkelse sto det bare «grønnsaker»)

Tabell 171. Fisk og sjømat.

	2+ daglig	Daglig	5-6 ganger i uka	2-4 ganger i uka	Inntil 1 gang i uka	Sjeldnere/ aldri	Sum
Lillehammer	3,1	1,4	0,2	56,6	33,5	5,3	100
Gausdal	2,3	1,9	1,5	48,7	40,8	4,9	100
Øyer	2,4	4,7	1,4	48,8	37,9	4,7	100
Oppland fylke	3,1	3,2	1,4	48,1	39,0	5,2	100
Hele landet	18		82				100

Kilde: SSB 2014

Tabell 172. Vann, farris og lignende.

	2+ daglig	Daglig	5-6 ganger i uka	2-4 ganger i uka	Inntil 1 gang i uka	Sjeldnere/ aldri	Sum
Lillehammer	77,7	6,4	6,3	3,7	2,2	3,7	100
Gausdal	71,1	11,3	7,5	5,3	1,5	3,4	100
Øyer	78,7	8,5	6,6	2,4	2,8	0,9	100
Oppland fylke	74,1	9,6	6,3	4,5	2,1	3,5	100
Hele landet	Ikke funnet						

Tabell 173. Frukt-/ grønnsaksjuice.

	2+ daglig	Daglig	5-6 ganger i uka	2-4 ganger i uka	Inntil 1 gang i uka	Sjeldnere/ aldri	Sum
Lillehammer	8,6	19,6	5,8	16,7	23,1	26,1	100
Gausdal	9,4	18,4	6,0	12,8	20,7	32,7	100
Øyer	5,2	15,6	5,2	17,1	22,3	34,6	100
Oppland fylke	7,2	18,1	5,7	17,3	21,2	30,4	100
Hele landet	35		65				100

Kilde: SSB 2014

Tabell 174. Brus/saft med sukker.

	2+ daglig	Daglig	5-6 ganger i uka	2-4 ganger i uka	Inntil 1 gang i uka	Sjeldnere/ aldri	Sum
Lillehammer	2,2	4,2	2,9	10,6	21,9	58,2	100
Gausdal	4,5	5,6	6,0	19,5	25,6	38,7	100
Øyer	1,9	5,2	3,3	12,3	36,0	41,2	100
Oppland fylke	3,4	4,7	3,3	15,3	25,0	48,4	100
Hele landet	13		87				100

Kilde: SSB 2014

Tabell 175. Brus/soft kunstig søtet.

	2+ daglig	Daglig	5-6 ganger i uka	2-4 ganger i uka	Inntil 1 gang i uka	Sjeldnere/ aldri	Sum
Lillehammer	1,5	4,1	2,8	8,4	14,8	68,4	100
Gausdal	2,6	3,8	4,5	13,5	19,9	55,6	100
Øyer	2,8	2,4	3,3	13,3	21,3	56,9	100
Oppland fylke	4,5	4,3	3,7	12,2	17,7	57,5	100
Hele landet	14		86				100

Kilde: SSB 2014

Tabell 176. Søtsaker/kaker.

	2+ daglig	Daglig	5-6 ganger i uka	2-4 ganger i uka	Inntil 1 gang i uka	Sjeldnere/ aldri	Sum
Lillehammer	2,5	6,2	6,9	30,0	38,9	15,5	100
Gausdal	2,3	9,4	5,6	38,7	31,2	12,8	100
Øyer	2,4	12,3	6,2	37,9	32,7	8,5	100
Oppland fylke	2,2	8,6	7,4	35,6	33,1	13,1	100
Hele landet	8		92				100

Kilde: SSB 2014 (I SSBs undersøkelse sto det bare «søtsaker»)

Tabell 177. Snacks.

	2+ daglig	Daglig	5-6 ganger i uka	2-4 ganger i uka	Inntil 1 gang i uka	Sjeldnere/ aldri	Sum
Lillehammer	0,2	1,4	3,3	25,7	42,3	27,1	100
Gausdal	0,8	1,5	2,6	30,5	41,7	22,9	100
Øyer	0,5	3,8	1,9	28,1	42,9	22,9	100
Oppland fylke	0,6	2,0	3,0	28,6	41,7	23,9	100
Hele landet	Ikke funnet						

Tabell 178. Hurtigmat.

	2+ daglig	Daglig	5-6 ganger i uka	2-4 ganger i uka	Inntil 1 gang i uka	Sjeldnere/ aldri	Sum
Lillehammer	0,8	0,2		6,7	30,9	61,4	100
Gausdal	2,7	0,4		8,0	32,2	56,8	100
Øyer	1,0	0,5	1,0	3,8	32,4	61,4	100
Oppland fylke	1,0	0,6	0,4	7,0	33,9	57,2	100

Prinsippal komponentanalyse avdekker at vi kan skille mellom tre komponenter – der to viser til sunn mat og drikke og den tredje komponenten viser til mer usunn mat og drikke.³

Vi har deretter kjørt tester av intern konsistens (Cronbachs alfa), og disse testene viser tilfredsstillende verdier for komponent 2, men ikke for K1 og (især) K3. Vi skal bare kjøre analyser for K1 og K2, og har kategorisert disse komponentene på følgende måte.

«K1 Usunn mat og drikke» (sukkerholdig drikke, søtsaker, snacks, hurtigmat (4 items):

Snacks, søtsaker/kaker, brus/saft med sukker, hurtigmat

«K2 Frukt og grønt» (2 items): Grønnsaker eller salat, frukt og bær.

Tabell 179. Hvor ofte inntas følgende typer mat og drikke. Prinsippal komponentanalyse og Cronbachs alfa.

	K1	K2	K3
Alfa	0,52	0,68	0,13
Eigenvalue	1,7	1,7	1,3
Snacks	0,77		
Søtsaker/kaker	0,64		
Brus/saft med sukker	0,63		
Hurtigmat	0,47		
Grønnsaker eller salat (ikke poteter eller grønnsaksjuice)		0,69	
Frukt og bær (ikke juice eller fruktsaft)		0,68	
Frukt-/ grønnsaksjuice			0,72
Fisk og sjømat			0,58

Tabell 180. «Usunn mat/drikke» og «frukt og grønt», gjennomsnitt (1 = veldig ofte og 6 = veldig sjelden).

	Usunn mat og drikke	Frukt og grønt
Lillehammer	5,01	2,48
Gausdal	4,78	2,79
Øyer	4,84	2,59
Oppland fylke	4,88	2,72

³ Følgende variabler ble tatt ut på grunn av at de virket negativt på alfaverdien: «Brus/saft kunstig søtet», «Vann, farris o.l.», og «Hurtigmat».

Kosthold – måltider

Tabell 181. Frokost.

	Daglig	5-6 ganger i uka	3-4 ganger i uka	1-2 ganger i uka	Sjeldnere/ aldri	Sum
Lillehammer	86,8	3,3	3,4	3,1	3,4	100
Gausdal	85,2	3,7	4,1	3,7	3,3	100
Øyer	87,3	5,5	0,5	4,1	2,7	100
Oppland fylke	84,5	4,1	2,9	4,5	4,0	100
Nord-Trøndelag	82,3	5,4	3,8	3,9	4,6	100

Kilde: HUNT 3

Tabell 182. Lunsj.

	Daglig	5-6 ganger i uka	3-4 ganger i uka	1-2 ganger i uka	Sjeldnere/ aldri	Sum
Lillehammer	75,1	9,8	4,4	3,5	7,1	100
Gausdal	69,4	12,2	3,3	3,3	11,8	100
Øyer	79,1	6,8	5,5	2,7	5,9	100
Oppland fylke	70,4	11,6	6,0	3,5	8,6	100
Nord-Trøndelag	59,2	14,2	9,2	5,4	12,0	100

Kilde: HUNT 3

Tabell 183. Middag.

	Daglig	5-6 ganger i uka	3-4 ganger i uka	1-2 ganger i uka	Sjeldnere/ aldri	Sum
Lillehammer	88,4	7,3	2,8	1,3	0,2	100
Gausdal	87,8	7,0	3,7	0,7	0,7	100
Øyer	91,8	6,8	0,5		0,9	100
Oppland fylke	86,1	9,0	3,5	1,1	0,4	100
Nord-Trøndelag	75,3	17,0	6,1	1,2	0,4	100

Kilde: HUNT 3

Tabell 184. Kveldsmat.

	Daglig	5-6 ganger i uka	3-4 ganger i uka	1-2 ganger i uka	Sjeldnere/ aldri	Sum
Lillehammer	43,9	4,4	12,6	14,1	25,0	100
Gausdal	53,2	10,4	13,4	10,4	12,6	100
Øyer	46,4	10,5	12,3	14,5	16,4	100
Oppland fylke	44,7	10,0	13,5	13,1	18,8	100
Nord-Trøndelag	43,5	11,5	16,2	14,0	14,9	100

Kilde: HUNT 3

Tabell 185. Småmåltid / Mellommåltid.

	Daglig	5-6 ganger i uka	3-4 ganger i uka	1-2 ganger i uka	Sjeldnere/ aldri	Sum
Lillehammer	21,9	5,9	15,6	18,8	37,9	100
Gausdal	20,0	8,9	14,8	20,4	35,9	100
Øyer	17,4	8,2	7,8	26,9	39,7	100
Oppland fylke	20,2	7,6	14,8	21,1	36,3	100
Nord-Trøndelag	11,8	4,6	11,8	26,7	45,2	100

Kilde: HUNT 3 (Her viser spørsmålet til «annet måltid» og småmåltid)

Tabell 186. Antall måltider – andeler som oppfyller anbefalingen om å spise fire eller flere måltider om dagen (og gjør dette 5-7 dager i uka).

	Færre måltider	4 måltider eller mer, 5-7 dager i uka	Sum
Lillehammer	53,6	46,4	100
Gausdal	45,9	54,1	100
Øyer	44,1	55,9	100
Oppland fylke	50,2	49,8	100

Tabell 187. Hvordan vurderer du ditt eget kosthold?

	Hovedsak sunt	Sunt og usunt	Hovedsak usunt	Ønsker sunnere	Sum
Lillehammer	59,6	35,0	0,9	4,5	100
Gausdal	43,8	49,1	1,9	5,2	100
Øyer	55,3	41,0	0,5	3,2	100
Oppland fylke	49,7	42,9	1,2	6,2	100
Hele landet	Ikke funnet				

Fysisk aktivitet

Spørsmålsformuleringen var: Hvordan har din fysiske aktivitet i fritida vært det siste året:
(Tenk deg et ukentlig gjennomsnitt for året. Arbeids-/skolevei regnes som fritid.)

Tabell 188. Ukentlig gjennomsnitt for lett fysisk aktivitet (ikke svett/andpusten).

	Ingen	-1 time pr uke	1-2 time pr uke	3 timer pr uke	Usikker / ikke rapportert	Sum
Lillehammer	3,0	7,5	25,6	54,2	9,7	100
Gausdal	5,3	8,7	27,8	48,7	9,5	100
Øyer	5,0	8,3	33,5	43,1	10,1	100
Oppland fylke	3,6	8,9	28,6	48,6	10,4	100
Nord-Trøndelag	3,8	13,8	35,7	47,3		100

Rangering: «**uthevet skrift**» for de tre kommunene med høyest andel personer med tre timer eller mer lett fysisk aktivitet og «**kursiv skrift**» for de tre med lavest andel

Kilde: HUNT 3 (merk at i HUNT-data er de som ikke har rapportert tatt ut – resultater for aktivitetsnivå i Oppland er derfor bedre enn for Nord-Trøndelag)

Tabell 189. Ukentlig gjennomsnitt for hard fysisk aktivitet (svett/andpusten).

	Ingen	-1 time pr uke	1-2 time pr uke	3 timer pr uke	Usikker / ikke rapportert	Sum
Lillehammer	13,2	19,1	27,6	25,3	14,8	100
Gausdal	14,4	20,1	27,3	22,7	15,5	100
Øyer	12,8	20,5	27,4	28,3	11,0	100
Oppland fylke	13,1	18,3	26,1	25,2	17,2	100
Nord-Trøndelag	18,7	26,6	32,5	22,1		100

Kilde: HUNT 3 (merk at i HUNT-data er de som ikke har rapportert tatt ut – resultater for aktivitetsnivå i Oppland er derfor bedre enn for Nord-Trøndelag)

Tabell 190. Andeler som er fornøyd og misfornøyd med fysisk aktivitetsnivå i hverdagen.

	Fornøyd	Ikke fornøyd	Ønsker å bli mer aktiv	Sum
Lillehammer	42,4	9,7	47,9	100
Gausdal	44,0	9,7	46,3	100
Øyer	46,8	12,8	40,4	100
Oppland fylke	43,1	11,5	45,4	100
Hele landet	Ikke funnet			

Tidsbruk på ulike medier

I det første spørsmålssettet er det spurt: «Hvor lang tid bruker du til sammen daglig foran dataskjerm». Her ble de spurte også bedt om å regne med bruk av nettbrett/smartphone.

Tabell 191. Tidsbruk på ulike medier. Gjennomsnitt.

	Dataskjerm arbeid	Dataskjerm fritid	TV/DVD/Video
Lillehammer	4,04	1,69	2,56
Gausdal	3,39	1,71	2,61
Øyer	3,64	1,63	2,60
Oppland fylke	3,55	1,72	2,62

Dernest var det lagt inn en serie med spørsmål om hvor mange minutter de spurte brukte på ulike aktiviteter.

Tabell 192. Tid brukt på å se TV en «vanlig dag» (gjennomsnittsdag).

	Ingen	1-29 minutter	30-59 minutter	1-2 timer	2-3 timer	3+ timer	Sum
Lillehammer	6,4	6,6	13,1	30,7	22,2	21,0	100
Gausdal	2,6	5,6	14,5	35,7	23,4	18,2	100
Øyer	2,3	5,9	17,3	36,4	22,3	15,9	100
Oppland fylke	4,4	6,8	13,7	31,9	24,0	19,2	100

Tabell 193. Tid brukt på å høre på radio/musikk en «vanlig dag» (gjennomsnittsdag).

	Ingen	1-29 minutter	30-59 minutter	1-2 timer	2-3 timer	3+ timer	Sum
Lillehammer	14,5	26,3	20,5	16,6	9,8	12,4	100
Gausdal	13,4	23,9	16,4	16,8	8,2	21,3	100
Øyer	10,9	26,2	16,7	18,6	10,4	17,2	100
Oppland fylke	11,8	26,1	20,0	17,5	8,7	16,0	100

Tabell 194. Tid brukt på å lese (avis, ukeblad, bøker) en «vanlig dag» (gjennomsnittsdag).

	Ingen	1-29 minutter	30-59 minutter	1-2 timer	2-3 timer	3+ timer	Sum
Lillehammer	6,2	31,3	30,4	23,1	6,2	2,8	100
Gausdal	7,4	32,7	36,4	17,5	4,1	1,9	100
Øyer	4,6	34,2	32,9	20,1	5,0	3,2	100
Oppland fylke	6,0	33,6	32,0	20,7	5,0	2,7	100

Tabell 195. Tid brukt på å spille dataspill/TV-spill en «vanlig dag» (gjennomsnittsdag).

	Ingen	1-29 minutter	30-59 minutter	1-2 timer	2-3 timer	3+ timer	Sum
Lillehammer	83,0	11,0	3,3	1,6	0,3	0,8	100
Gausdal	83,2	10,8	3,0	1,1	0,7	1,1	100
Øyer	86,0	7,2	4,1	2,3	0,5	0	100
Oppland fylke	83,7	8,6	3,9	2,1	1,1	0,6	100

Tabell 196. Tid brukt på sosiale medier en «vanlig dag» (gjennomsnittsdag).

	Ingen	1-29 minutter	30-59 minutter	1-2 timer	2-3 timer	3+ timer	Sum
Lillehammer	44,5	32,7	15,4	4,1	1,7	1,7	100
Gausdal	48,5	21,9	16,7	8,9	2,2	1,9	100
Øyer	42,9	35,6	11,4	8,7	1,4	0	100
Oppland fylke	44,3	28,9	15,1	7,7	2,1	1,8	100

Tabell 197. Tid brukt på å surfe på nettet en «vanlig dag» (gjennomsnittsdag).

	Ingen	1-29 minutter	30-59 minutter	1-2 timer	2-3 timer	3+ timer	Sum
Lillehammer	22,0	40,8	23,7	10,0	2,0	1,5	100
Gausdal	27,9	30,9	20,8	14,5	4,1	1,9	100
Øyer	22,3	45,5	18,2	9,5	2,7	1,8	100
Oppland fylke	24,7	37,5	21,6	11,0	3,1	2,1	100

VEDLEGG 8. HELSETILSTAND

Data fra «Kommunehelsa statistikkbank»

I dataene i statistikkbanken har man fjorten indikatorer på helsetilstand. Disse er forventet levealder (for menn og kvinner), vaksinasjonsdekning, dødelighet for lungekreft og KOLS, nye tilfeller av kreft (totalt og tykk- og endetarmskreft) og behandling av ulike sykdomsgrupper. Under sistnevnte ser man på sykdomsgrupper i primærhelsetjenesten (psykiske symptomer og lidelser, hjerte- og karsykdom, og muskel og skjelett), legemiddelbrukere (psykiske lidelser, type 2-diabetes, KOLS og astma, og kolesterolsenkende legemidler) og behandlinger ved sykehus (hoftebrudd og hjerte- og karsykdom). Datakilden er Kommunehelsa statistikkbank: <http://khs.fhi.no/webview/>

Tabell 198. Levealder blant menn og kvinner, 1998-2012.

	Menn	Kvinner
Lillehammer	78,3	83,1
Gausdal	78,7	82,7
Øyer	78,3	81,5
Oppland fylke	77,1	81,8
Hele landet	77,5	82,3

Tabell 199. Vaksinasjonsdekning (gjennomsnitt 2008-2012) og dødelighet for lungekreft og KOLS,

	Vaksinasjonsdekning 9 år	Dødelighet for lungekreft og KOLS
Lillehammer	97,1	32,7
Gausdal	95,8	23,5
Øyer	91,3	28,7
Oppland fylke	95,0	37,7
Hele landet	94,4	38,5

Tabell 200. Nye tilfeller av kreft per 100000 innbyggere, 2002-2011.

	Totalt alle krefttyper	Tykk- og endetarmskreft
Lillehammer	540,9	68,5
Gausdal	498,7	60,8
Øyer	530,9	71,4
Oppland fylke	529,5	69,3
Hele landet	564,9	76,9

Tabell 201. Sykdomsgrupper i primærhelsetjenesten; psykiske symptomer og lidelser, hjerte- og karsykdom, og muskel og skjelett, per 1000 innbyggere, gjennomsnitt 2010-2012.

	Psykiske symptom og lidelser	Muskel- og skjelett	Hjerte- og karsykdom
Lillehammer	136,8	251,5	95,0
Gausdal	130,4	248,6	118,9
Øyer	121,6	271,4	105,1
Oppland fylke	147,4	275,8	112,2
Hele landet	135,8	255,0	103,9

Tabell 202. Sykdomsgrupper målt ved legemiddelbrukere per 1000 innbyggere (0-74år); psykiske lidelser, type 2-diabetes, KOLS og astma, og kolesterolsenkende legemidler, gjennomsnitt 2010-2012.

	Diabetes	Kolesterolsenkende	Psykiske lidelser	KOLS og astma
Lillehammer	20,8	86,3	130,8	85,2
Gausdal	20,9	88,2	110,1	71,8
Øyer	25,1	108,8	135,2	74,8
Oppland fylke	25,7	85,7	140,1	81,7
Hele landet	26,5	78,7	130,6	81,0

Tabell 203. Sykdomsgrupper målt ved behandlinger ved sykehus per 1000 innbyggere; hoftebrudd og hjerte- og karsykdom, gjennomsnitt 2010-2012.

	Hjerte- og karsykdom	Hoftebrudd
Lillehammer	19,1	2,1
Gausdal	15,9	2,8
Øyer	17,8	2,1
Oppland fylke	17,6	2,2
Hele landet	18,2	2,1

Vurdering av helse og tannhelse generelt

Tabell 204. Hvordan vurderer du helsen din sånn i alminnelighet?

	Meget god	God	VGD	Dårlig	Meget dårlig	Sum
Lillehammer	25,7	49,7	19,0	4,7	0,9	100
Gausdal	22,5	52,4	19,5	4,5	1,1	100
Øyer	26,9	49,8	15,5	6,8	0,9	100
Oppland fylke	21,8	51,0	20,7	5,9	0,6	100
Hele landet	77 (76)		15	8 (9)		100

VGD = Verken god eller dårlig

Kilde: Normann mfl. 2013, (SSB 2014)

Tabell 205. Hvordan vurderer du din tannhelse?

	Meget god	God	VGD	Dårlig	Meget dårlig	Sum
Lillehammer	31,4	48,0	16,8	2,7	1,0	100
Gausdal	28,5	49,8	16,5	4,5	0,7	100
Øyer	29,8	48,2	18,3	3,2	0,5	100
Oppland fylke	26,6	51,0	17,0	4,2	1,1	100
Nord-Trøndelag	14,7	52,7	24,6	5,7	2,2	100
Hele landet	73		20	7		100

VGD = Verken god eller dårlig

Kilder: HUNT 3 og SSB 2014

Tabell 206. Har din fysiske helse eller følelsesmessige problemer begrenset deg i din vanlige sosiale omgang med familie eller venner i løpet av de fire siste uker?

	Ikke i det hele tatt	Litt	Mye	Kunne ikke være sosial	Sum
Lillehammer	76,1	17,3	5,9	0,7	100
Gausdal	77,5	16,1	6,4		100
Øyer	80,0	15,0	4,5	0,5	100
Oppland fylke	73,9	20,0	5,9	0,3	100
Nord-Trøndelag	73,7	22,8	3,4	0,1	100

Well-being (velvære)

Det ble satt frem ni påstander som beskriver hvordan respondentene har følt seg i løpet av de siste ukene. Disse påstandene forteller om respondentenes «well-being». Det som det er snakk om her er å fange subjektivt velvære, velferd og tilfredshet.

Spørsmålene er hentet fra «Health, Environment and Lifestyle Survey, Upper Secondary School». Dette er en undersøkelse gjort ved Universitetet i Bergen og gjennomført blant elever i videregående skole. Det gir derfor ikke mening å sammenligne resultatene for spørsmålene med resultatene fra denne elevundersøkelsen. Men spørsmålsbatteriet er meget interessant også for hele befolkningen i alle aldre.

Tabell 207. Jeg er fornøyd med hvordan jeg har det for tiden.

	Aldri	Av og til	Ofte	Nesten alltid	Usikker	Sum
Lillehammer	2,9	10,3	31,1	54,5	1,2	100
Gausdal	0,8	13,2	31,0	55,0		100
Øyer	2,3	9,3	33,3	55,1		100
Oppland fylke	2,1	12,4	31,3	53,4	0,8	100

Tabell 208. Livet mitt går bra.

	Aldri	Av og til	Ofte	Nesten alltid	Usikker	Sum
Lillehammer	2,3	8,8	31,8	56,8	0,3	100
Gausdal	1,2	11,6	34,9	51,9	0,4	100
Øyer	1,4	8,8	33,2	56,2	0,5	100
Oppland fylke	1,6	11,0	32,2	54,4	0,8	100

Tabell 209. Livet mitt er akkurat slik det skal være.

	Aldri	Av og til	Ofte	Nesten alltid	Usikker	Sum
Lillehammer	5,2	18,7	39,1	33,7	3,3	100
Gausdal	4,7	19,4	34,9	38,0	3,1	100
Øyer	3,3	19,1	33,5	43,3	0,9	100
Oppland fylke	4,9	19,1	36,9	35,9	3,2	100

Tabell 210. Jeg kunne tenke meg å forandre mange ting i livet mitt.

	Aldri	Av og til	Ofte	Nesten alltid	Usikker	Sum
Lillehammer	24,2	54,0	10,2	7,3	4,3	100
Gausdal	26,0	51,9	12,4	5,4	4,3	100
Øyer	29,0	53,0	8,8	6,5	2,8	100
Oppland fylke	23,6	55,0	12,0	5,8	3,6	100

Tabell 211. Jeg skulle ønske livet var annerledes.

	Aldri	Av og til	Ofte	Nesten alltid	Usikker	Sum
Lillehammer	40,2	42,9	5,7	7,2	3,8	100
Gausdal	37,5	42,9	9,7	6,2	3,9	100
Øyer	44,2	41,4	5,1	6,5	2,8	100
Oppland fylke	37,7	44,2	8,1	6,3	3,6	100

Tabell 212. Jeg har et godt liv .

	Aldri	Av og til	Ofte	Nesten alltid	Usikker	Sum
Lillehammer	1,7	9,7	27,5	60,0	1,2	100
Gausdal	1,9	10,8	27,8	57,5	1,9	100
Øyer	1,4	8,8	27,3	61,1	1,4	100
Oppland fylke	1,6	10,1	29,5	57,3	1,5	100

Tabell 213. Jeg trives med hva som skjer i livet mitt.

	Aldri	Av og til	Ofte	Nesten alltid	Usikker	Sum
Lillehammer	2,4	10,6	32,5	52,7	1,9	100
Gausdal	2,3	14,0	32,9	48,8	1,9	100
Øyer	1,4	13,8	34,6	47,9	2,3	100
Oppland fylke	2,0	14,4	34,2	47,1	2,3	100

Tabell 214. Jeg har det jeg ønsker meg i livet.

	Aldri	Av og til	Ofte	Nesten alltid	Usikker	Sum
Lillehammer	3,2	14,3	33,9	47,1	1,5	100
Gausdal	2,3	15,5	33,3	46,1	2,7	100
Øyer	2,8	15,3	34,0	47,4	0,5	100
Oppland fylke	2,4	14,7	33,5	47,4	1,9	100

Tabell 215. Jeg har det bedre enn de fleste andre på min alder.

	Aldri	Av og til	Ofte	Nesten alltid	Usikker	Sum
Lillehammer	7,1	23,3	32,0	31,1	6,5	100
Gausdal	7,4	28,7	31,0	27,5	5,4	100
Øyer	5,1	31,0	31,0	27,8	5,1	100
Oppland fylke	7,9	26,2	32,0	28,4	5,5	100

Sju av påstandene kan utgjøre et sammensatt mål på velvære/well-being. De to påstandene som tas ut er: «Jeg skulle ønske livet var annerledes» og «Jeg kunne tenke meg å forandre mange ting i livet mitt» (som heller ikke fungerer når retningen snus). Når disse variablene tas ut så finner vi ved prinsipal komponentanalyse at det bare er en gjenstående

komponent. Videre har vi kjørt Cronbachs alfa for å måle intern konsistens, og denne er 0,92 og tilfredsstillende (noen vil nok vurdere det dit at korrelasjonene muligens er litt for sterke). Det er både teoretisk og empirisk belegg for å slå sammen variablene. Det sammensatte målet har 0 som laveste verdi og 21 som høyeste verdi. Gjennomsnittet er 15.

Tabell 216. Cronbachs alfa for påstander om velvære.

Alfa ved alle sju items	0,92
<i>Alfa om man sletter items</i>	
Jeg er fornøyd med hvordan jeg har det for tiden	0,90
Livet mitt går bra	0,90
Livet mitt er akkurat slik det skal være	0,91
Jeg har et godt liv	0,90
Jeg trives med hva som skjer i livet mitt	0,90
Jeg har det jeg ønsker meg i livet	0,91
Jeg har det bedre enn de fleste andre på min alder	0,93

Tabell 217. Gjennomsnitt for subjektivt velvære (0 = svært lite velvære og 21 = svært høyt velvære).

	Gjennomsnitt
Lillehammer	15,90
Gausdal	15,71
Øyer	15,97
Oppland fylke	15,71

Helseproblemer over lengre tid

Det ble stilt seks spørsmål om helseproblemer over lengre tid (6 måneder eller lengre). Disse spørsmålene er også stilt i HUNT 3. Men i resultatpresentasjonen gis bare antallet som har svart at de er bevegelseshemmet, som har nedsatt syn m.m., og hvor alvorlig dette er. Men vi kan ta utgangspunkt i de 48470 som svarte på spørsmålet: «Har du noen langvarig sykdom, skade eller lidelse av fysisk eller psykisk art som nedsetter dine funksjoner i ditt daglige liv?», og ut fra dette beregne hvor stor andel som er bevegelseshemmet, har nedsatt syn m.m. Merk også at «vet ikke» gruppa i Oppland og kommunene her er betraktelig, og denne gruppa er tatt ut fra resultatpresentasjonen i HUNT, slik at det uansett ikke går å sammenligne direkte.

Tabell 218. Er bevegelseshemmet (Begrensninger til daglige aktiviteter grunnet sykdom eller helseproblemer i lengre tid, dvs. siste 6 måneder eller lengre).

	Ikke begrenset	Ja, ikke alvorlig	Ja, alvorlig	Vet ikke	Sum
Lillehammer	82,4	7,9	1,7	8,0	100
Gausdal	81,4	7,6	3,0	8,0	100
Øyer	83,4	4,7	2,1	9,8	100
Oppland fylke	81,2	7,5	1,8	9,5	100
Nord-Trøndelag	82,0	15,3	2,7		100
Hele landet	92		8		100

Tabell 219. Nedsatt syn (Begrensninger til daglige aktiviteter grunnet sykdom eller helseproblemer i lengre tid, dvs. siste 6 måneder eller lengre).

	Ikke begrenset	Ja, ikke alvorlig	Ja, alvorlig	Vet ikke	Sum
Lillehammer	79,8	10,8	1,0	8,4	100
Gausdal	77,2	13,5	0,8	8,4	100
Øyer	76,2	14,5	0,5	8,8	100
Oppland fylke	77,6	12,1	0,8	9,4	100
Nord-Trøndelag	83,8	14,8	1,4		100
Hele landet	94		6		100

Kilder: HUNT 3 og SSB 2014 («Nedsatt syn selv med bruk av briller»)

Tabell 220. Nedsatt hørsel (begrensninger til daglige aktiviteter grunnet sykdom eller helseproblemer i lengre tid, dvs. siste 6 måneder eller lengre).

	Ikke begrenset	Ja, ikke alvorlig	Ja, alvorlig	Vet ikke	Sum
Lillehammer	78,7	11,3	1,2	8,7	100
Gausdal	79,7	11,8	1,3	7,2	100
Øyer	78,1	10,4	1,0	10,4	100
Oppland fylke	78,3	11,2	1,4	9,1	100
Nord-Trøndelag	84,3	13,2	2,5		100
Hele landet	91		9		100

Kilder: Hunt 3 og SSB 2014 («Nedsatt hørsel selv med bruk av høreapparat»)

Tabell 221. Hemmet pga. kroppslig sykdom, skade eller lidelse (Begrensninger til daglige aktiviteter grunnet sykdom eller helseproblemer i lengre tid, dvs. siste 6 måneder eller lengre).

	Ikke begrenset	Ja, ikke alvorlig	Ja, alvorlig	Vet ikke	Sum
Lillehammer	70,8	20,3	5,4	3,5	100
Gausdal	72,6	17,7	5,1	4,6	100
Øyer	75,0	14,6	7,3	3,1	100
Nord-Trøndelag	75,5	20,3	4,2		100

Kilder: HUNT 3

Tabell 222. Hemmet pga. psykisk sykdom, skade eller lidelse (Begrensninger til daglige aktiviteter grunnet sykdom eller helseproblemer i lengre tid, dvs. siste 6 måneder eller lengre).

	Ikke begrenset	Ja, ikke alvorlig	Ja, alvorlig	Vet ikke	Sum
Lillehammer	83,9	5,5	3,1	7,5	100
Gausdal	81,4	8,5	1,7	8,5	100
Øyer	82,4	7,8	2,1	7,8	100
Oppland fylke	81,5	7,4	2,1	9,0	100
Nord-Trøndelag	92,4	6,5	1,1		100

Kilder: HUNT 3

Tabell 223. Andeler som opplever en eller flere alvorlig begrensninger siste 6 måneder (er bevegelsehemmet, nedsatt syn, nedsatt hørsel, hemmet pga. kroppslig sykdom, skade eller lidelse, og hemmet pga. psykisk sykdom, skade eller lidelse).

	Ikke alvorlig begrenset	En eller flere alvorlig begrensninger	Sum
Lillehammer	91,2	8,8	100
Gausdal	91,6	8,4	100
Øyer	90,6	9,4	100
Oppland fylke	90,7	9,3	100

Søvnproblemer

Tabell 224. Har vanskelig for å sovne om kvelden.

	Aldri/sjelden	Av og til	Flere ganger i uka	Sum
Lillehammer	55,6	30,8	13,6	100
Gausdal	55,7	34,0	10,3	100
Øyer	56,9	35,4	7,7	100
Oppland fylke	51,5	37,4	11,1	100
Nord-Trøndelag	46,4	42,0	11,6	100

Tabell 225. Våkner gjentatte ganger om natta.

	Aldri/sjelden	Av og til	Flere ganger i uka	Sum
Lillehammer	38,6	41,9	19,5	100
Gausdal	46,6	41,1	12,3	100
Øyer	40,7	41,6	17,7	100
Oppland fylke	38,4	41,4	20,2	100
Nord-Trøndelag	31,9	49,5	18,6	100

Tabell 226. Våkner for tidlig og får ikke sove igjen.

	Aldri/sjelden	Av og til	Flere ganger i uka	Sum
Lillehammer	54,9	34,0	11,1	100
Gausdal	64,7	24,2	11,1	100
Øyer	58,2	34,6	7,2	100
Oppland fylke	53,6	35,4	11,0	100
Nord-Trøndelag	47,7	41,2	11,0	100

Tabell 227. Kjenner deg søvnig om dagen.

	Aldri/sjelden	Av og til	Flere ganger i uka	Sum
Lillehammer	29,8	52,3	17,9	100
Gausdal	34,4	48,2	17,4	100
Øyer	34,0	54,5	11,5	100
Oppland fylke	29,3	53,4	17,3	100
Nord-Trøndelag	27,8	58,9	13,2	100

Tabell 228. Våkner med hodepine.

	Aldri/sjelden	Av og til	Flere ganger i uka	Sum
Lillehammer	74,5	22,9	2,7	100
Gausdal	75,5	20,9	3,6	100
Øyer	76,0	22,1	1,9	100
Oppland fylke	74,2	22,3	3,5	100
Nord-Trøndelag	75,5	22,1	2,5	100

Tabell 229. Andeler som opplever et eller flere søvnproblemer flere ganger i uka (våkner med hodepine, kjenner deg søvnig om dagen, våkner for tidlig og får ikke sove igjen, våkner gjentatte ganger om natta, og har vanskelig for å sovne om kvelden).

	Søvnproblem aldri, sjelden eller av og til	Søvnproblem flere ganger i uka	Sum
Lillehammer	63,4	36,6	100
Gausdal	66,7	33,3	100
Øyer	70,7	29,3	100
Oppland fylke	65,5	34,5	100

Folkehelse og levekår i Oppland. Resultater for kommunene i Lillehammer-regionen

På vegne av Oppland fylkeskommune har Østlandsforskning gjennomført en spørreundersøkelse om folkehelse og levekår i Oppland. Bakgrunnen for undersøkelsen er at Oppland fylkeskommune ønsker å få mer kunnskap om hvordan det er å leve og bo i Oppland. Livskvalitet, trivsel, tilhørighet, inkludering, sosiale og miljømessige forhold, livsstil, levestandard, boforhold, arbeids- og utdanningsmuligheter, natur-, kultur og fritidsmuligheter er viktige faktorer for folkehelse, og alle disse temaene er tatt opp i undersøkelsen. I underkant av 22000 opplendinger ble invitert til å bidra i undersøkelsen, og i underkant av 8000 (36 prosent) besvarte et omfattende spørreskjema (200 variabler). Undersøkelsen ble gjennomført i 23 av 26 kommuner i Oppland. Dette notatet består av presentasjoner og sammenligninger av resultatene for kommunene i Lillehammer-regionen.

ØF-notat 11/2014

ISSN nr: 0808-4653